

Ympäristöministeriö
Miljöministeriet

Asunnottomuuden yhteistyöohjelman arviointi

Ympäristöministeriön julkaisuja 2023:32

Asunnottomuuden yhteistyöohjelman arviointi

Sari Pitkänen, Marika Koramo, Mikko Valtakari, Jenni Mäki

Ympäristöministeriö Helsinki 2023

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Ympäristöministeriö

CC BY 4.0

ISBN pdf: 978-952-361-574-8

ISSN pdf: 2490-1024

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2023

Asunnottomuuden yhteistyöohjelman arviointi

Ympäristöministeriön julkaisuja 2023:32	Teema	Asuminen
Julkaisija	Ympäristöministeriö	

Tekijä/t	Sari Pitkänen, Marika Koramo, Mikko Valtakari, Jenni Mäki	Sivumäärä	98
Kieli	suomi		

Tiivistelmä

Asunnottomuuden yhteistyöohjelma toteutettiin vuosina 2020–2022. Ympäristöministeriön koordinoiman ohjelman tavoitteena oli lisätä kohtuuhintaisten ja valtion tukemien asuntojen tarjontaa asunnottomille, vahvistaa asunnottomuustyötä kuntien peruspalveluissa, parantaa asumisneuvonnan saatavuutta sekä vakiinnuttaa asunnottomuuden parissa toimivien tahojen yhteistyö kunta- ja aluetasolla.

Arvioinnissa selvitettiin asunnottomuuden yhteistyöohjelman toteutusta, vaikuttavuutta ja tarpeisin vastaavuutta. Ohjelman aikana rakennettiin tai hankittiin yli 8 700 asuntoa asunnottomille. Asuntojen saatavuuteen vaikutti myönteisesti se, että ohjelmakaupungit olivat kirjanneet tavoitteen asunnottomuuden vähentämisen toimenpideohjelmiin. Asumisneuvonnan saatavuus lisääntyi ja toteuttajatahot monipuolistuivat.

Asunnottomien sosiaali- ja terveyspalveluiden kehittämistä tuettiin valtionavustuksilla, joiden toteuttaminen oli arvioinnin aikana kesken. Oli kuitenkin nähtävissä, että hankkeissa kehitetyt sosiaali- ja terveyspalvelut ovat tuottaneet tuloksia asunnon saamisen nopeutumisessa, asumisen pysyvyydessä ja asukkaiden hyvinvoinnissa. Asunnottomuustyössä ovat mukana keskeiset toimijat. Kuntien yhteistyö vuoden 2023 alusta aloittaneiden hyvinvointialueiden kanssa oli kuitenkin vielä kehittymässä. Ohjelmakaupunkien asunnottomuuden yhteistyöryhmät ovat olleet hyviä yhteistyön foorumeita. Asunnottomuuden vähentämiseksi tarvitaan entistä tiiviimpää yhteistyötä kuntien, hyvinvointialueiden ja asunnottomuustyötä tekevien tahojen kanssa.

Sivuja 35 ja 36 on päivitetty 27.9.2023 ja aineisto korvaa aikaisemmin, 15.9.2023 julkaistun version.

Asiasanat asunnottomuus, pitkäaikainen asunnottomuus, ohjelma, yhteistyö, hyvinvointialue, kaupunki, arviointi

ISBN PDF	978-952-361-574-8	ISSN PDF	2490-1024
Asianumero	-	Hankenumero	VN/30508/2022

Julkaisun osoite <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-361-574-8>

Utvärdering av samarbetsprogrammet för halvering av bostadslösheten

Miljöministeriets publikationer 2023:32		Tema	Boende
Utgivare	Miljöministeriet		
Författare	Sari Pitkänen, Marika Koramo, Mikko Valtakari, Jenni Mäki		
Språk	finska	Sidantal	98

Referat

Målet med samarbetsprogrammet för halvering av bostadslösheten, 2020–2022, som miljöministeriet samordnat, var att öka utbudet av bostäder med skäliga boendekostnader och statligt subventionerade bostäder för bostadslösa, stärka arbetet mot bostadslöshet inom kommunernas basservice, förbättra tillgången till boenderådgivning och etablera samarbete på kommun- och regionnivå mellan de aktörer som arbetar med bostadslöshetsfrågor.

I utvärderingen utreddes genomförandet av programmet, dess verkningsfullhet och hur det svarade mot behoven. Under programmets gång byggdes eller skaffades över 8 700 bostäder för bostadslösa. Tillgången till bostäder påverkades positivt av att programstäderna hade skrivit in ett mål i åtgärdsprogrammen för att minska bostadslösheten. Tillgången till boenderådgivning ökade och de aktörer som deltog i genomförandet blev mångsidigare.

Med statsunderstöd stöddes utvecklandet av social- och hälsovårdstjänster för bostadslösa. Detta hade inte slutförts när utvärderingen gjordes. Det kunde dock konstateras att de social- och hälsovårdstjänster som utvecklats inom projekten har gett resultat: det har gått snabbare att få bostäder och boendets varaktighet och de boendes välbefinnande har ökat. Centrala aktörer deltar i arbetet mot bostadslöshet. Kommunernas samarbete med de välfärdsområden som inledde sin verksamhet vid ingången av 2023 höll dock fortfarande på att utvecklas. För att minska bostadslösheten behövs allt intensivare samarbete med kommunerna, välfärdsområdena och de aktörer som arbetar med bostadslöshetsfrågor.

Sidorna 35 och 36 har uppdaterats 27.9.2023, och materialet ersätter den version som publicerats 15.9.2023.

Nyckelord bostadslöshet, långtidsbostadslöshet, program, samarbete, välfärdsområde, stad, utvärdering, bostadslöshet, program (planer), samarbete, välfärdsområden, städer

ISBN PDF	978-952-361-574-8	ISSN PDF	2490-1024
Ärendenummer	-	Projektnummer	VN/30508/2022

URN-adress <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-361-574-8>

Evaluation of the Cooperation Programme to Halve Homelessness

Publications of the Ministry of the Environment 2023:32	Subject	Housing
Publisher	Ministry of the Environment	
Author(s)	Sari Pitkänen, Marika Koramo, Mikko Valtakari, Jenni Mäki	
Language	Finnish	Pages 98

Abstract

The aim of the Cooperation Programme to Halve Homelessness 2020–2022 was to increase the supply of affordable and state-subsidised housing for homeless people, strengthen the work on homelessness in the basic services of municipalities, improve access to housing advice, and establish cooperation among parties working on homelessness as a common practice in municipalities and regions.

This evaluation analyses the implementation and impact of the programme and how well it responds to the needs. During the programme period, more than 8,700 apartments were built or acquired for homeless people. One reason for improved access to housing was that the cities participating in the programme had included the target to reduce homelessness in their action programmes. Access to advice on housing improved and the diversity of service providers increased.

Government grants were awarded to develop social welfare and health services for homeless people. This process was still under way when the evaluation was made. However, it could already be seen that the social welfare and health services developed in the projects had produced good results with respect to finding housing faster, permanence of housing and residents' wellbeing. The relevant stakeholders were involved in the work on homelessness. However, cooperation between municipalities and wellbeing services counties introduced in the beginning of 2023 is yet to be developed. To reduce homelessness, even closer cooperation between municipalities, wellbeing services counties and parties working on homelessness will be needed.

Pages 35 and 36 were updated on 27 September 2023 and this version replaces the previous one published on 15 September 2023.

Keywords homelessness, long-term homelessness, programme, plan, cooperation, wellbeing services county, city, evaluation

ISBN PDF	978-952-361-574-8	ISSN PDF	2490-1024
Reference number	-	Project number	VN/30508/2022

URN address <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-361-574-8>

Sisältö

ESIPUHE	8
1 Johdanto	9
1.1 Asunnottomuusohjelmat	9
1.2 Arvioinnin toteuttaminen	10
2 Ohjelman tavoitteiden saavuttaminen	15
2.1 Ohjelmakaupungeissa tehty asunnottomuustyö	18
2.1.1 Kuntien rooli	18
2.1.2 Järjestöjen ja säätiöiden rooli	19
2.1.3 Valtion rooli	20
2.2 Asunnottomuutta ehkäisevän kohtuuhintaisen asuntokannan tarjoaminen	22
2.2.1 Asuntojen määrää koskevat tilastot	22
2.2.2 Kokemus asunnottomuustyön onnistumisesta ja haasteista	26
2.3 Sosiaali- ja terveyspalveluiden kehittäminen	29
2.4 Asumisneuvonnan saavutettavuuden lisääntyminen	34
2.5 Asunto ensin -mallin toteutuminen	37
2.6 Yhteistyön vahvistuminen	42
3 Asunnottomuuden väheneminen eri kohderyhmissä	46
3.1 Asunnottomuudessa tapahtuneet muutokset	46
3.2 Asunnottomuuden väheneminen eri kohderyhmissä	50
4 Ohjelman vaikuttavuus	54
4.1 Yleistä ohjelman vaikuttavuudesta	54
4.2 Ohjelman taloudelliset vaikutukset	55
4.2.1 Yleistä asunnottomuuden ehkäisyn taloudellisista vaikutuksista	55
4.2.2 Asunnottomuusohjelman sosiaali- ja terveyspalveluhankkeiden taloudelliset vaikutukset ...	58

5	Asunnottomuustyön jatkuvuus	61
5.1	Asunnottomuustyön ohjelmakaupunkien näkemykset	61
5.2	Asunnottomuuden yhteistyöryhmien näkemykset	62
6	Yhteenveto	66
7	Suositukset	72
8	Lähteet	74
	Liitteet	79
	Liite 1. Liitetaulukot	79
	Liite 2: Asunto ensin -mallin kaupunkikohtainen tarkastelu	93

ESIPUHE

Ympäristöministeriön kesäkuussa 2019 julkaistun kolmen asunnottomuusohjelman arviointiselvityksen tulokset osoittavat, että ohjelmien aikana asunnottomuus on ilmiönä muuttunut. Ensin asunnottomuus painottui pitkään asunnottomina olleisiin, alkoholia juoviin ja asuntoloissa asuviin miehiin. Nykyisin on paljon lyhytaikaista asunnottomuutta, mikä tekee ilmiöstä monimuotoisempaa ja vaikeammin hahmoteltavaa. Valtaosa asunnottomista majoilee tuttavien luona ja uusien asunnottomien suhteellinen osuus on kasvanut. Asunnottomuusriski liittyy yhä enemmän taloudellisiin ongelmiin, velkaantumiseen ja pienituloisuuteen. Ja siten riski koskee yhä laajempaa väestöä.

Kuluneiden 15 ohjelmavuoden aikana asunnottomuustyön tilanne ja tarpeet ovat muuttuneet. Kahden ensimmäisen ohjelman aikana muutettiin asuntoloita vuokra-asumiseen perustuviksi tuetun asumisen yksiköiksi ja lisäksi rakennettiin uusia asumisyksiköitä. Kolmannen ohjelman painopiste siirtyi tavalliseen asuntokantaan ja yksilöllisesti räätälöityihin palveluihin. Asuntojen rakentamisen ja hankinnan sijaan kyse on nykyisin yhä enemmän asunnon säilyttämisen varmistamisesta. Asuntojen lisäksi tarvitaan asumista tukevia sotepalveluja, jotta asunnon saaneet pystyvät sen säilyttämään. Tähän panostettiin vuoden 2022 lopussa päättyneessä asunnottomuuden yhteistyöohjelmassa, jolla haluttiin erityisesti vahvistaa kuntien asunnottomuustyötä ja vakiinnuttaa se osaksi peruspalveluja.

Neljännän perättäisen asunnottomuusohjelman päättyessä oli jälleen aika arvioida sen toteutusta, vaikutusta ja tarpeisiin vastaavuutta vuosien 2020–2022.

Selvityksen ohjausryhmän puheenjohtajana toimi Tommi Laanti ympäristöministeriöstä ja jäseninä olivat Tuula Tiainen ja Raija Hynynen ympäristöministeriöstä sekä Virva Juurikkala sosiaali- ja terveysministeriöstä.

Selvityksen toteutti MDI Public Oy yhdessä FCG Consulting Groupin ja tutkija Jenni Mäen kanssa. Selvityksen tuloksia voidaan hyödyntää suunniteltaessa asunnottomuustyön tulevia toimenpiteitä.

Helsingissä 29.6.2023

Tommi Laanti
Asuntoneuvos
Ympäristöministeriö

1 Johdanto

1.1 Asunnottomuusohjelmat

Suomessa on pyritty vähentämään 2000-luvulla asunnottomuutta kunkin hallituksen käynnistämien kohdennettujen toimenpideohjelmien avulla. Niillä on ollut vaikutusta asunnottomuuden vähentämiseen. Suomessa on tilastoitu asunnottomuutta vuodesta 1987 lähtien, jolloin asunnottomana oli lähes 19 000 henkilöä. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARAn asunnottomuus selvityksen marraskuun poikkileikkaustiedon mukaan vuonna 2022 oli asunnottomana yhteensä 3 686 yksinelävää sekä 155 perhettä ja pariskuntaa.

Asunnottomuuden yhteistyöohjelma käynnistettiin kolmen aiemman asunnottomuusohjelman jatkoksi (pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämisen PAAVO I ja PAAVO II 2008–2015, asunnottomuuden ehkäisyohjelma AUNE 2016–2019). Asunnottomuusohjelmissa on ollut tavoitteena asuntoloiden muuntaminen vuokrasuhteiseen asumiseen perustuviksi tuetun asumisen yksiköiksi (PAAVO I), asumisen tukihenkilöiden ja liikkuvan monialaisen tukityön kehittäminen (PAAVO II) sekä asumista tukevan työn kehittäminen kokemusasiantuntijoiden ja asumisneuvojien avulla (AUNE). Asunnottomuusohjelmat ovat osoittaneet, ettei asunnottomuuden vähentämiseksi riitä yksin asunto, vaan asumisen tueksi tarvitaan palveluja ja tukea. Asunnottomuusohjelmat ovat vaikuttaneet asunnottomuuden vähenemisen lisäksi asumissosiaalisen työn sisältöjen kehittämiseen.

Kolmen asunnottomuusohjelman arviointi (Pitkänen ym. 2019) osoitti, että asunnottomuusilmiö on muuttunut ohjelmakausien aikana niin, että asunnottomuusriski koskee nykyään entistä laajempia ihmisryhmiä ja liittyy yhä enemmän taloudellisiin ongelmiin. Muutossuunta on globaali. Arvioinnissa tuli esille, kuinka tärkeää asunnottomuuden ennaltaehkäisyssä on asuntojen rakentamisen ja hankkimisen lisäksi sosiaali- ja terveyssektorin panos. Arvioinnissa suositeltiin kuntien panoksen lisäämistä asunnottomien ja asunnottomuusriskissä olevien neuvonnassa peruspalveluissa ja erilaisissa neuvontapisteissä. Arvioinnissa suositeltiin Asunto ensin -mallin edelleen kehittämistä ja levittämistä koko maahan etenkin sosiaalipalvelujen ja tuen osalta. Erityistä huomiota kiinnitettiin siihen, ettei asunnottomuuden ehkäisy ja poistaminen ole vakiintuneet riittävästi kuntien toimintaan. Suosituksena esitettiin, että asunnottomuusohjelmien aikana kehittyneet suurimpien kaupunkien asunnottomuustyön yhteistyömuodot ja suunnitelmallinen toiminta tulisi juurruttaa pysyväksi toiminnaksi.

Sanna Marinin hallitusohjelman tavoitteena oli puolittaa asunnottomuus vuoteen 2023 mennessä sekä poistaa asunnottomuus vuoteen 2027 mennessä. Vuosina 2020–2022 toteutettiin hallitusohjelman mukainen yhteistyöohjelma asunnottomuuden puolittamiseksi vuoteen 2023 mennessä. Ympäristöministeriön koordinoimaa ohjelmaa toteutettiin yhteistyössä kaupunkiseutujen, palveluntuottajien ja järjestöjen kanssa. Ohjelma-asia-
kirjan (Ympäristöministeriö 2020) mukaisena yhteistyöohjelman tavoitteena oli lisätä kohtuuhintaisten ja valtion tukemien asuntojen tarjontaa asunnottomille pääkaupunkiseudulla ja muissa kasvukeskuksissa. Toisena päätavoitteena oli vahvistaa kuntien asunnottomuustyötä ja vakiinnuttaa se osaksi peruspalveluja. Ohjelman tavoitteena oli kehittää vahvaa tukea tarvitsevien asunnottomien tilanteen parantamiseksi asumista tukevia matalan kynnyksen liikkuvia sote-palveluja sekä varmistaa asumisneuvonnan riittävä saatavuus asumismuodosta riippumatta. Yhteistyöohjelman tärkeänä tavoitteena oli vakiinnuttaa toimijoiden yhteistyö erityisesti kunta- ja aluetasolla.

1.2 Arvioinnin toteuttaminen

Tavoitteet

MDI Public Oy toteutti ympäristöministeriön toimeksiannosta arvioinnin yhteistyöohjelmasta asunnottomuuden puolittamiseksi vuoteen 2023 mennessä yhdessä FCG Consulting Groupin ja tutkija Jenni Mäen kanssa. Arvioinnin tehtävänä oli selvittää valtakunnallisen asunnottomuusohjelman toteutusta, vaikuttavuutta ja tarpeisiin vastaavuutta vuosina 2020–2022. Arviointi tuotti tietoa, jota voidaan hyödyntää asunnottomuuden poistamisen ja ehkäisyn tukemisessa, asunnottomuustyön suuntaamisessa sekä sen vahvistamisessa kuntien ja hyvinvointialueiden jatkuvaksi toiminnaksi. Arvioinnin tulosten pohjalta muodostettiin suosituksia asunnottomuuden poistamisen ja ehkäisyn toimenpiteiksi ja siihen, miten kuntien, hyvinvointialueiden, kohtuuhintaisia vuokra-asuntoja tarjoavien vuokrayhteisöjen sekä järjestöjen yhdessä tekemää asunnottomuuden vähentämiseen liittyvää yhteistyötä vahvistetaan.

Asunnottomuuden yhteistyöohjelmassa (2020–2022) keskiössä on ollut asuntojen rakentamisen ja hankinnan lisäksi asunnon säilyttämisen ja asumisen turvaamisen varmistaminen. Yhteistyöohjelman keskeisenä tavoitteena on ollut turvata kuntalaisille sellaiset yksilölliset asumista tukevat sosiaali- ja terveyspalvelut, joiden avulla asunto pystytään säilyttämään. Arvioinnissa tarkasteltiin erityisesti sitä, miten asunnottomuustyö voidaan vakiinnuttaa kuntien, hyvinvointialueiden, vuokrayhteisöjen sekä järjestöjen yhteistoiminnaksi.

Arvioinnissa huomioitiin se, että yhteistyöohjelma on osa kuluneen 14 vuoden aikana tehtyä asunnottomuuden ohjelmallista vähentämistä. Asunnottomuuden vähentämisen kokonaistilanne ja asiakastarpeet ovat muuttuneet. PAAVO I ja II-ohjelmissa asuntoja muunnettiin vuokrasuhteiseen asumiseen perustuviksi tuetun asumisen yksiköiksi ja lisäksi rakennettiin uusia asumisyksiköitä. AUNE-ohjelmassa painopiste siirtyi tavaliseen asuntokantaan eli 'haja-asumiseen' ja yksilöllisesti räätälöityihin, kotiin vietäviin palveluihin sekä asunnottomuutta ennaltaehkäisevien rakenteiden luomiseen ja vakiinnuttamiseen.

Lisäksi arvioinnissa huomioitiin hyvinvointialueiden käynnistyminen. Vuoden 2023 alusta lähtien sosiaali- ja terveyspalvelut siirtyivät kunnilta hyvinvointialueille lukuun ottamatta suurinta asunnottomuuskuntaa Helsinkiä, joka vastaa edelleen sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestämisestä itse. Arvioinnissa tuotettiin tietoa siitä, mitä sosiaali- ja terveyspalveluiden, kuntien ja järjestöjen yhteistyöhön liittyviä toimintamalleja pystyttiin toteuttamaan ohjelman vaikutuksesta sekä siitä, millaiset tulevaisuuden näkymät kehityksellä asunnottomuustyön toimenpiteillä ja rakenteilla on jatkossa. Arvioinnissa tarkasteltiin asunnottomuuden poistamisen pohjarakennetta eli ohjelmakuntien mahdollisuuksia kohtuuhintaisten asuntojen riittävään rakentamiseen sekä kohtuuhintaisten asuntotuotannon tavoitteiden toteutumista sekä niiden mahdollisia esteitä ohjelmakaudella.

Arvioinnin tavoitteena oli tuottaa tietoa seuraaviin kysymyksiin:

1. Miten ohjelman tavoitteet on saavutettu? Miten asunnottomuustyö on vakiintunut kuntien peruspalveluihin? Mitä on tehty ja miten? Millaista/ miten asunnottomuutta on vähennetty ja ehkäisty?

- Mitä ovat olleet valtion panostus ja toimet, kuntien panostus ja toimet sekä järjestöjen/säätiöiden yhteistyö kuntien kanssa?
- Miten asunnottomuuden vähentäminen näyttäytyy eri kohderyhmien osalta (ml. nuoret, rikostaustaiset, naiset, pistämällä huumeita käyttävät)?

2. Miten asunto ensin -malli on toiminut ohjelmakauden aikana eri kaupungeissa?

- Onko kohtuuhintaisia asuntoja riittävästi tarpeisiin nähden? Millaiset ovat asiakkaan valinnan mahdollisuudet asuntomarkkinoilla?
- Miten ja kuinka usein mallia on paikallisesti sovellettu hajautetussa asumisessa tavallisessa asuntokannassa?
- Millaisia ovat olleet asumista tukevat palvelut, etenkin sosiaalipalvelut ml. aikuissosiaalityö ja kuntoutumisen tuki (saatavuus ja riittävyys)?
- Onko Asunto ensin -malli vastannut paikallisella tasolla yksilöllisiin tarpeisiin ja tuonut sopivia ja pysyviä ratkaisuja asumisen turvaamiseksi?

3. Miten kuntien ja aloittavien hyvinvointialueiden yhteistyö näyttäytyy siirtymävaiheessa ja miten se on toiminut asunnottomuuden ehkäisemisessä ja vähentämisessä?

- Millaisia ovat asunnottomuuden yhteistyöverkostot, niiden vakiintuminen ja jatkonäkymät hyvinvointialueilla? Miten asunnottomuustyö siirtyy kunnista hyvinvointialueille ja miten se saadaan vakiinnutettua hyvinvointialueiden ja kuntien palveluihin? Mikä on valtion rooli siinä?
- Millaisia uhkakuvia tilanteessa em. toimijoiden näkökulmista esiintyy ja kuinka ne voitaisiin ratkoa?

4. Millainen on asunnottomuusohjelman vaikuttavuus?

- Millainen vaikuttavuus ohjelmalla on ollut? Mikä on ollut ohjelman taloudellinen ja sosiaalinen vaikuttavuus?
- Millaisia ohjelman vaikutukset ovat aiempiin ohjelmiin nähden verrattuna vuoden 2019 arviointiselvityksen tuloksiin?

5. Millaisia ovat asunnottomuustyön jatkotoimenpiteiden tarpeet ja suuntaaminen tulevaisuudessa?

- Millaisia asunnottomuuden vähentämisen tavoitetta uhkaavia rakenteellisia haasteita ohjelman aikana on paikallisesti havaittu ja miksi näitä ongelmia ei ole ohjelmakauden aikana ollut mahdollista ratkaista?
- Millaista asunnottomuustyötä tarvitaan yhteistyöohjelman jälkeen? Miten voidaan vakiinnuttaa asunnottomuutta vähentävien sote-palvelujen asema palvelujärjestelmässä?
- Mitä painopisteitä, toimenpiteitä ja vastuutahoja ehdotetaan vuoden 2022 jälkeen etenkin
- toiminnan vakiinnuttamiseksi kunta- sekä hyvinvointialuetasolla? Mitkä ovat toimijoiden vastuualueet, rajapinnat tai roolit?

Aineistot

Arvioinnissa on käytetty aineistona

- Dokumentteja: valtakunnalliset tilastot (mm. ARAn asunnottomuus selvitykset, tilaajilta tullut kaupunkikohtainen kooste rakennetuista asunnoista, asumisneuvojista ja kokemusasiantuntijoista) sekä raportit (kaupunkien toimenpideohjelmat sekä valtionavustushankkeiden väli- ja loppuraportteja)
- Haastatteluja, yhteensä 25 henkilöä) ohjelmakaupunkien ja hyvinvointialueiden edustajille (18 henkilöä)b) ohjelman johtoryhmän edustajille ja muille valtakunnallisille asiantuntijoille (7 henkilöä)
- Kyselyä, johon vastasivat ohjelmakaupunkien asunnottomuuden yhteistyöryhmien edustajat (55 vastausta). Kyselyyn saatiin vastauksia lähes kaikista ohjelmakaupungeista. Vastaajista:
 - 22 % (N=12) oli kuntien tai kuntien vuokratyöryhmien edustajia
 - 30 % (N=16) hyvinvointialueelta
 - Vastaajista 34 % (N=19) säätiöistä tai järjestöistä
 - Vastaajista 14 % (N=7) edusti muuta tahoa

Kyselyn vastaajat edustivat hyvin ohjelmakaupunkien työryhmien osallistujatahoja. Esimerkiksi järjestöjen ja säätiöiden rooli on monilla paikkakunnilla asunnottomuustyössä merkittävä, mikä tulee esille myöhemmin esiteltävissä kohtuuhintaista asuntokantaa ja asumisneuvontaa koskevissa tilastoissa.

Arvioinnissa hyödynnettiin arviointiaineiston triangulaatiota, mikä tarkoittaa, että aineistojen ja tiedonkeruun, analyysin ja metodologian sekä toimijoiden suhteen käytetään useita eri menetelmiä ja arviointikysymyksiä tarkastellaan useiden eri osallisten näkökulmasta.

Arvioinnissa käytettävät käsitteet

Asunnottomiksi määritellään ihmiset, joilla ei ole omaa asuntoa ja jotka elävät ulkona, porashuoneissa, tai ns. ensisuoissa, asuntoloissa tai majoitusliikkeissä, huoltokotityyppisissä asumispalveluyksiköissä, kuntouttavissa yksiköissä, sairaaloissa tai muissa laitoksissa tai tilapäisesti tuttavien ja sukulaisten luona asunnon puutteen vuoksi. Pitkäaikaisasunnottomalla tarkoitetaan asunnottomuutta, jolla on asumista olennaisesti vaikeuttava sosiaalinen tai terveydellinen ongelma, kuten velka-, päihde- tai mielenterveysongelma, ja jonka asunnottomuus on pitkittynyt tai uhkaa pitkittyä tavanomaisten asumisratkaisujen toimimattomuuden ja sopivien tukipalvelujen puuttumisen vuoksi. Asunnottomuus on pitkäaikaista, kun se on kestänyt vähintään yhden vuoden tai henkilö on ollut toistuvasti asunnottomana viimeisen kolmen vuoden aikana. Pitkäaikaisasunnottomuudessa on ryhdytty korostamaan enemmän asunnottoman avun ja hoidon tarvetta kuin asunnottomuuden kestoa.

Tässä arvioinnissa käytetään käsitettä *asunnottomuustyö* kuvaamaan rakenteellisella, verkostojen ja yksittäisen työntekijän vuorovaikutuksen tasoilla tehtävää työtä, jonka tavoitteena on turvata asumisen jatkuvuus asunnottomuutta tai sen uhkaa kokevien elämässä. Asunnottomuustyö -käsitteellä kuvataan toimintaa, joka sisältää sekä asunnottomuuden vähentämisen että asunnottomuuden ehkäisyn.

Tutkimuskirjallisuudessa ja meneillään olevassa sosiaali- ja terveysministeriön rahoittamassa (VTR) tutkimushanke SEGRA:ssa¹ asunnottomuustyöstä käytetään nimeä asumissosiaalinen työ tai palvelujärjestelmän epäkohtiin kohdentuvaa nimeä moniammatillinen verkostotyö. Asumissosiaalisen työn käsitteen on suomalaiseen tutkimukseen tuonut Riitta Granfelt (2013; 2015; 2022) ja se tarkoittaa asunnottomien tai aiemmin asunnottomuutta kokeneiden parissa tehtävää työtä, jonka avulla pyritään vastaamaan asumista vaarantaviin psykososiaalisiin ja käytännöllisiin ongelmiin. Asumissosiaalisen työn tavoitteena on asumisen turvaaminen ja asunnottomuuden ennaltaehkäisy. Asumissosiaalisessa työssä kuntoutus ymmärretään ensisijaisesti asukkaan asumista turvaavaksi toiminnaksi, jolla tuetaan arjessa selviytymistä. Lähdemateriaalissa käytetään eri käsitteitä sekaisin, mutta joissain kunnissa raportoitiin asumissosiaalisen työn merkityksestä erityisesti Asunto ensin -mallin soveltamisen yhteydessä.

Asunto ensin -mallin taustalla on Yhdysvalloissa kehitetty Asunto ensin -periaate (Tsemberis 2010). Tässä arvioinnissa puhutaan mallista, koska kyseessä on paikallisesti kehitetty sovellus alkuperäisestä periaatteesta (Ranta 2023). Asunto ensin -periaatetta on viety suomalaiseen asunnottomuustyöhön soveltaen sen temaattisia sisältöjä paikallisiin olosuhteisiin valtion johtaman asuntopolitiikan ohjauksella vuodesta 2008 alkaen. Asunto ensin -mallissa oleellista on ajatus asunnosta kuntoutumisen ja yhteiskuntaan palaamisen lähtökohdana, asukkaan osallisuus itseä koskevassa päätöksenteossa ja asumisen pysyvyyden turvaaminen. Suurin työ vuosien 2008–2011 välisenä aikana kohdistui väliaikaiseksi tarkoitettujen ensisuoja- ja asuntolatyötyyppisten ratkaisujen purkamiseen ja asumisen pysyvyyden turvaamiseen. Asunnottomuustyö perustui vuokrasuhteisen tukiasumisen lisäämiseen. Tämä rakenteellinen muutos asumisen järjestämisen tavassa pohjasi ideologialtaan kritiikkiin asumisen portaakkomallia kohtaan. Periaatteen soveltamisessa asuminen nähdään ihmisen perusoikeutena eikä siten, että ihmisen tulee kuntoutua asunnon saamiseksi. Ideologinen muutos on koskenut paitsi asumisen järjestämisen rakenteita myös erityisesti sitä asumissosiaalista työtä, jota asunnottomuutta kokevien parissa tehdään (Granfelt 2022).

1 <https://projects.tuni.fi/segra/esittely/>

2 Ohjelman tavoitteiden saavuttaminen

Asunnottomuuden yhteistyöohjelman tavoitteina on ollut asunnottomuuden puolittamiseksi

- a) lisätä kohtuuhintaisten ja valtion tukemien asuntojen tarjontaa asunnottomille
- b) vahvistaa asunnottomuustyötä kuntien peruspalveluissa
- c) parantaa asumisneuvonnan saatavuutta
- d) vakiinnuttaa asunnottomuuden parissa toimivien tahojen yhteistyö erityisesti kunta- ja aluetasolla

Arvioinnissa käytetään ohjelman tavoitteita, keinoja ja tuloksia koskevaa viitekehystä. Kuntien vastuualue kohdistuu pääosin asuntotarjontaan ja asumisneuvontaa. Näiden saatavuuteen vaikutetaan asuntopolitiikalla ja lisäksi ohjelman aikana toimenpideohjelmien kautta asunnottomille kohdennetuilla asunnoilla.

Kuvio 1. Arvioinnin viitekehys

Arvioinnin tulokset on raportoitu siten, että analyysi esitetään eri aineistoista nousevista havainnoista. Raportoinnissa tuodaan esille, jos havainto on tehty tietyn aineiston perusteella. Tulosten esittelyssä dokumentti- ja haastatteluaineistot on raportoitu tavallisimmin yhtenä kokonaisuutena, sillä haastatteluissa on syvennetty dokumenttiaineistosta tehtyjä havaintoja. Arviointia varten toteutettuun kyselyyn vastaajat ovat kaupunkien asunnottomuuden yhteistyöryhmien edustajia eli asunnottomuustyön sidosryhmiä, joiden näkemykset tuodaan esille erillisesti. Seuraavissa alaluvuissa esitetään tulokset ohjelman tavoitteiden saavuttamisesta.

Luvussa 2.1 käsitellään sitä, mitkä ovat olleet asunnottomuuden yhteistyöohjelmassa valtion, kuntien ja järjestöjen/säätiöiden toimenpiteet asunnottomuustyössä. Luvussa 2.2 käsitellään havaintoja siitä, onko ohjelman aikana ollut riittävästi kohtuuhintaisia asuntoja asiakkaiden tarpeisiin nähden ja onko sen myötä asiakkailta ollut valinnan mahdollisuuksia asuntomarkkinoilla. Luvussa 2.3 käsitellään sitä, miten asunnottomuustyötä on vahvistettu kuntien peruspalveluissa ja jatkossa myös vuoden 2023 alusta lähtien hyvinvointialueiden järjestämisvastuulla olevissa sosiaali- ja terveyspalveluissa. Tässä yhteydessä tuodaan esille ohjelman aikana toteutetun sosiaali- ja terveyspalveluiden kehittämistyön tuloksia. Kuntien peruspalveluissa tehtävää asunnottomuustyötä, kuten hyvinvointia ja terveyttä edistävää toimintaa, ei käsitellä yksityiskohtaisesti, sillä sen rooli oli arvioinnin toteuttamisen aikana useimmissa ohjelmakaupungeissa epäselvä. Luvussa 2.4 ovat esillä asumisneuvonnan saavutettavuuteen liittyvät havainnot. Luku 2.5 esittelee Asunto ensin -mallin toteutumista ohjelman aikana ja luvussa 2.6 asunnottomuuden parissa toimivien tahojen yhteistyön vahvistumista erityisesti kunta- ja aluetasolla, mutta myös valtion tasolla. Luku 3 sisältää arviot asunnottomuuden vähenemisessä eri kohderyhmissä ja luku 4 ohjelman vaikuttavuudesta. Luvussa 5 arvioidaan asunnottomuustyön jatkuvuutta, jonka jälkeen luvussa 6 on yhteenveto ja luvussa 7 suositukset.

2.1 Ohjelmakaupungeissa tehty asunnottomuustyö

Arvioinnin tehtävänä oli selvittää, mitä toimenpiteitä yhdessätoista asunnottomuuden yhteistyöohjelman kaupungeissa on tehty asunnottomuuden vähentämiseksi. Tässä luvussa tarkastellaan ohjelmakaupunkien toimenpiteitä asunnottomuusohjelmadokumenttien perusteella. Luvussa esitetyt kuvaukset perustuvat hankeasiakirjoihin sekä haastatteluihin, joissa on pyydetty pohtimaan kaupunkien keskeisiä painotusalueita ja tuloksia.

2.1.1 Kuntien rooli

Asunnottomuuden yhteistyöohjelmalla pyrittiin puolittamaan asunnottomuus. Asunnottomuuden yhteistyöohjelmaan osallistuvien kaupunkien tehtävänä oli laatia asunnottomuuden vähentämisestä kokonaisvaltainen suunnitelma, joka sisältää asunnottomille tarkoitettujen asuntojen lukumäärät sekä kuvaukset riskiryhmien asumistilanteesta ja alueen asunnottomuusyhteistyöstä sekä matalan kynnyksen sosiaali- ja terveyspalveluiden kehittämistarpeet.

Asunnottomuuden yhteistyöohjelman kunnissa on ollut erilainen tilanne asuntojen saatavuudessa ja kohtuuhintaisuudessa. Keskeinen kohtuuhintaisten asuntojen saatavuuteen liittyvä tekijä on muuttoliike, joka kohdistui ohjelman alussa vuonna 2020 useimpiin ohjelman kuntiin. Eniten väestönlisäystä saaneita kuntia olivat Helsinki, Vantaa, Tampere, Espoo, Oulu, Turku, Jyväskylä ja Kuopio. Ohjelmadokumenttien perusteella kaupungeissa on tarkasteltu asunnottomuutta yhdyskuntasuunnittelun, kaavoituksen ja rakentamisen näkökulmasta. Ainakin Helsingissä, Tampereella ja Turussa kaupunkien suunnitelmissa on huomioitu talouskasvu, kaupunkien vetovoima sekä kasvavassa väestössä pienituloisten ja marginaalissa elävien suuri määrä. Myös muissa kaupungeissa, kuten Oulussa ja Espoossa, on tuotu esille kaupungin pitkäjänteisen asuntopolitiikan merkitys asunnottomuutta ehkäisevälle kohtuuhintaiselle asuntokannalle. Hyvinkään kaupungin strategiapöytäkirjan 2.0:n yhtenä kärkihankkeena on monimuotoinen asuminen. Ohjelmakaupunkien asuntopolitiikassa on huomioitu erityisryhmien asuminen ja segregaaation vähentäminen. Tästä ovat esimerkkinä Turun kaupungin strategia ja Tampereen asunto- ja maapolitiikan linjaukset.

Arviointia varten tehdyissä haastatteluissa tuli esille, että muutamissa ohjelmakaupungeissa olisi todennäköisesti tehty ilman asunnottomuusohjelmaakin valtuustokauden kestoinen asunnottomuuden poistamisen ohjelma. Valtion rooli on ollut kuitenkin tärkeä siinä, että paikallisella tasolla on laadittu analyysi asunnottomuudesta ja suunniteltu toimenpideohjelma sen vähentämiseksi. Toisaalta kaupunkien toimenpideohjelmien eriyttäminen asuntopoliittiseen ja sosiaalipalveluiden kehittämisen hankeosioon on aiheuttanut osassa kaupungeista epäselvyyttä asunnottomuustyön tavoitteista ja kokonaisuudesta.

Näissä kunnissa oli pidetty parempana, että asunnottomuustyön tavoitteissa olisi yhdistetty sosiaali- ja terveyspalveluiden kehittäminen tiiviimmin osaksi kaupunkitason ohjelmatyötä. Tällä olisi edistetty sitä, että kunnan ja hyvinvointialueen tehtävät ja roolit olisivat olleet selkeämmät sote-uudistuksen käynnistymisen yhteydessä.

Asunnottomuustyön tavoitteet on huomioitu ohjelmakaupunkien lakisääteisessä hyvinvointia ja terveyttä edistävässä työssä. AUNE-asunnottomuusohjelman tavoitteena oli saada ohjelmakaupunkeihin asunnottomuutta ennaltaehkäisevät strategiat/suunnitelmat, joilla on pyritty edistämään asunnottomuustyön juurruttamista paikallistasolle. Työtä tuettiin Asunnottomuuden ehkäisy kuntastrategiat – varhainen välittäminen, osallisuus ja asumisen tuki -kehittämishankkeen² avulla, mutta strategiatyö ja päättäjien osallistuminen asunnottomuustyöhön oli vaihtelevaa. Ohjelma-asiakirjan mukaan tavoitteena oli kehittää asunnottomuustyötä Asunnottomuuden ennaltaehkäisy kuntastrategiat AKU-hankkeen tulosten pohjalta. (Ympäristöministeriö 2020). Aiemmin tehty kuntastrategioita tukeva työ on osaltaan vaikuttanut siihen, että ohjelmakaupungeissa asunnottomuus huomioidaan erillisen ohjelman lisäksi muissa strategisissa asiakirjoissa. Tästä ovat esimerkkinä Oulu ja Järvenpää, joissa asunnottomuus huomioidaan osana kaupungin hyvinvointikertomusta. Järvenpäässä käytetään valtuustokausittain tehtävässä hyvinvointisuunnitelmassa asunnottomuutta yhtenä mittarina, jota tarkastellaan osana turvalliseen arkiympäristöön ja asumiseen liittyviä asioita.

Kolmen aikaisemman hankekauden asunnottomuusohjelmien arvioinnissa suositeltiin, että asunnottomuuden poistaminen ja ehkäisemisen kirjattaisiin suurimpien kaupunkien toimintasuunnitelmiin ja strategioihin sekä varmistettaisiin, että yhteistyörakenteet tukevat niiden toteuttamista. Asunnottomuuden yhteistyöohjelmaan osallistuneet kaupungit ovat laatineet toimintasuunnitelman asunnottomuuden vähentämiseksi. Kaupungeissa on sisällytetty asunnottomuus erilaisiin strategioihin ja valtuustokauden kestäviin suunnitelmiin. Tämä kertoo siitä, että jo aiemmin toteutetuilla asunnottomuusohjelmilla on onnistuttu tukemaan kaupungeissa tehtävää strategista asunnottomuustyötä.

2.1.2 Järjestöjen ja säätiöiden rooli

Järjestöt ja säätiöt rakennuttavat asuntoja sekä tuottavat asumisen tukipalveluja. Asunnottomuuden yhteistyöohjelmassa ei kohdennettu suoraan rahoitusta kolmannelle sektorille eikä asumisneuvonnan rahoitusta suunnata muille kuin kunnille, koska ohjelmassa painotettiin asunnottomuustyön vakiinnuttamista. Arviointiaineistosta tuli esille, kuinka Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskuksen (STEA) hankerahoitusta on käytetty

2 https://www.ara.fi/fi-FI/Ohjelmat/Asunnottomuuden_ennaltaehkaisy_kuntastrategiat

kaupunkien asunnottomuustyön tukena. Yleisimmin esille nostettiin nuorten asunnottomuustyön kehittämiseen tähtäävien hankkeiden ja Naiserityisyys asunnottomuustyössä (NEA) -hankkeen merkitys kaupunkien asunnottomuustyölle.

STEA:n avustustietokannasta tehdyn analyysin perusteella vuosina 2020–2022 asunnottomuusohjelman kaupungeissa toimiville järjestöille myönnettiin toiminta- ja projektivastusta asunnottomuustyöhön yhteensä noin 20,5 M €, josta asuntojen hankinnan investointeihin osoitettiin noin 2,9 M €. Nuorten asumisen tukemiseen käytetään kohdennettua toiminta-avustusta. Aiemmassa asunnottomuuden ennaltaehkäisyn AUNE-ohjelmassa (2016–2019) ei ollut erillistä hankerahoitusta, mutta erillisistä rahoituskanavista saatiin yhteensä noin 5,9 M € asunnottomien palveluiden kehittämiseen tarkoitettuun toimintaan. (ks. taulukko 1).

Taulukko 1. STEA:n investointi- ja hankeavustukset asunnottomuustyöhön vuosina 2020–2022

	2020 (34 kohdetta)	2021 (29 kohdetta)	2022 (31 kohdetta)	Yhteensä
Toiminta- ja projekti-avustus	5 579 769	6 606 607	8 297 410	20 483 786
josta investointi-avustukset	0	1 099 925	1 800 000	2 899 925

2.1.3 Valtion rooli

Asunnottomuuden yhteistyöohjelman rahoitus on ollut pienempi kuin aiemmissa asunnottomuusohjelmissa. Esimerkiksi kolmevuotisen AUNE-ohjelman kokonaisrahoitus oli 78 M €, josta suurin osa (54 M €) kohdennettiin erityisryhmien investointiavustuksiin, perusparannuksiin ja asuntojen hankintoihin. Asunnottomuuden yhteistyöohjelman aikana kaupungeilla ovat olleet käytössä erityisryhmien investointiavustukset ja muut asuntojen hankintaan tarkoitetut valtion tuet, mutta niitä ei ole haettu. Tämä johtunee siitä, että ohjelmassa asetettiin yksittäisten asuntojen hankintaa ja rakennuttamista koskevia tavoitteita, ja vuosina 2020–2022 ARAlta haettiin erityisryhmien investointiavustusta vain yhden asumisyksikön rakentamiseen.

Asunnottomuuden yhteistyöohjelmassa rahoitus kohdennettiin asunnottomien sosiaali- ja terveystalveluiden kehittämiseen, sillä niiden merkitys tuli esille aiempien asunnottomuusohjelmien arvioinnin yhteydessä. Asunnottomuuden yhteistyöohjelmassa

on myönnetty STM:n kautta valtionavustusta asunnottomuutta vähentävien sote-palveluiden kehittämiseen yhteensä 8 231 551 €. Ensimmäisellä kaudella rahoitus oli yhteensä 5 448 794 € ja toisella kaudella syksystä 2021 vuoden 2023 loppuun asti yhteensä 2 782 757 €.

Valtionavustusta saaneissa hankkeissa kehitettiin asiakaslähtöisiä sosiaali- ja terveyspalveluja kaikkein heikoimmassa asemassa oleville henkilöille, joilla on monialaista ja laajaa asumiseen liittyvää tuen tarvetta.

Hankkeiden teemoja olivat muun muassa:

- Liikkuvan työn ja jalkautuvien tiimien kehittäminen tai pysyvien tiimien perustaminen
- Asumisneuvonnan kehittäminen
- Matalan kynnyksen toiminnan kehittäminen
- Kokemusasiantuntijuuden hyödyntäminen
- Palvelukentän laajempi aktivointi – asuminen puheeksi kaikissa palveluissa
- Vuokranantajayhteistyö

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL tekee arvioinnin valtionavustusta saaneista hankkeista ja niissä tehtävästä asumissosiaalisesta työstä. Arviointi on yhä meneillään ja valmistuu vuoden 2023 lopussa. THL:n arviointiraporttia ja sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämiseen kohdennettujen valtionavustushankkeiden tuloksia käsitellään tarkemmin luvussa 2.3 Sosiaali- ja terveyspalveluiden kehittäminen.

Asunnottomuuden yhteistyöohjelman arvioinnissa hankkeita tarkasteltiin ohjelmakuntien tekemän asunnottomuustyön näkökulmasta. Arvioinnin aikaan osa kehittämishankkeista oli vielä käynnissä. Paikallisen kehittämistyön kannalta yhtenäisen määrällisen seurattiedon kokoamatta jättäminen oli tarkoituksenmukaista, kun tavoitteet ja tulokset on voitu määritellä kehittämistyöhön sopivimmalla tavalla. Arvioinnin näkökulmasta tulosten analysointiin vaikutti kuitenkin se, ettei kehittämishankkeilla ole ollut suositusta käyttää yhdenmukaista raportointimallia toisin kuin ympäristöministeriön kokoamalla asuntojen määrää, asumisneuvontaa ja kokemusasiantuntijoita koskevilla seurannoilla.

Henkilöstöressurssien puutteen ja koronan aiheuttamien sulkujen vuoksi hankkeissa on ollut viivästyksiä. Tästä raportoivat väli- ja loppuraporteissa Turku, Tampere, Espoo, Jyväskylä ja Pori, sekä haastatteluissa myös muut ohjelmakaupungit. Korona-aika on osallistuneiden mukaan vaikuttanut siihen, ettei pitkäaikaisasunnottomuuteen ole pystytty vaikuttamaan hankkeiden tavoitteiden mukaisella tavalla. Ryhmätoimintoja peruutettiin, jolloin asunnottomat eivät välttämättä saaneet tarvitsemaansa ohjausta asunnonhakuun ja elämänhallintaan. Korona-ajan haasteet näkyivät ohjelmakaupunkien asunnottomuustyössä siinä määrin, että eduskunnan oikeusasiamies teki oma-aloitteisesti selvityksen

asiasta³. Jyväskylän liikkuvassa tiimissä on ollut Tampereen tavoin rekrytointiongelmia, kun toiminnassa ei ole ollut selkeitä rooleja ja toimintatapoja. Myös vuonna 2022 käynnistynyt Ukrainan sota sekä energian ja muiden kustannusten nousu ovat vaikuttaneet kaupungeissa ja sote-palveluissa tehtävään asunnottomuustyöhön.

2.2 Asunnottomuutta ehkäisevän kohtuuhintaisen asuntokannan tarjoaminen

2.2.1 Asuntojen määrää koskevat tilastot

Asunnottomuuden vähentäminen käynnistettiin 1980-luvun puolivälissä tuottamalla edullisia vuokra-asuntoja, joiden puute on yksi keskeisistä asunnottomuuteen vaikuttavista asioista. Asunnottomuuden vähentämiseen tarvitaan kohtuuhintaista vuokra-asuntokantaa. Kaupungit voivat omalla toiminnallaan vaikuttaa asuntojen saatavuuteen. Ohjelman yhtenä tavoitteena on ollut, että ohjelman kaupungit kohdentavat uusia tai olemassa olevia asuntoja asunnottomille. Asunnottomuuden yhteistyöohjelmassa ei ole ollut erillistä rahoitusta asuntojen rakentamiseen tai hankintaan olemassa olevasta asuntokannasta. Kaupunkien käytössä ovat olleet olemassa olevat rahoitusmuodot, kuten avustus erityisryhmien asunto-olojen parantamiseksi, mutta niitä ei haettu. Tähän voi vaikuttaa se, ettei tavallisimmin käytetty rahoituskanava eli STEA enää juurikaan myönnä investointiavustuksia. Arvioinnin käytössä ei ole tietoa asuntojen hankintaan ja korjaamiseen liittyvistä kustannuksista ja rahoitusosuuksista, vaikka ohjelmasta on saatavilla tietoa asunnottomille tarkoitettujen asuntojen määrästä. Asunnottomuuden yhteistyöohjelmasta koottujen tilastojen perusteella ohjelman aikana asunnottomille osoitettiin asuntoja yhteensä 8 739. Näistä uusia eli rakennettuja tai ostettuja ja asunnottomille vuokrattuja asuntoja oli 2 668 ja olemassa olevasta asuntokannasta hankittuja asuntoja oli yhteensä 6 071. Olemassa olevasta asuntokannasta saadut asunnot ovat tulleet uusina asuntoina asunnottomien käyttöön. (ks. taulukko 2.)

3 Ohjelmakaupunkien hankeraporttien mukaan pandemia-aika vaikeutti jalkautuvan matalan kynnyksen hanketoimintaa, kun ryhmämuotoiset ja kotiin vietävät palvelut peruuntuivat. Eduskunnan oikeusasiamies otti vuonna 2020 tarkasteltavaksi asunnottomien sosiaali- ja terveystalvet sekä asunnottomuuden vähentämisen poikkeustilan aikana. Selvityspyynnö tehtiin Helsingin, Jyväskylän, Lahden, Kuopion ja Oulun kaupungeille. Selvityksen mukaan koronapandemian aiheuttamat haasteet asunnottomille oli tunnistettu ja pyritty reagoimaan palvelutarpeisiin. Selvityksessä haluttiin kuitenkin korostaa, että erityistä tukea tarvitsevilla henkilöillä on oikeus välttämättömään huolenpitoon sekä riittäviin sosiaali- ja terveystalvetuihin myös pandemian aikana. (EOAK/2446/2020, Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin 5.3.2021)

Aiempien asunnottomuusohjelmien aikana vuosina 2008–2018 rakennettiin tai hankittiin asunnottomille yhteensä noin 7 500 asuntoa, joista nuorisotasuntoja on noin 2 400. Asunnottomuuden yhteistyöohjelmaa edeltäneessä AUNE-ohjelmassa hankittiin vuoden 2018 loppuun mennessä yhteensä noin 7 000 asuntoa asunnottomille. Tilastojen perusteella vuosina 2016–2018 hankittiin noin 1 800 uutta asuntoa, asumisyksiköihin valmistui 192 asuntoa ja olemassa olevasta asuntokannasta kohdennettiin asunnottomille yli 5 000 asuntoa. Asunnottomille rakennettujen ja hankittujen asuntojen osuus on suurempi kuin AUNE-ohjelman aikana. Tämä on vaikuttanut myönteisesti asunnottomuuden ennaltaehkäisemiseen.

Asunnottomuuden yhteistyöohjelman aikana uudet asunnot olivat miltei poikkeuksetta rakennettuja tai peruskorjattuja hajautetussa asuntokannassa olevia asuntoja, ja pieni osuus on ollut asumisyksiköissä olevia asuntoja. Uusien asumisyksiköiden tarve on tullut esille ohjelman aikana, mutta aiempiin asunnottomuusohjelmiin verrattuna vähäisemmässä määrin. Olemassa olevasta asuntokannasta hankituista asunnoista noin puolet on ollut kunnallisten vuokra-asuntoyhtiöiden tarjoamia ja noin puolet järjestöjen, säätiöiden tai muiden tahojen, kuten yksityisten vuokranantajien, omistamia asuntoja. Asunnottomuuden yhteistyöohjelman aikana rakennettujen tai peruskorjattujen asuntojen osuus on suurin Tampereella, Vantaalla ja Jyväskylässä. Olemassa olevaa asuntokantaa on käytetty selvästi yleisimmin Helsingissä. Yleishyödylliset vuokra-asuntoyhtiöt ovat keskeisimpiä tahoja, jotka ovat osoittaneet asuntoja asunnottomien käyttöön. Kuopiossa ja Vantaalla asumisyksiköissä olevien asuntojen osuus on keskimääräistä korkeampi. Olemassa olevasta asuntokannasta on saatu eniten asuntoja asunnottomille kunnallisista vuokraloyhtiöistä Turussa ja Porissa. Järjestöjen ja säätiöiden hankkimien asuntojen osuus on suurin Hyvinkäällä, Järvenpäässä sekä Tampereella. Muut tahot, kuten yksityiset vuokranantajat, ovat olleet suurimmassa roolissa Oulussa. Myös Jyväskylässä on havaittu, että haastavassa asemassa oleville on voitu saada paremmin asuntoja muilta toimijoilta kuin kaupungin vuokraloyhtiöiltä. Kaupungissa on ollut runsaasti vuokra-asuntoja tarjolla, joten vuokranantajat ovat olleet valmiimpia käyttämään vuokranalennusta ja hintajoustoja.

Taulukko 2. Asunottomille rakennettujen ja hankittujen asuntojen määrä vuosina 2020–2022.

Kaupunki	1. Uudet asunnot	Raken- netut tai perus- korjatut asunnot, joista	yleishyö- dylliset vuokra- asunnot	nuoriso- asunnot	asumis- yksiköt	asumis- yksiköissä asunnot	yksityisiltä vuokran- antajilta väli- vuokratut asunnot	muut vuokra- asunnot (esim. järjestöjen ja säätiöiden hankkimat asunnot)	2. Olemassa olevasta asunto- kannasta (ei uudet) vuokratut asunnot	kunnallisten vuokra- taloyhtiöiden vuokraamat asunnot	järjestöjen/ säätiöiden omistamista asunnoista vuokratut asunnot	muut asunnot
Espoo	285	279	77	140	2	62	0	6	1043	513	153	377
Helsinki	1778	1748	1278	410	1	60	0	30	1307	875	432	0
Hyvinkää	288	96	165	0	0	0	0	123	229	56	128	44
Jyväskylä	78	75	75	0	0	0	0	3	1032	711	321	0
Järvenpää	67	67	67	0	0	0	0	0	167	83	84	0
Kuopio	33	29	14	0	1	15	0	4	73	73	0	0
Oulu	18	0	0	0	0	0	18	0	282	0	42	240
Pori	3	0	0	0	0	0	0	3	135	98	23	14
Tampere	58	46	2	10	1	34	1	11	1435	617	769	136
Turku	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Vantaa	60	40	0	0	1	40	0	0	368	294	55	19
yht.	2668	2380	1678	560	6	211	19	180	6071	3320	2007	830

Vaikka kaupungeissa on osoitettu kohtuuhintaisia asuntoja asunnottomille, eivät ne ole osoitettu suoraan vaikeimmin asutettaville asunnottomille. Esimerkiksi Oulussa ei ole erityistä asuntokantaa asunnottomille, vaan tarvittaessa sopivan asunnon löytämiseksi käytetään välivuokrausta. Hankeraportin perusteella Jyväskylässä oli suurin haaste Nopsajalka-tiimin työskentelyssä asuntojen saaminen kohderyhmälle, sillä kaupungissa oli vaikeuksia löytää asiakkaalle kriisiasunto asumisvaihtoehdon hakemisen ajaksi. Asuntojen saamisen vaikeuteen vaikuttavat vuokranantajien huonot kokemukset sekä se, ettei julkisella sektorilla ole riittävästi mahdollisuuksia järjestää asukkaalle asumiseen yksilöllistä tukea. Sosiaali- ja terveystalouden kehittämishankkeilla on pyritty vaikuttamaan tähän haasteeseen, mutta vaikutukset eivät vielä näy kaikissa kaupungeissa käytännön asunnottomuustyön tasolla. Tietojärjestelmät, asiakkaiden köyhyys, huonot kulkuyhteydet vapaana oleviin asuntoihin ja sosiaalityöntekijän puuttuminen hankkeen alkuvaiheessa vaikeuttivat asuntojen saamista. Myöskään yhteistyö vuokranantajien kanssa häättöjen ennalta ehkäisemiseksi ei toteutunut suunnitelmallisena yhteistyönä, vaikka vuokranantajat osallistui yhteistapaamisiin.

Asuntojen osoittamiseen asunnottomille ja häättöjen määrään vaikuttavat paikallisten vuokratyöyhtiöiden käytännöt. Porissa vuokratyöyhtiö on ottanut käytännön, jossa pienetkin vuokratilat siirretään käräjäoikeuteen ja ulosottolaitokselle häättöjen toteuttamiseksi. Tämä on vaikeuttanut asunnottomuuden ennaltaehkäisyä. Vaikka asunnoista ei ole periaatteessa pulaa, sopivan Kelan asumistuen saamisen ehdot täyttävän asunnon löytäminen on voinut tuottaa haasteita. Asuntojen saamisen haasteet tulevat esille myös Kuopiossa, jossa tuettua asumista järjestäviin erityisasumispalveluihin pääsemiseksi vaaditaan sekä asunnottomuutta tai asunnottomuuden uhkaa että diagnoosia tai puutteita henkilön fyysisessä toimintakyvyssä.⁴

Kolmen asunnottomuusohjelman arvioinnin yhteydessä tuli yhtenä haasteena esille se, että asunnottomilla oli vaikeuksia päästä kaupungin vuokra-asuntoon. Arvioinnissa suositeltiin, että asuntojen hankinnassa hyödynnettäisiin tehokkaammin olemassa olevia rahoitusmalleja ja yksityisten vuokranantajien asuntokantaa mm. välivuokrauksen avulla. Tulosten perusteella asunnottomuuden yhteistyöohjelmassa tässä suhteessa onnistuttiin aiempaa paremmin, sillä esimerkiksi asuntojen vuokraamista yksityisiltä tahoilta ja välivuokrausta käytettiin enemmän. Kuten seuraavasta asunnottomuustyön toteutumista koskevasta luvusta käy ilmi, yhteistyö asunnottomuustyössä ei toimi vielä riittävän hyvin julkisten vuokratyöyhtiöiden ja sosiaali- ja terveystalouden kesken.

4 <https://pshyvinvoimalue.fi/documents/594193/719344/Erityisasumis-palveluiden+my%C3%B6nt%C3%A4misperusteet+1.1.2023+alkaen.pdf/8f355bf3-8e05-16d1-7f45-5829d749a81c?t=1683793516155>

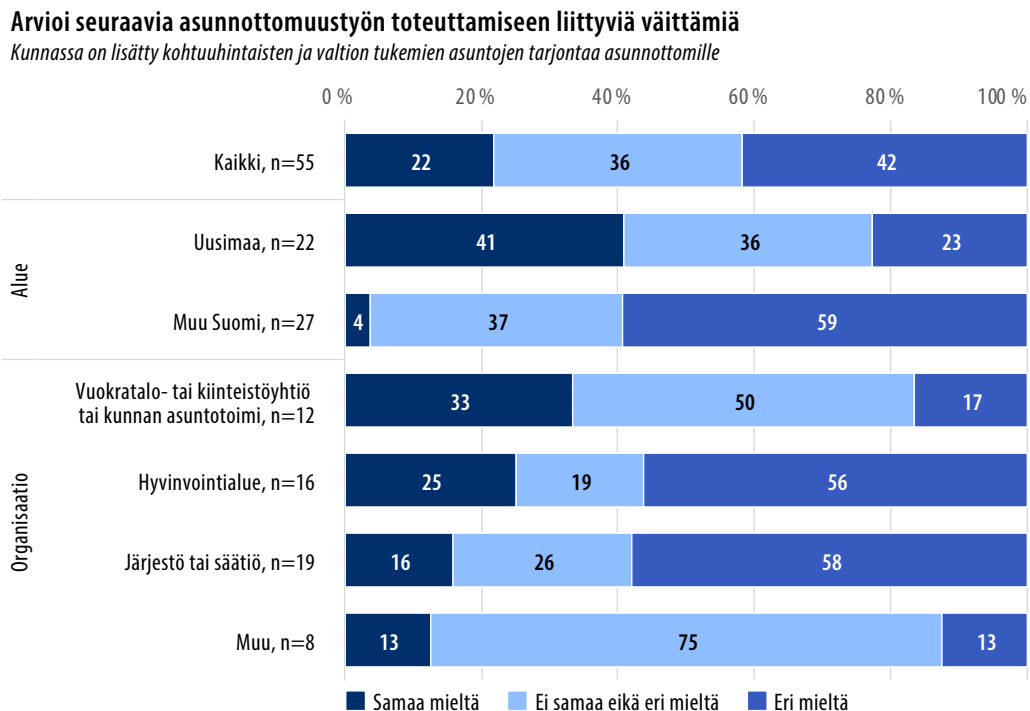
2.2.2 Kokemus asunnottomuustyön onnistumisesta ja haasteista

Tässä alaluvussa tuodaan esille asunnottomuuden yhteistyöohjelman verkostotoimijoiden näkemyksiä tehdystä asunnottomuustyöstä, joita on koottu paikallisten asunnottomuuden yhteistyöryhmien jäseniltä. Yhteistyöryhmien jäsenet ovat tyypillisesti kaupungin eri toimialojen, kuntien omistamien vuokratalo-yhtiöiden, järjestöjen, seurakuntien ja vuoden 2023 alusta lähtien hyvinvointialueiden edustajia. Taustatiedot kyselyyn vastanneista 55 henkilöstä on esitetty aineistot -kohdassa (sivu 10). Kyselyn avulla kartoitettiin, millaiseksi he arvioivat tilanteen ja millaisia muutoksia eri kohderyhmien parissa tehtävässä asunnottomuustyössä on tapahtunut vuosina 2020–2022.

Asunnottomuustyön onnistuminen

Asunnottomuuden yhteistyöryhmille suunnatun kyselyyn vastanneilta tiedusteltiin, miten he arvioivat ohjelman tavoitteiden toteutuneen. Eniten kohtuuhintaisten ja valtion tukemien asuntojen tarjontaa asunnottomille on lisätty Uudenmaan kaupungeissa. (kuvio 2) Muualla Suomessa asuntotarjonnan lisääminen on ollut vastausten mukaan vähäisempää.

Kuvio 2. Yhteistyöryhmän jäsenten näkemyksiä kohtuuhintaisten ja valtion tukemien asuntojen tarjonnan lisäämisestä. Tulokset vastaajaryhmittäin.

Ohjelman tavoitteena oli vakiinnuttaa asunnottomuuden parissa toimivien tahojen yhteistyö erityisesti kunta- ja aluetasolla. Näkemykset yhteistyön toteuttamisesta vaihtelevat paljon. Kaikista vastaajista noin 40 % arvioi, että sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyötä on vahvistettu. Yhteistyötä sosiaali- ja terveyspalveluiden kanssa on vahvistettu erityisesti Uudellamaalla, jossa puolet vastaajista arvioi yhteistyön vahvistuneen. Myös hyvinvointialueiden vastaajat näkivät yhteistyön vahvistuneen asunnottomuustyössä.

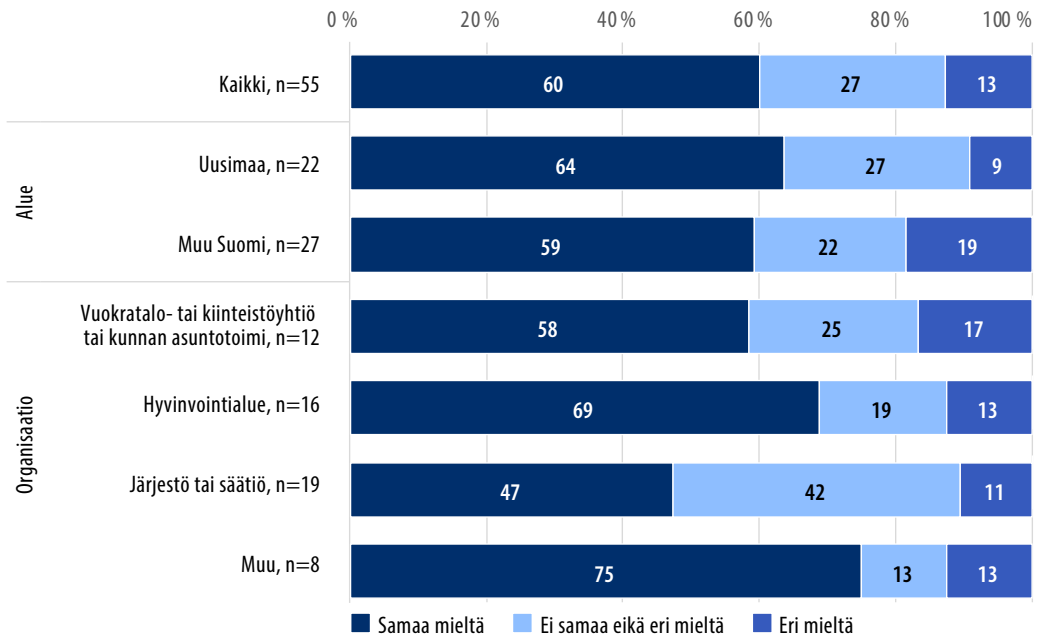
Arvioitsijoilla oli käytössä ohjelman kokoamat asumisneuvontaa koskevat tilastot, sosiaali- ja terveyspalveluhankkeiden raportit sekä kaupunkien asunnottomuuden vähentämisen toimenpideohjelmat. Niiden perusteella näkyi, että asumisneuvontaa toteutetaan kaupungeissa monilla tavoin. Kyselyssä ei sen vuoksi tiedusteltu tarkemmin, minkä tahon/tahojen toteuttamaa asumisneuvontaa yhteistyöryhmän jäsen arvioi. Kyselyn tulokset osoittavat kuitenkin sen, että asumisneuvonnan saatavuutta on yleisesti ottaen parannettu ohjelman aikana. Kyselyn vastaajista enemmistö (60 %) arvioi, että asumisneuvonnan saatavuutta on parannettu (kuvio 3). Erityisesti hyvinvointialueen vastaajat tunnistivat asumisneuvonnan saatavuuden parantuneen, heistä lähes 70 % arvioi, että asumisneuvonta on parantunut ohjelmakauden aikana.

Useat verkostotoimijat näkivät, että ohjelman aikana yhteistyö moniammatillisesti on lisääntynyt eri toimijoiden välillä. Toimijoita on tullut lisää ja ohjelman myötä verkostoituminen on lisääntynyt poikkihallinnollisesti. Samoin yhteiskunnallinen tiedostaminen asunnottomuusilmiön haasteista on joidenkin toimijoiden mielestä lisääntynyt.

Kuvio 3. Yhteistyöryhmän jäsenten näkemyksiä asumisneuvonnan saatavuuden parantamisesta. Tulokset vastaajaryhmittäin.

Arvioi seuraavia asunnottomuustyön toteuttamiseen liittyviä väittämiä

Kunnassa on parannettu asumisneuvonnan saatavuutta

Useissa avovastauksissa tuotiin myös esiin, että ohjelman positiivisena vaikutuksena on ollut asumisneuvonnan lisääminen ja laajentuminen kaupungeissa. Myös asunnon saaminen on nopeutunut ja asuntoja on saatu lisää, erityisesti näin on tapahtunut Uudella maalla. Joidenkin vastaajien mukaan vuokranantajat on otettu kehittämistyöhön mukaan aiempaa vahvemmin, ja tämä on joidenkin vastausten mukaan lisännyt vuokranantajien ymmärrystä asunnottomuuden haasteista.

Asunnottomuuden yhteistyöryhmien jäsenten näkemysten mukaan etsivällä ja jalkautuvalla työllä saatiin merkittäviä positiivisia muutoksia esimerkiksi Oulussa asunnottomien tavoittamisessa. Vastauksissa tuotiin esiin, että asunnottomuutta on saatu vähennettyä erityisesti lähisuhde- ja perheväkivaltaa kokeneiden osalta muun muassa Espoossa Oma-tilan myötä. Ohjelman myötä on kokeiltu uusia työmenetelmiä ja esimerkiksi uusiutuvaa asunnottomuutta on alettu tarkastella enemmän. Vapautuviin vankeihin liittyvän yhteistyön keskittäminen sosiaalityössä on koettu onnistuneena.

Asunnottomuustyön haasteet

Yhteistyöryhmien kyselyn avulla hankittiin tietoa siitä, mitkä ovat paikallisen asunnottomuustyön tämän hetken suurimmat haasteet. Verkostotoimijoilta haluttiin koota näkemyksiä siitä, mitkä tekijät ovat vaikeuttaneet asunnottomuustyötä ohjelmakauden aikana. Yleisimmin asiantuntijoiden vastauksissa nousee esiin seuraavat asiat:

- Asiakkaiden asunnottomuutta ylläpitävien haasteiden kasautuminen.⁵
- Nuorten päihteiden käytön lisääntyminen ja asiakkaiden matala sitoutuminen heille tarjottuun tukeen.
- Asiakkaiden taloudellinen tilanne on vaikeutunut. Merkinnät luottotiedoissa, vanhat vuokrat ja maksuhäiriömerkinnät vaikuttavat asuntojen saatavuuteen.
- Nuoret, jotka ovat jo syrjäytyneet ja eivät osaa hakea apua ongelmiinsa.
- Mielenterveyspalveluihin pääseminen on vaikeaa.

Lisäksi vastauksissa tuotiin esiin, että hyvinvointialueelle siirtyminen toi huolta asunnottomien palveluiden jatkuvuudesta sekä yhteistyön jatkumisesta eri tahojen kanssa. Kunnat ja järjestöt toivat esiin, että hyvinvointialueiden asunnottomuustyön ymmärryksessä ja osaamisessa on suuria eroja. Joidenkin järjestöjen vastausten mukaan yhteistyö on vähentänyt tai päättynyt sotien työntekijöiden kanssa lähes kokonaan, koska yhteistyötä kolmannen sektorin kanssa ei koeta tärkeäksi tai sille ei anneta painoarvoa. Osa järjestöjen asiantuntijoista toi esiin, että päättäjien tieto asunnottomuudesta on vähäistä ja asiaa ei oteta kunnassa tai hyvinvointialueella vakavasti. Lisäksi Covid 19 -pandemialla on ollut vaikutusta asunnottomuustyöhön.

2.3 Sosiaali- ja terveyspalveluiden kehittäminen

Arvioinnin tehtävänä on ollut tarkastella, millaisia ovat olleet asumista tukevat palvelut, etenkin sosiaali- ja terveyspalvelut mukaan lukien aikuissosiaalityö ja kuntoutumisen tuki. Asumista tukevissa palveluissa on pyydetty arvioimaan palveluiden saatavuutta ja riittävyttä.

5 Esimerkkinä tunnistetuista haasteista on Porissa tunnistetut asunnottomuuden riskitekijät, joita ovat köyhyys, syrjäytyminen, maksuhäiriömerkintä/luottokelvottomuus, vuokranmaksukyvyttömyys/-haluttomuus, lastensuojelutausta (jälkihuolto), laitostausta, kouluttamattomuus, elämän äkilliset kriisitilanteet kuten avioero tai sairastuminen fyysisesti tai psyykkisesti, yleinen elämänhallinnan puute, heikko sosiaalinen toimintakyky, etninen tausta, ilman oleskelulupaa eläminen, huonot sosiaaliset suhteet tai yksinäisyys, tarpeenmukaisen asunnon puute, neuropsykiatriset ja mielenterveyden haasteet, puutteelliset asumisen taidot ja runsas päihteidenkäyttö.

Asunnottomuuden yhteistyöohjelman tavoitteena on ollut vahvistaa asunnottomuustyötä kuntien peruspalveluissa. Tarkempaa tietoa sosiaali- ja terveysthankkeiden tuloksista saa arvioinnin väliraportista (Liukko, Karjalainen & Jaatinen 2022). Sosiaali- ja terveysthankkeiden väliarvioinnin tuloksia on käytetty tämän ohjelma-arvioinnin aineistona. Asunnottomuuden yhteistyöohjelmaan kuuluvissa STM:n valtionavustushankkeissa on pyritty kehittämään jo olemassa olevia hyviksi havaittuja toimintamalleja. Näistä merkittävä on monialainen liikkuva tuki, josta on tehty Tampereen yliopistossa vaikuttavuustutkimus. Jyväskylässä on tehty toinen vaikuttavuustutkimus sovelletusta monialaisen liikkuvan tuen Nopsajalka-toimintamallista. (Sannino, Engeström & Kärki 2023).

Sosiaali- ja terveysthankkeiden valtionavustushankkeiden tarkastelussa on syytä huomioida, että useimpien ohjelmakaupunkien kehittämishankkeet olivat kesken arvioinnin toteutuksen aikaan ja ne päättyivät vasta vuoden 2023 lopussa. Lisäksi hankkeissa on korostettu asunnottomille tarkoitettujen sosiaali- ja terveysthankkeiden kehittämistä sen sijaan, että niissä olisi pyritty tekemään mahdollisimman paljon asiakastyötä. Vaikeimmassa asemassa olevia asunnottomia on ollut hankkeiden asiakkaina, mutta määrällisesti heitä olisi ollut enemmän tarjolla kuin kehittämispiloteissa on ollut tarkoituksenmukaista ottaa asiakkaita. ⁶ Asunnottomat eivät ole olleet varsinaisena kohderyhmänä myöskään myöhemmin raportissa käsiteltävässä asumisneuvonnassa, joka oli tyypillisesti toinen kaupunkien kehittämiskohteista.

Liitetaulukko 3 on koottu hankkeiden tähänastisia tavoitteita ja tuloksia. Jäsennys on tehty Helsingissä ja muutamissa muissa ohjelmakaupungeissa käytetyn vaiheistusmallin mukaisesti. Helsingissä on jatkettu asunnottomuuden vähentämiseen liittyvää kehittämistä aiemmissa ohjelmissa käytetyllä jaottelulla, jossa asunnottomuustyötä tehdään ennen asunnon saamista, asunnon saannin aikana ja sen jälkeen. Jotta arvioitsijat saisivat yhdenmukaisemman kuvan hankkeissa tehdystä asunnottomien sosiaali- ja terveysthankkeiden kehittämistyöstä, jokaisesta kaupungista analysoitiin asunnottomien sosiaali- ja terveysthankkeet suuntaa-antavasti vastaavalla jaottelulla. Suuntaa-antavuus tarkoittaa tässä yhteydessä sitä, etteivät hankkeissa kehitetyt toimintamallit pureudu vain yhteen asunnottomuuden vaiheeseen.

6 Esimerkkinä Keusoten hankeraportista: "Mikäli hanketyöntekijöiden työpanos olisi osoitettu pääosin tai pelkästään suoraan asiakastyöhön, ei käytettävissä olevana hankkeena olisi saatu luotua Keusoten kokoiselle alueelle sellaisia toimintamalleja tai palveluja, joista on pitkäaikaista hyötyä asunnottomuuden ehkäisyyn ja vähentämisen kannalta". Jyväskylässä kertova esimerkki osoittaa, miten hankkeiden asiakasohjausta ja toimintatapaa on muutettu tarkoituksenmukaisella tavalla. Jyväskylässä asiakkaat ohjautuivat hankkeeseen aluksi yhteistyöverkostosta, mutta asiakasmäärä oli liian suuri. Hankkeessa siirryttiin pitkäkestoisen kuntouttavan työn tarjoamisesta palveluohjauksellisen verkostotyön suuntaan. Lisäksi asiakasohjaus aikuissosiaalityöstä lopetettiin ja asiakkaat tulivat psykiatrisen ja päihdehoidon osaston kautta.

Sosiaali- ja terveystalveluhankkeiden tuloksista

Ohjelman aikana on kehitetty sosiaali- ja terveystalveluita erityisesti pitkäaikaisasunnottomille. Dokumenttiaineiston ja haastatteluiden perusteella kehittämishankkeissa tehty työ on ollut tuloksellista, koska toimintaa on tehty asiakaskunnan tarpeiden näkökulmasta. Asunnottomuuden yhteistyöohjelman aikana on panostettu aiempaa enemmän asunnon saamisen siirtymävaiheessa tehtävään työhön sekä asumisen pysyvyyttä tukevaan toimintaan. Hankkeissa on tehty jalkautuvaa ja monialaista matalan kynnyksen työtä, jossa on käytetty kokemusasiantuntijoita. Ohjelmakaupunkien toteuttamismalleissa on huomioitu selkeämmin asumisen lisäksi vaikutukset muuhun elämään, kuten koettuun tuen saamiseen ja asumisen pysyvyyden varmistamiseen. Kaupunkien ohjelma-asiakirjoista tehtyjen laskelmien perusteella hankkeisiin on osallistunut tähän mennessä noin 2 600 asiakasta sekä asiakkaiden neuvontaan ja palveluohjaukseen noin 4 100 henkilöä. Ohjelmassa on siten tavoitettu jo nyt merkittävä määrä asiakkaita ja pystytty tarjoamaan heille tukea elämänhallinnassa ja hyvinvoinnissa.

Sosiaali- ja terveystalveluhankkeissa toteutetussa etsivässä työssä on tavoitettu suuria asiakasmääriä. Tämä on hyvä tulos, sillä ohjelman hankkeissa on pyritty ottamaan puheeksi asunnottomuuden ennaltaehkäisyyn liittyviä asioita. Hankkeiden tuloksena palveluiden ulkopuolella olevia asunnottomia on tavoitettu ja ohjattu ammattilaisten konsultaatioiden, neuvonnan ja ohjauksen sekä palveluohjauksen asiakkaiksi.

Kaupungeissa on tehty matalan kynnyksen etsivää ja jalkautuvaa työtä tilapäismajoituksen ja asumispäivystyksen yhteydessä sekä kadulla. Myös päihdeongelmaisten palvelukeskukset ovat olleet hyvä keino tavoittaa asunnottomia esimerkiksi Jyväskylässä ja Oulussa. Tampereella monialaisen jalkautuvan Nopsajalka-tiimin työtä tukee vuonna 2021 perustettu toinen päihtyneiden päivätoimintakeskus, josta tarjotaan matalan kynnyksen sosiaaliohjausta ja tukea palvelujen käyttämiseen. Myös liikkuvat monialaiset tiimit ovat tavoittaneet tällä tavoin palveluiden ulkopuolella olevia asunnottomia ja pystyneet ohjaamaan heitä asumiseen ja sitä tukevien palveluiden piiriin.

Jalkautuvassa monialaisessa työssä asiakkaita on ohjattu myös muualle kuin asunnon hakemiseen. Se, että hankkeissa asiakkaita on tavoitettu jalkautuvan työn avulla ja ohjattu heidät sosiaali- ja terveystalveluihin, kertoo mahdollisuudesta vahvistaa asunnottomuustyötä kuntien perustalveluissa. Hankkeissa on toiminut monialainen tiimi, jolloin asiakkaiden ohjaamisen tarvittavien palveluiden piiriin voidaan arvioida vaikuttaneen myönteisesti asunnottomuuden parissa toimivien tahojen yhteistyöhön kunta- ja aluetasolla.

Asunnon saamisen vaiheeseen on panostettu etenkin hankkeissa, joissa on kehitetty nopean asumisen malleja. Suurissa kaupungeissa asuntoa hakevien ja asunnottomien määrä on suuri. Tärkeä osa talveluita on palvelutarpeen arvioinnin kehittyminen. Tämän

vuoksi palveluohjaukseen liittyvällä ohjauksella ja neuvonnalla on saatu vaikutuksia, jos käytössä on ollut asiakassegmentointi ja näkemys asiakkaan asumisen edistymisen vaiheista. Asumisen pysyvyyttä on tuettu jalkautuvilla toimintatavoilla, joissa mennään asukkaiden koteihin tarvittaessa ja annetaan elämänhallintaa tukevaa palvelua. Asumis- palveluyksikköön ja kotiin annettavalla tuella on ollut ohjelmakaupunkien raporttien perustella vaikutusta.

Asunnottomuuden yhteistyöohjelmassa keskeisenä kohderyhmänä ovat olleet paikalliset asunnottomuustyötä tekevät ammattilaiset. Asunnottomuuden yhteistyöohjelmassa suositeltiin, että asunnottomuus ja asunnottomuusriski otettaisiin puheeksi peruspalveluissa ja erilaisissa neuvontapisteissä. Ohjelman hankkeissa on pyritty edistämään puheeksi ottamista muun muassa Porissa sekä kaupungeissa, joissa on tarjottu ammattilaisille osaamista kehittävä koulutusta liittyen myös asumisen ja taloudellisen tilanteen puheeksi ottamiseen. Valtionavustushankkeista tehdyn suuntaa antavan laskelman perusteella ohjelmakaupungeissa on osallistunut erilaisiin koulutuksiin ja työpajoihin noin 2 100 asunnottomuustyön ammattilaista. Hankkeissa koottujen palautekyselyiden perusteella ammattilaiset ovat hyötäneet saamastaan koulutuksesta.

Asunnottomuuden yhteistyöohjelman hankkeissa on saatu aikaan myös tuotoksia, joita voidaan käyttää hankkeiden päättymisen jälkeen. Erilaisia tuotoksia, kuten oppaita ja muita materiaaleja, on suunnattu sekä asunnottomuusuhan alaisille henkilöille että ammattilaisille.

Kokemusasiantuntijoiden merkitys

Sosiaali- ja terveyspalveluissa saatuihin tuloksiin on vaikuttanut myönteisesti kokemusasiantuntijoiden tekemä työ. Ohjelman kokoamien tilastojen perusteella määrällisesti eniten kokemusasiantuntijoita oli Vantaalla, Turussa, Oulussa ja Porissa. Useimmat kokemusasiantuntijat ovat työskennelleet tilapäisesti ja/tai osa-aikaisesti.

Taulukko 3. Kokemusasiantuntijoiden määrä ja toiminnan luonne

	Asunnottomuuden kokemusasiantuntijat htv 2020–2022			
Espoo	3			
Helsinki	3			
Hyvinkää	1			
Jyväskylä	1			
Järvenpää	2			
Kuopio	0			
Oulu	6			
Pori	5			
Tampere	4			
Turku	6,5			
Vantaa	8			
Yhteensä	39,5			
	2020	2021	2022	yhteensä
Asunnottomuuden kokemusasiantuntijat	9	7,5	22	38,5
Päätoimisesti työskennelleet	3	4	5	12
Tilapäisesti ja/tai osa-aikaisesti työskennelleet	3	6,5	12	21,5
Vapaaehtoiset	3	0	6	9

Toimenpideohjelmien raporttien, kyselyn ja haastatteluiden perusteella kokemusasiantuntijoilla on ollut merkitystä etsivän ja jalkautuvan työn toiminnan onnistumiselle. Kokemusasiantuntijoiden avulla on tavoitettu viranomaisvastarintaisia asunnottomia. Kokemusasiantuntijuuden lisäksi asunnottomien osallisuutta on kehitetty asiakasraadin avulla. Kokemusasiantuntijuutta jatketaan ohjelman päättymisen jälkeen.

Esimerkiksi Tampereella kokemusasiantuntijat ovat olleet tärkeässä roolissa ja toiminta on vakinaistettu. Vantaalla jatkohankkeessa kehitetään edelleen asunnottomien kokemusasiantuntijoiden käyttämistä ja käytetään kokemusasiantuntijuudessa apuna kokemusasiantuntijapankki KAPIa. Vantaalla on osoitettu budjetissa määräraha kokemusasiantuntijoiden käyttöön.

Sosiaali- ja terveystalvuiden arvioinnista

Valtionavustushankkeilla ei ole ollut käytössä yhtenäistä määrällistä tuloksista kertovaa mittaria. Hankkeissa on myönteistä se, että niissä on otettu käyttöön ja kehitetty erilaisia toiminnan vaikutuksia kuvaavia mittareita. Esimerkiksi Helsingissä käytetään arviointimallia, joka perustuu henkilökokemuksen, vaikuttavuuden ja tuotavuuden tarkasteluun. Palveluiden vaikuttavuuteen on laitettu kriteeriksi 5–10 % parannus palvelun laadussa. Espoossa käytetään puolestaan THL:n hyvinvointimittaria ja Vantaalla kaupungissa kehitettyä IPHA-palvelutarpeen arviointimittaria.

Asunnottomien palveluihin ja asunnottomien tilanteeseen on kehitetty arviointimittareiden lisäksi dokumentointia. Asunnottomuuden yhteistyöohjelman hankkeiden vaikutuksesta useilla alueilla on otettu käyttöön osaksi asunnottomuustyötä sosiaalinen raportointi, joka on osa rakenteellista sosiaalityötä. Esimerkiksi Keusotessa valtionavustushanke Nestori laati kuntalaisilta ja verkostoilta kerättyä tietoa hyödyntämällä sosiaalisen raportin Keusoten alueen asunnottomuudesta ilmiönä sekä asunnottomuustilanteesta. Tämän jälkeen sosiaalisen raportin verkostotapaamisissa käytiin läpi keskeisiä teemoja, kuten sosiaali- ja terveystalvuiden saatavuutta ja saavutettavuutta, asumiseen liittyviä haasteita sekä jalkautuvan työn merkitystä sosiaalityössä. Vantaalla on tuotu esille sosiaalisen raportoinnin avulla asunnottomien asiakasosallisuutta ja pilottia jatketaan vuonna 2023.

2.4 Asumisneuvonnan saavutettavuuden lisääntyminen

Asunnottomuuden yhteistyöohjelman yhtenä päämääränä on ollut varmistaa asumisneuvonnan riittävä saatavuus asumismuodosta ja paikkakunnasta riippumatta. Asumisneuvonnan saatavuuden parantamiseksi selvitettiin matalan kynnyksen palvelun toteuttamiselle toimivien järjestely sekä sen vaatima lainsäädäntö. (Ympäristöministeriö 2020).

Ohjelman aikana käynnistettiin asumisneuvontaa koskevan lainsäädännön valmistelu sitä valmistelleen työryhmän tekemän selvityksen pohjalta. Työn tuloksena laadittiin määräaikainen laki asumisneuvonnan tuesta kunnille vuosina 2023–2027 (1036/2022). ARA on myöntänyt vuodesta 2022 lähtien kunnille valtionavustusta asumisneuvonnan ja siihen

liittyvän talousneuvonnan kehittämiseen ja laajentamiseen myös muuta kuin ARA-asuntokantaa koskevasti. Asunnottomuuden yhteistyöohjelman arvioinnissa keskitytään tarkastelemaan asumisneuvontaa ohjelman tavoitteiden mukaisesti saatavuuden ja saavutettavuuden lisääntymisen näkökulmasta.

Asunnottomuuden yhteistyöohjelman aikana asumisneuvonnasta on koottu yhdenmu-
kaista tietoa asumisneuvojen määrästä, taustasta ja asumisneuvonnan estämistä hää-
döistä. Asumisneuvonnan tuloksista saatiin tietoa raporttien ja haastatteluiden kautta. Liitetauluk-
koon 2 on koottu ohjelmakaupungeista keskeiset asumisneuvontaa koske-
vat tulokset ja toimintatavat, jotka ovat käytettävissä muissa kaupungeissa ja hyvinvointi-
alueella laajemmin.

Ohjelman aikana on kehitetty tavoitteiden mukaisesti asumisneuvonnan kohderyhmää laajentavaa, ennalta ehkäisevämpää sekä taloudelliseen neuvontaan kohdentuvaa asu-
misneuvontaa. Ennalta ehkäisemistä ja saavutettavuutta on toteutettu jalkautuvalla työllä, jossa on siirrytty toimipisteistä julkisiin tiloihin kuten kauppakeskuksiin. Asumisneuvon-
nasta koetaan olleen hyötyä maahanmuuttajien asunnottomuuden ehkäisemiselle ja vähentämiselle. Ryhmämuotoista asumisneuvontaa on kokeiltu nuorille. Vaikeimmin asu-
tettavien ryhmien osalta kehittämistä tarvitaan siihen, että toimintaan ohjattaisiin ja osal-
listettaisiin asunnottomuusuhan alaisia järjestelmällisemmin. Hyviä tuloksia on saatu siitä, että muutamalla käynnillä selvitetään asiakkaan tilanne kokonaisuudessaan. Asunnottomien sosiaali- ja terveyspalveluiden kehittämisessä käytettävä niin kutsuttu tarttuva työ-
ote on osoittautunut toimivaksi myös asumisneuvonnassa.

Asumisneuvonnasta tehdyt tilastot kertovat siitä, että ohjelmakaupungeissa on synty-
mässä monialainen ja aiempaa kattavampi asumisneuvojen verkosto. Ohjelman tilastojen perusteella asumisneuvojatyöhön on panostettu ohjelman aikana kumulatiivisesti noin 212 henkilötyövuotta. Lukemiin on laskettu kaikki tiedossa olevat kaupungeissa työskentelevät asumisneuvojat. Asumisneuvontaa ei ole siten tarkoituksenmukaista tarkastella vain valtionavustushankkeissa toteutetun asumisneuvonnan näkökulmasta. Useimmissa kaupungeissa oli sosiaalitoimessa, vuokraloyhtiöissä, järjestöissä ja säätiöissä sekä yritysten palveluksessa työskenteleviä asumisneuvoja. Asumisneuvojista useimmat työskentelevät kolmannella sektorilla, toiseksi yleisimmin sosiaalitoimessa ja kolmanneksi yleisimmin kunnan vuokraloyhtiöissä. Sosiaalitoimessa työskentelevien asumisneuvojien osuus on suurin Tampereella, Espoossa ja Vantaalla. Turussa on eniten kunnan vuokraloyhtiöissä työskenteleviä asumisneuvoja, mutta myös muiden tahojen palkkaamia asumisneuvoja. Hyvinkää on esimerkki kaupungista, jossa asumisneuvontaa tehdään kunnan vuokraloyhtiöiden ja järjestöjen yhteistyönä. Järjestöjen osuus asumisneuvonnan

toteuttamisesta on suurin Jyväskylässä ja Kuopiossa. (ks. taulukko 4). Asumisneuvonnassa on käytetty rahoitusmalleja, joissa kaupungin vuokratyöyhtiöt ja kaupungin sosiaalitoimi ovat rahoittaneet työntekijän yhteisesti.

Taulukko 4. Ohjelmavuosien 2020–2022 kumulatiivinen asumisneuvojen henkilötyövuosien määrä ja taustaorganisaatiot

Kaupunki	Asumisneuvojen henkilötyövuodet yhteensä	Sosiaalitoimessa työskentelevät asumisneuvojat	Kunnan vuokratyöyhtiöissä työskentelevät asumisneuvojat	Järjestöissä ja säätiöissä työskentelevät asumisneuvojat	Muulla (yritykset tms.) työskentelevät asumisneuvojat
Espoo	20,5	10	8,25	1,25	4
Helsinki	60				
Hyvinkää	7	0	3	3,5	0
Jyväskylä	24	5	3	16	0
Järvenpää	12	0	0	6	6
Kuopio	16	0	3	12	1
Oulu	16	6	3	1	6
Pori	8	5	3	0	0
Tampere	14	8	2	2	2
Turku	16	3	8	3	2
Vantaa	19	8	6	3,5	1
yhteensä	212,5	45	39,25	48,25	22

Asumisneuvonnalla on pystytty estämään runsaasti häättöjä asunnottomuuden yhteistyöohjelman aikana. AUNE-ohjelman ajalta on häättöjä koskeva tieto vuosien 2016–2017 osalta. Tuolloin jo kahden vuoden aikana ohjelmakaupungeissa oli enemmän toimeenpantuja häättöjä (2 310 häättöä) kuin asunnottomuuden yhteistyöohjelman aikana yhteensä. Asunnottomuuden yhteistyöohjelman aikana asumisneuvonnan avulla pystyttiin estämään noin 6 500 häättöä vuosien 2020–2022 välisenä aikana.

Taulukko 5. Toimeenpannut, vireille tulleet ja asumisneuvonnan estämät häädöt vuosina 2020–2022

2020–2022	2020	2021	2022	yhteensä
Toimeenpannut häädöt	1039	401	199	1639
Vireille tulleet häädöt	1653	1305	696	3654
Asumisneuvonnan estämät häädöt	1304	1 127	4149	6580

Ohjelman aikana on kehitetty asumis- ja talousneuvonnan käytäntöjä ja vakiinnutettu asumisneuvoja. Häätöjen ehkäisyn lisäksi asumisneuvonnassa on tunnistettu tuloksia, jotka liittyvät asiakasohjaukseen. Asumisneuvonnassa kaikki tietopyynnöt eivät ole liittyneet asumiseen, vaan kyse on ollut myös palveluohjauksesta. Esimerkiksi Helsingissä sosiaalityöntekijät ja sosiaali ohjaajat jalkautuivat laatimaan moniammatillisia palvelutarpeen arviointeja neuvontapisteessä asioiville.

Ohjelmakaupunkien toimenpideohjelmissa ja valtionavustushankkeiden raporteissa kerrotaan talousneuvontaan liittyvästä välitystilipalvelusta ja sen merkityksestä asunnottomuuden ehkäisemiselle. Asumisneuvonnan lisäksi myönnetyllä konkreettisella taloudellisella tuella on pystytty vähentämään asunnottomuutta. Helsingissä on myönnetty toimeentulotukea vuokravelkoihin, mikä on vaikuttanut asunnottomuuden vähenemiseen. Jyväskylässä puolestaan aikuissosiaalityön ennalta ehkäisevällä toimeentulotuella on pystytty ehkäisemään häätöjä. Tampereella käytettiin puolestaan vaikuttavuusmittarina asunnottomien määrän vähentämisen lisäksi vuokravelkoihin kunnassa myönnetyn harkinnanvaraisen toimeentulotuen kustannusten vähenemistä. Tavoite asetettiin, sillä jo yhden vuokratuloyhtiön asiakkaille on myönnetty harkinnanvaraista toimeentulotukea noin 250 000 euroa. Hankkeessa on seurattu toimeentulotukikustannusten kehittymistä suurimpien vuokranantajien asukkailla.

2.5 Asunto ensin -mallin toteutuminen

Asunto ensin -malli perustuu ajatukseen asunnosta kuntoutumisen ja yhteiskuntaan palaamisen lähtökohtana, asukkaan osallisuus itseä koskevassa päätöksenteossa ja asumisen pysyvyyden turvaaminen. Tässä luvussa esitellään yleiset arviointihavainnot Asunto ensin -mallin toteutumisesta, ja liitteessä 4 kaupunkikohtaiset tulokset.

Asuntojen saatavuus

Asunnottomilla ja asunnottomuusuhan alaisilla ei ole juurikaan valinnanmahdollisuuksia asuntomarkkinoilla. Asunnottomat ovat esimerkiksi saaneet hädän kaupungin vuokratyöyhtiöstä useaan kertaan eikä asuminen tavallisessa vuokra-asunnossa ole onnistunut. Valinnanmahdollisuudet ovat vähäiset, jos vuokranantajalla ei ole takuuta siitä, että asukas saisi tarvittavaa tukea asumiseen. Vuokra-asuntojen riittävyys koetaan haasteellisemmaksi erityisesti Uudenmaan ulkopuolella. Uudenmaan ulkopuolella enemmistö vastaajista arvioi, että vuokra-asuntoja ei ole ollut riittävästi Asunto ensin -periaatteen toteuttamiseksi. Kriittisimmin tilannetta arvioivat järjestöjen ja säätiöiden edustajat.

Kohtuuhintaisten asuntojen määrää koskevat arviot ovat aineistossa ristiriitaisia verrattuna siihen, kuinka paljon asuntoja on ohjelmakauden aikana rakennettu tai hankittu asunnottomille. Rakennettujen asuntojen ja olemassa olevien asuntojen osoittaminen asunnottomille on ollut viimeisen kahden vuoden aikana selvästi suurempaa kuin aiempina vuosina. Kokemus asuntojen puutteesta voi johtua siitä, että käytössä on ollut aiempaa vähemmän välivuokrattuja asuntoja ja järjestöjen asuntoja. Kaikissa kaupungeissa ei ole myöskään saatu käynnistettyä sopimuksellista yhteistyötä yleishyödyllisten vuokratyöyhtiöiden kanssa, eivätkä vuokranantajat ja sosiaalitoimen edustajat aina muodosta yhteistä, samansuuntaista näkemystä asunnottoman asumiskyvystä.

Asunnon tarjoamisen kannalta haasteellisimmassa asemassa oleville akuutisti päihde- ja mielenterveysongelmallisille ja huumeita käyttäville nuorille on ollut tarvetta saada omia asumisyksiköitä. Asumispalveluyksiköiden suunnittelu on ohjelmakaudella ollut pieni-muotoista ja tarpeisiin kohdentuvaa. Toiminnan toteuttamiseksi tarvitaan kohtuuhintaisia vuokra-asuntoja sekä asumisen tueksi riittävää tukea asukkaille. Tässä vuokratyöyhtiöiden, sosiaali- ja terveyspalveluiden tuottajien sekä järjestötoimijoiden väliseen luottamukseen pohjautuva tavoitteellinen yhteistyö on avainasemassa.

Asumista tukevat palvelut

Asunnottomuuden yhteistyöohjelman aikana jatkettiin nimenomaan asunnottomille tarkoitettua sosiaali- ja terveyspalveluiden kehittämistä STM:n valtionavustusten kautta. Asunnottomille on tarjottu asumista tukevia palveluita sekä sosiaali- ja terveyspalveluiden peruspalveluiden piiristä että käytetty valtionavustushankkeissa kehitettyjä palveluita. Ohjelmassa on kehitetty matalan kynnyksen, ja jopa kynnyksettömiä palveluja toimijoiden välisenä yhteistyönä. Haavoittuvassa asemassa oleville asukkaille on pystytty tarjoamaan monialaisesti tukea ja turvattu asumista, jolloin on saatu hyviä tuloksia aikaan. Ohjelman aikana toteutetuilla asunnottomien sosiaali- ja terveyspalveluiden kehittämishankkeilla on saatu myönteistä muutosta aikaan. On nähtävissä, että monissa kaupungeissa on ryhdytty suunnittelemaan asuntojen tarjoamista asunnottomille hajasijoitetusta tavallisesta

asuntokannasta. Hajatuetusti sijoitetuissa asunnoissa asumista on tuettu sillä, että kaupungeissa on panostettu enemmän jalkautuviin ja asiakkaiden tarpeita vastaavien monilaisten palvelujen kehittämiseen.

Sosiaali- ja terveysala on ollut asunnottomuuden yhteistyöohjelman aikana suuressa rakenteellisessa muutoksessa, kun palveluiden järjestäminen on siirtynyt kunnilta hyvinvointialueille. Edelleen suurimmat haasteet liittyvät siihen, miten asumista tukevia palveluita pystytään tarjoamaan vaikeimmin asutettaville henkilöille. Keskeisimmät kehittämiskohteet liittyvät kotona asumisen aikana annettavaan tukeen. Siirtymävaiheissa on annettu aiempaa enemmän tukea ja saatu hyviä kokemuksia siitä. Kotiin vietävät kuntoutuspalvelut ovat tärkeitä ja niiden toteuttaminen on ollut tuloksellista.

Asunto ensin -mallin toteutumiseen vaikuttavat tekijät

Kaupungeissa toimivien ammattilaisten koulutuksesta ja tiedottamisesta huolimatta toiminnasta on olemassa erilaisia näkemyksiä. Tämä näkyy siinä, että osassa kaupungeista Asunto ensin -mallia tarkastellaan sekä asumispäivystyksen kaltaisten ratkaisujen että tavalliseen asumiseen ohjautumisen näkökulmasta. On Asunto ensin -mallin mukaista, että on olemassa sekä hajautettua tavallista asumista että asumisyksiköjä. Se, ettei kaupungeissa tiedosteta erilaisia tapoja toteuttaa periaatteen mukaista asumista, kertoo sen läpäisevyyden puutteesta asunnottomuustyössä. Henkilöstön vaihtuvuudesta ja hyvinvointialuemuutoksesta johtuen teemaan liittyviä koulutuksia kaivataan edelleen, vaikka niitä on järjestetty pitkään kansallisen Verkostokehittäjien kautta.

Hanketyöhön resursoimalla on saatu ohjelmakauden aikana hyviä tuloksia palvelujen alueille viemisestä ja asunnottomuusuhkaan nopeasti puuttumisesta. Toisaalta asunnottomuustyön kentällä on haasteena resurssien krooninen vähäisyys. Asianmukainen ja riittävä budjetointi tukee asunnottomuuden ennaltaehkäisyä hankerahoitusten väliaikaista luonnetta paremmin. Kyselyyn vastaajat kritisoivat katkonaista hankekeskeistä kehittämistyötä, jossa rakenteisiin ei saada luotua pysyviä hyviä käytäntöjä. Hyvinvointialueelle siirtyminen nähtiin uhkana paikallisen asunnottomuustyön hyvien käytäntöjen pysyvyydelle. Asukkaiden tilanteiden ja palvelutarpeiden nähdään moninaistuneen haastavaksi monella elämänsaralla. Lisäksi haasteena on se, ettei asukkailla ole aina mahdollisuutta vaikuttaa oman tukiasumispaikan valintaan tai esimerkiksi vuokrasopimuksensa määräaikaisuuteen.

Asumisen pysyvyyttä ovat vaikeuttaneet asumisen tukityön liian lyhyet jaksot. Yhtenä uhkana nähtiin se, ettei vuokranantajien koeta luottavan kohderyhmän asukkaisiin ja asumisen onnistumiseen, mitä osaltaan selittää niukkuus asumisen tukipalvelujen

resursseissa ja haasteet monialaisen tuen oikea-aikaisessa järjestämisessä. Mielensterveys- ja päihdekuntoutujien kohdalla nähtiin ongelmallisena se, että asukkaat kotiutuvat liian hyvin asumispalveluyksikköön eivätkä ole motivoituneita muuttamaan kevyempään tai täysin itsenäiseen asumiseen, mikäli heillä on toistaiseksi voimassa oleva vuokrasopimus. Havainto on sikäli mielenkiintoinen, että Asunto ensin -mallin laatusuosituksen mukaan asumisen jatkumista ei ole sidottu palvelujen vastaanottamiseen.

Näyttäisi sille, etteivät kuntien ja jatkossa hyvinvointialueiden asumisratkaisut ole mahdollistaneet pysyvää asumista, kun asukkaiden on edellytetty muuttavan tuen tarpeiden vähentyessä pois. Aineiston perusteella olisi tärkeää kehittää sellaisia asumisratkaisuja, joihin tukea voitaisiin lisätä tai keventää asiakkaan tarpeen mukaan, ilman että asukkaan täytyy muuttaa pois kodistaan.

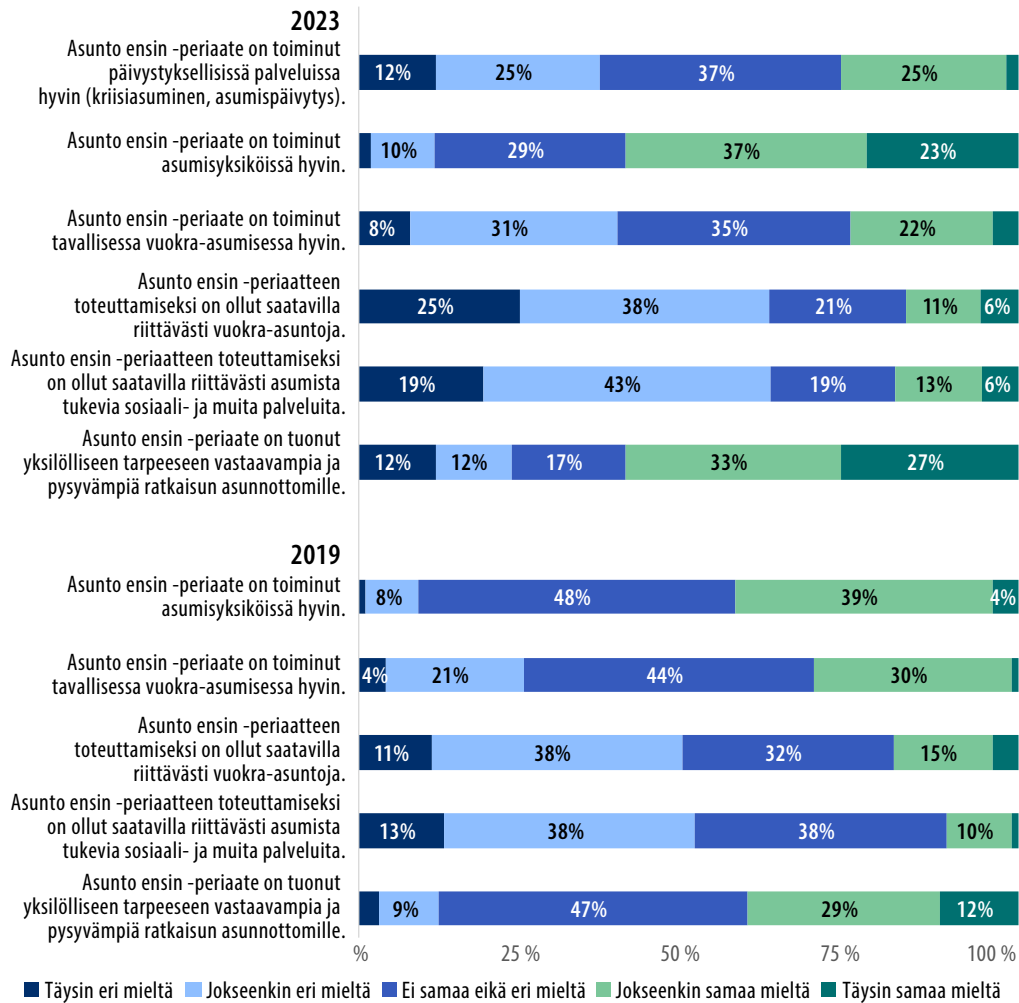
Muutos Asunto ensin -mallin toteuttamisessa

Kokemus siitä, että Asunto ensin -periaate toimii asumisyksiköissä hyvin, on lisääntynyt vuoden 2019 jälkeen noin 40 prosentista noin 60 prosenttiin. Arviot siitä, kuinka hyvin periaate on toiminut tavallisessa vuokra-asumisessa ja kuinka riittävästi vuokra-asuntoja on saatavilla, ovat pysyneet suhteellisen ennallaan. Jossain määrin myönteistä kehitystä näkyy siinä, kuinka hyvin asunnottomille on ollut saatavilla asumista tukevia sosiaali- ja muita palveluita. Vuonna 2019 samaa mieltä palveluiden riittävydestä oli noin kymmenesosa kyselyyn vastanneista, kun vuonna 2023 noin viidesosa vastaajista oli samaa mieltä palveluiden riittävydestä. Tärkein havainto on kuitenkin se, että periaate on mahdollistanut yksilöllisiin tarpeisiin vastaavien ja pysyvien ratkaisujen saamisen asunnottomille. Tätä mieltä oli noin 60 % kyselyyn vastanneista. (ks. kuvio 3)

Hyvinvointialueen edustajat kokevat yleisimmin ja kuntien ja vuokratyöyhtiöiden edustajat harvinaisimmin, että periaate on tuonut asunnottomille yksilöllisiä ja pysyvämpiä ratkaisuja. Hyvinvointialueiden edustajat arvioivat muita useammin, että periaate on toiminut päivystyksellisissä palveluissa hyvin. Järjestöjen edustajat kokevat sosiaali- ja muiden palveluiden määrän yleisimmin riittäväksi periaatteen toteuttamiseksi. Kuntien edustajat ja vuokratyöyhtiöt arvioivat muita useammin, ettei periaatteen toteuttamiseksi ole ollut riittävästi vuokra-asuntoja eikä periaatteen koeta toimivan tavallisessa vuokra-asumisessa hyvin. Tämä johtuu todennäköisesti siitä, että kuntien ja vuokratyöyhtiöiden edustajat kokevat muita vastaajatahoja useammin sosiaali- ja muut asumista tukevat palvelut harvemmin riittäväksi. (ks. kuvio 4)

Kuvio 4. Verkostotoimijoiden ja ohjelman asiantuntijoiden näkemyksiä Asunto ensin -mallin toimivuudesta vuosina 2019 ja 2023.

Asunto ensin -periaatteen toteutuminen vuosina 2019 ja 2023

Yhteenvedon on, että Asunto ensin -mallin myötä on voitu lisätä asunnottomien mahdollisuutta saada itselle sopiva asunto, joten valinnanvapaus ja yksilöllisyys ovat kasvaneet. Toisaalta asunnottomuus johtuu useiden asumista vaikeuttavien tekijöiden kasautumisesta, kuten vaikeuksista hoitaa vuokranmaksua ja toimintakyvyn puutteista, joka aiheuttaa häiriötä asumisessa. Asunnottomuuden yhteistyöohjelman aikana asunnottomuustyössä on panostettu asumiseen tavallisessa asuntokannassa. Yksilöllisiä asumista tukevia palveluita on kehitetty, mutta niitä ei ole toistaiseksi ollut riittävästi saatavilla tarpeisiin nähden. Asumisen pysyvyyttä on kuitenkin pystytty edistämään jalkautuvan tuen ja muiden kehitettyjen sosiaali- ja terveyspalveluiden avulla. Hyviä tuloksia on saatu etenkin

asumisyksiköissä tehdystä työstä, josta on ohjattu ihmisiä tavalliseen hajautettuun asumiseen. Asumisyksiköitä tarvitaan edelleen haasteellisimmille kohderyhmille, mutta tehty työ osoittaa, että parhaat tulokset saadaan tarjoamalla asunnottomalle hänen yksilöllisiä tarpeitaan vastaava asunto ja asumisen yhteydessä tarvittavat kuntouttavat sosiaali- ja terveyspalvelut.

2.6 Yhteistyön vahvistuminen

Arvioinnin tehtävänä oli selvittää, millaisia ovat alueilla olevat asunnottomuuden yhteistyöverkostot, miten ne ovat vakiintuneet ja mitkä ovat verkostojen jatkonäkymät hyvinvointialueilla. Aineiston perusteella paikallisia asunnottomuuden yhteistyöryhmiä on perustettu paikkakunnille ja alueille, joissa niitä ei ole ollut aikaisemmin. Joissakin kaupungeissa myös olemassa olevat aiempien asunnottomuusohjelmien aikana perustetut verkostot ovat jatkaneet toimintaansa. Verkostojen myötä monialainen yhteistyö on vahvistunut. Merkittävä tulos on, että monet arvioivat yhteistyön vahvistuneen Kelan kanssa.

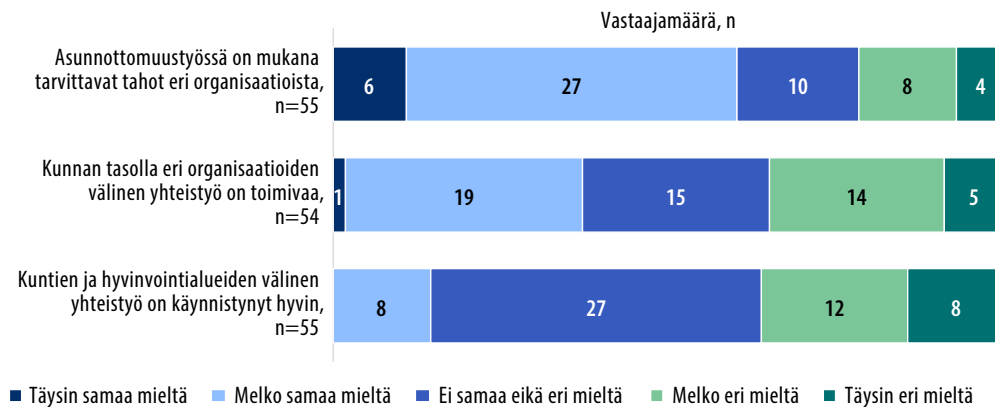
Mielenterveys- ja päihdetyön ammattilaisten osallistuminen asunnottomuustyöhön on ollut tärkeä toimintamallien onnistumiseen vaikuttavat tekijä. Kun liikkuvan monialaisen tiimin asiakkaana on huumeita käyttäviä psykoottisia asiakkaita, sosiaalityöntekijöillä ja sosiaaliohjaajilla ainoa keino puuttua vaikeaan tilanteeseen on ollut yhteydenotto ensiapuun. Hyviä kokemuksia asunnottomien päihde- ja mielenterveyspalveluiden ottamiseksi keskeiseksi osaksi työtä on saatu Espoossa ja Helsingissä. Haastatteluissa tuotiin esille, kuinka sosiaalityö on laaja toimiala, jossa asunnottomuustyö saattaa jäädä liian vähäiselle huomiolle. Asunnottomuustyön ottaminen vahvemmasi osaksi aikuissosiaalityön palveluita on tarpeen sekä asiakkaiden kohtaamisen että verkostotyön näkökulmasta. Tärkeää on jatkossa tiivistää yhteistyötä hyvinvointialueilla sosiaalipalveluiden ja terveyspalveluiden välillä asunnottomuustyössä.

Asunnottomuuden yhteistyöryhmän kyselyyn vastanneista enemmistö näkee, että asunnottomuustyössä on mukana tarvittavat tahot eri organisaatioista. Noin kolmanneksen mielestä kunnan ja hyvinvointialueen yhteistyö ei ole vielä käynnistynyt hyvin. Vastaajien taustaorganisaatiolla ei ole vaikutusta siihen, miten hyvin yhteistyön koetaan käynnistyneen. (ks. kuvio 5)

Kuvio 5. Yhteistyöryhmän arvioita yhteistyön tilasta

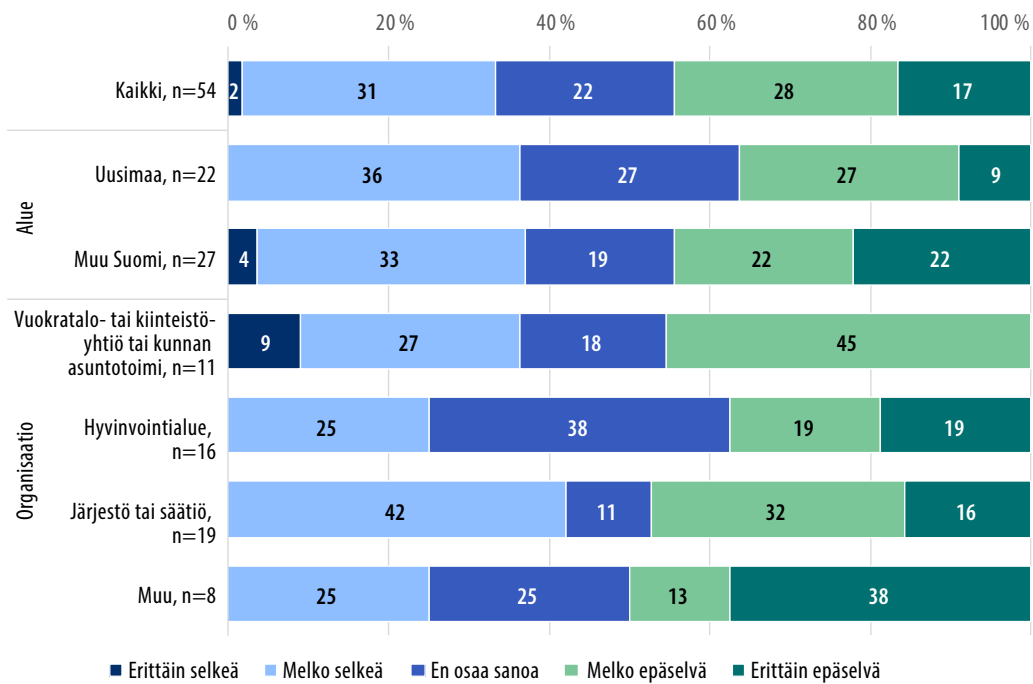
Arvioi asunnottomuustyön yhteistyön tilaa alueellanne

Vastaajaryhmä: kaikki vastaajat

Arvioinnin tehtävänä on ollut tuottaa tietoa siitä, miltä kuntien ja hyvinvointialueiden yhteistyö näyttää ja miten yhteistyö on toiminut asunnottomuuden ehkäisemisessä. Osa verkostotoimijoista kokee haasteeksi sen, että kuntien, järjestöjen ja hyvinvointialueiden välisessä yhteistyössä ja rooleissa on epäselvyyttä. Kunnan ja hyvinvointialueen roolien ja työnjaon selkeys jakaa kuitenkin kyselyn tulosten mukaan mielipiteitä. Keskimäärin puolet vastaajista pitää kuntien ja hyvinvointialueiden rooleja ja työnjakoa vielä melko tai erittäin epäselvänä. Järjestön edustajista noin 40 % kokee roolit ja työnjaot selkeäksi, kun vastaavaa mieltä on noin neljäsosa hyvinvointialueiden, kuntien asuntotoimen ja vuokratalo-yhtiöiden edustajista. Yhteistyö on yleisimmin epäselvää kuntien ja vuokratalo-yhtiöiden edustajille. (ks. kuvio 6)

Kuvio 6. Verkostotoimijoiden näkemyksiä roolien ja työnjaon selkeydestä

Kuinka selkeänä pidät kunnan ja hyvinvointialueen rooleja ja työnjakoa asunnottomuuden vähentämisessä edustamasi organisaation näkökulmasta?

Noin 40 % vastaajista kertoi, että hyvinvointialueella on nimetty/nimetään yhteyshenkilöt asunnottomuustyöhön. Iso osa vastaajista ei osannut sanoa, onko henkilöä nimetty. Keskimäärin kolmannes vastaajista arvioi, että kuntiin on nimetty yhteyshenkilöt asunnottomuustyöhön. Ohjelmakaupungeista Tampereella, Turussa ja Kuopiossa kuntien ja hyvinvointialueiden yhteistyön toteuttaminen oli arviointijankkohtana vielä suunnitteluvaiheessa. Yhteyshenkilöitä ei ole määritelty hyvinvointialueelle eikä kuntaan. Toisaalta näissä kaupungeissa on ollut aiemmin ennen ohjelmaa toimineita asunnottomuuden yhteistyöryhmiä, jotka ovat olleet kaupunginjohtajien tai pormestarien nimeämiä. Esimerkiksi Tampereella yhteistyöryhmään ovat osallistuneet suurimpien, yleishyödyllisten vuokratyöryhmien edustajat, rikosseuraamuslaitoksen, Kelan, aikuissosiaalityön ja lasten ja nuorten palvelujen, asunnottomuustyössä mukana olevien keskeisimpien järjestöjen ja kaupungin Asumisen kehittäminen ja palvelutilaverkot -yksikön edustajat. Näiden ryhmien jatkoa pidetään kuitenkin todennäköisenä.

Hyvinvointialueilla tehtävä työ oli arvioinnin aikana käynnistymässä ja asunnottomuustyön laajentaminen keskuskaupungista hyvinvointialueen tasoisiksi oli suunnittelun alla. Pilotoituja toimintamalleja on kokeiltu myös laajemmin alueellisesti. Tästä on esimerkkinä

Vantaa-Kerava hyvinvointialueella tehty etsivän työn pilotointi sekä suunnitteilla oleva Espoossa toimivan asunnottomuusverkoston laajentaminen hyvinvointialueen verkostoksi, jossa huomioidaan myös kuntakohtaisuus. Kaupunkien ja hyvinvointialueiden välisen yhteistyön käynnistymiseen on vaikuttanut etenkin se, että asunnottomuus on tyypillisesti hyvinvointialueiden suurimpien keskuskaupunkien ongelma. Asunnottomuustyön tulevaisuuden kannalta on myönteistä, että hyvinvointialueella on tiedostettu tarve sille, että organisaatioissa on olemassa asumisen tukeen erikoistunut yksikkö.

Arviointiaineiston perustella ohjelmakaupungeissa on vakiinnutettu asunnottomuuden vähentämisen yhteistyötä ja säännöllisesti kokoontuvia yhteistyöverkostoja, joissa on mukana muun muassa järjestöjä, seurakunta, Kela ja vuokratyöyhtiöitä yli kuntarajojen. Vakiinnuttamista on tapahtunut, kun hyvinvointialueelle on määritelty asunnottomuustyötä tekevä henkilö. Asunnottomuustyön rooleista on laadittu tehtäväkuvauksia, joissa on huomioitu sekä kuntien että hyvinvointialueen roolit. Alueilla on laadittu yhteistyösopimuksia erityisryhmien asumiseen, luotu toimintatapa kaupunkien HYTE-työhön ja hyvinvointialueen vastuulla olevaan erityisryhmien asumisen yhteistyöhön sekä otettu asumispalvelut osaksi hyvinvointialueen työikäisten palveluiden järjestämistä koskevaa suunnittelua, jossa otetaan mukaan ennalta ehkäisevän terveydenhuollon näkökulma.

3 Asunnottomuuden väheneminen eri kohderyhmissä

3.1 Asunnottomuudessa tapahtuneet muutokset

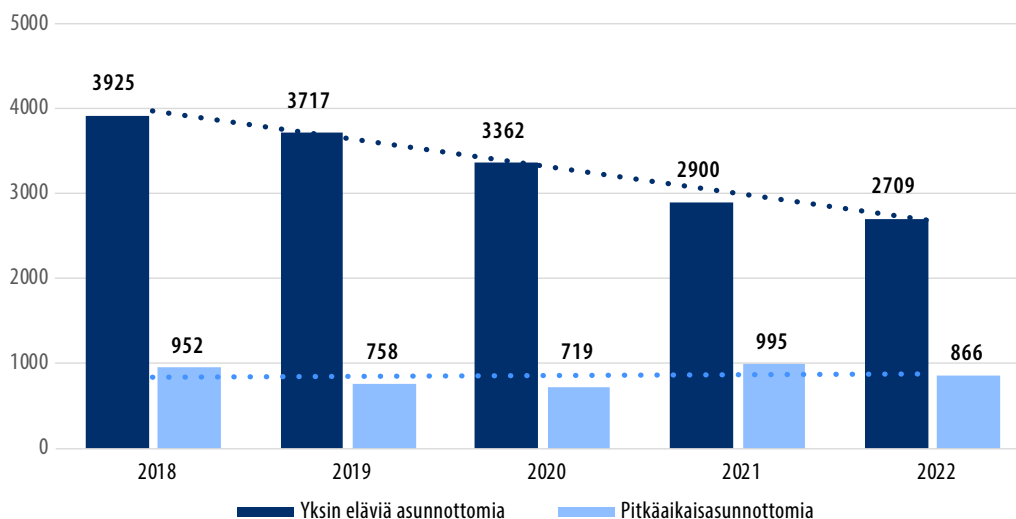
Arvioinnin tehtävänä on tarkastella, millaista asunnottomuutta on vähennetty ja ehkäisty, ja miten. Asunnottomuuden yhteistyöohjelman aikana asunnottomuuden tilastoinnissa tehtiin muutos Helsingissä ja Tampereella. Vuonna 2018 pitkäaikaisasunnottomia oli 63, kun vuoden 2019 tilastointitavan perusteella heitä oli 29 ja vuonna 2021 67. Tästä syystä asunnottomuuden vähentymistä koskevissa laskelmissa on käytetty tietoa siitä, mikä on asunnottomien määrällinen keskiarvo vuosina 2018 ja 2019.⁷

ARAn asunnottomuusselvitysten perusteella yksinelävien asunnottomien määrä on vähentynyt vuosien 2018–2022 välisenä aikana noin 3 900 henkilöstä noin 2 700 henkilöön ja pitkäaikaisasunnottomien määrä on vähentynyt noin 950 henkilöstä noin 870 henkilöön. Seuraavassa kuviossa esitetään asunnottomuudessa tapahtunut muutos vuosina 2018–2022. Yksinasuvien asunnottomien määrä on vähentynyt noin kolmasosalla (30 %) ja pitkäaikaisasunnottomuus on vähentynyt noin kymmenesosalla (9 %) (kuvio 7).

7 Helsingissä tarkennettiin asunnottomuustilastointia vuonna 2018, joten sitä edeltävät tiedot eivät ole vertailukelpoisia aiempiin vuosiin. Suurin muutos asunnottomuuden laskennassa tapahtui Helsingissä, jossa siirryttiin vuonna 2019 käyttämään uudenlaista tilastointitapaa. Aikaisempina vuosina pitkäaikaisasunnottomien määrän laskenta on perustunut kaupungin asuntotoimen ja Asumisen tuen yhteistilastoon, kun muutoksesta lähtien pitkäaikaisasunnottomuuden tilastoinnissa käytetään Asumisen tuen tuetun asumisen jonoissa olevien, asumiseen intensiivisempää tukea tarvitsevien henkilöiden määrää. Ohjelman arvioinnissa käytetään yhdenmukaisuuden vuoksi ARAn asunnottomuusselvityksessä käytettäviä lukemia. Arvioinnissa on muutettu ARAn asunnottomuusselvityksiin verrattuna Helsinkiä koskeviksi tiedoksi pitkäaikaisasunnottomien lukumäärät vuosilta 2019 ja 2020.

Kuvio 7. Yksinasuvien asunnottomien ja pitkäaikaisasunnottomien määrällinen kehitys 2018–2022 kohdekaupungeissa.

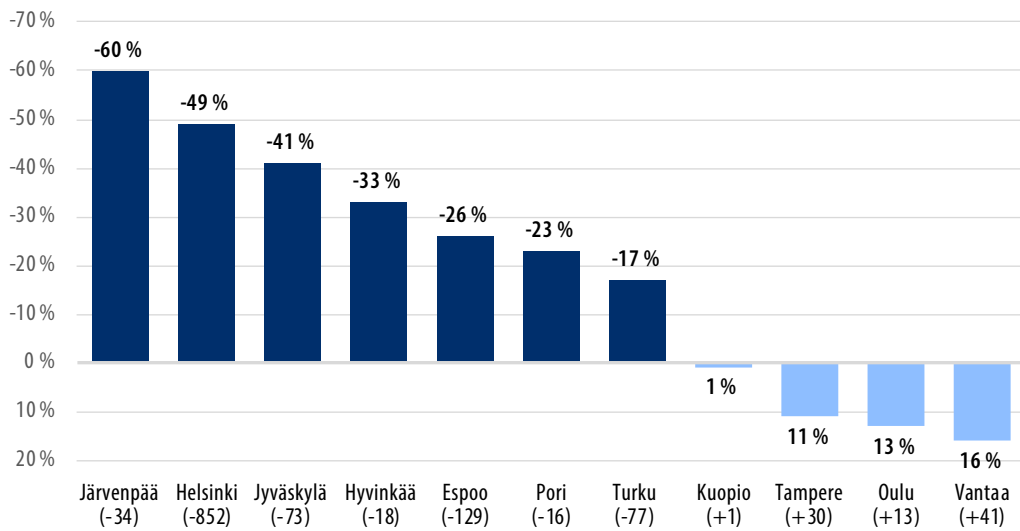
Kaikki kohdekaupungit

Yksin elävien asunnottomuudessa tapahtui eniten vähentymistä Järvenpäässä, Helsingissä, Jyväskylässä ja Hyvinkäällä. Pitkäaikaisasunnottomien määrä on vähentynyt eniten Keusoten alueella, jossa pitkäaikaisasunnottomia on määrällisesti vähän. Suurista kaupungeista pitkäaikaisasunnottomuuden vähenemistä on tapahtunut Helsingissä ja Espoossa sekä keskisuurista kaupungeista Porissa ja Kuopiossa. (kuviot 8–9). Liitetaulukossa 1 esitetään asunnottomuustilastot lukumäärittäin.

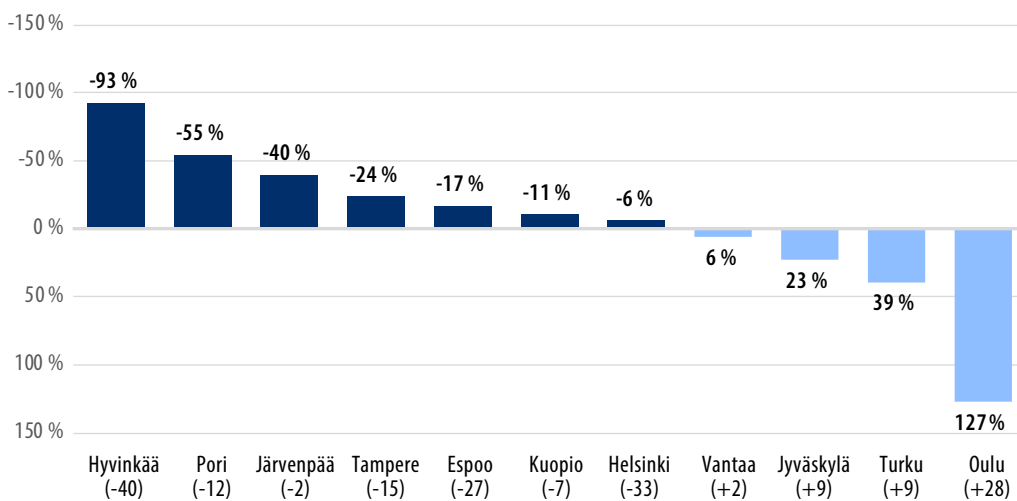
Kuvio 8. Yksinasuvien asunnottomien määrällinen kehitys 2018/2019–2022 kohdekaupungeissa.

Yksinelävät asunnottomat (muutos KA 2018/2019–2022)

Kuvio 9. Pitkäaikaisasunnottomien määrällinen kehitys 2018/2019–2022 kohdekaupungeissa.

Pitkäaikaisasunnottomat (muutos ka 2018/2019–2022)

Asunnottomuuden vähenemistä voidaan tarkastella asunnottomien määrän lisäksi suhteutettuna väkilukuun. Tuloksia analysoitaessa on huomioitava, että asunnottomien laskemisen tavat poikkeavat kaupungeissa, mikä vaikuttaa suhdelukuun. Suhteessa 1 000 asukasta kohti asunnottomien osuus on vähentynyt selvästi eniten Helsingissä. Myös Järvenpäässä, Espoossa ja Kuopiossa asunnottomuus on suhteellisesti vähentynyt keskimääräistä enemmän. Vantaalla ja Hyvinkäällä asunnottomuus on sen sijaan suhteessa väkilukuun kasvanut hieman. Tampereella asunnottomuustilanteeseen on vaikuttanut huonokuntoisen vuokratyöryhtiön taloryhmän purkaminen. Vaikka muutos vei kaupunkikonsernin vuokratyöryhtiöiden resursseja, ilman aktiivisia toimia asunnottomien määrä olisi voinut nousta. (taulukko 6).

Taulukko 6. Asunnottomia suhteessa väkilukuun (1 000 asukasta kohden)

Kunta	2020	2022	Muutos suhteutettuna väkilukuun
Helsinki	2,82	1,70	-1,12
Järvenpää	0,99	0,50	-0,49
Espoo	1,79	1,40	-0,39
Kuopio	1,21	1,00	-0,21
Jyväskylä	0,87	0,70	-0,17
Turku	2,16	2,00	-0,16
Oulu	0,61	0,60	-0,01
Tampere	1,28	1,30	+0,02
Vantaa	0,96	1,20	+0,24
Hyvinkää	0,34	0,80	+0,46

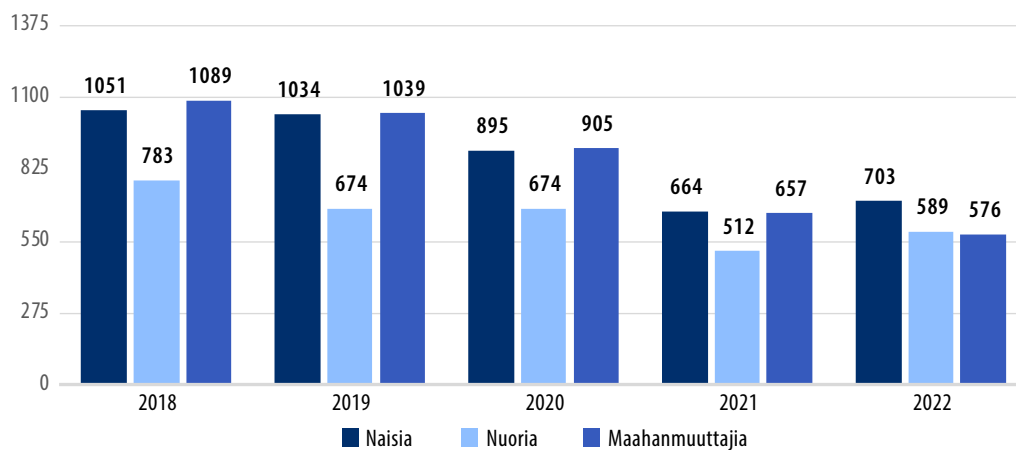
Asunnottomuuden yhteistyöohjelman aikana yksielävien asunnottomuus väheni ja myös pitkäaikaisasunnottomien määrä laski hieman. Asunnottomuuden vähentämisessä ovat toimineet sekä asiakastyöhön keskittyneet että tiedostamiseen ja yhteistyöhön liittyvien toimintamallien kehittämiseen perustuvat kehittämishankkeet. Keskeistä on se, että asunnottomuus huomioidaan peruspalveluissa, otetaan puheeksi ja toimitaan yhteisesti sovitujen prosessien mukaisesti.

3.2 Asunnottomuuden väheneminen eri kohderyhmissä

Asunnottomuuden yhteistyöohjelman aikana tapahtui muutosta myös asunnottomien eri kohderyhmissä. ARAn asunnottomuus selvitysten mukaan vuosien 2018–2022 välisenä aikana naisten asunnottomuus on vähentynyt noin 300 henkilöllä, nuorten noin 200 henkilöllä ja maahanmuuttajien noin 500 henkilöllä. Helsingissä on vähentynyt asunnottomuus alle 25-vuotiaiden nuorten, maahanmuuttajien ja pitkäaikaisasunnottomien ryhmissä. Myös Turussa, Espoossa, Jyväskylässä ja Järvenpäässä asunnottomuus väheni kaikissa kohderyhmissä. Porissa ja Hyvinkäällä asunnottomuus väheni maahanmuuttajien ryhmässä, kun puolestaan Vantaalla asunnottomien maahanmuuttajien määrä kasvoi. (ks. liitetaulukko 1)

Kuvio 10. Asunnottomien määrät kohderyhmittäin vuosina 2018–2022 kohdekaupungeissa

Kaikki kohdekaupungit

Asunnottomat ovat tyypillisesti yksineläviä, joista noin kaksi kolmasosaa majoittuu tilapäisesti tuttavien ja sukulaisten kanssa. Yksinelävistä aiempaa suurempi osuus majoilee tilapäisesti tuttavien tai sukulaisten luona. Osuus on kasvanut samalla kun ulkona ja asuntoloissa asuvien sekä myös laitosmaisissa yksiköissä asuvien yksinelävien osuus on vähentynyt. Pitkäaikaisasunnottomissa on kasvanut hieman laitosmaisissa yksiköissä asuvien osuus. Laitosmaisessa yksikössä asuvat asunnottomat ovat huoltokotityyppisissä asumispalveluyksiköissä, kuntouttavissa yksiköissä, sairaaloissa tai muissa laitoksissa, kuten päihdehuollon asumispalveluyksiköissä. (ks taulukko 7).

Tilasto tukee kaupunkien näkemyksiä siitä, että pitkäaikaisasiakkailla on aiempaa enemmän moninaisia ongelmia ja vaikeuksia asumisessa. Korona-aika on osaltaan vaikuttanut siihen, etteivät pitkäaikaisasunnottomat päässeet karanteenien aikana elämänhallintaa ja asunnonhakua tukeviin matalan kynnyksen palveluihin. Myös asunnottomien haasteet saada tarvittavia päihde- ja mielenterveyspalveluita ovat vaikeuttaneet pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämistä.

Taulukko 7. Kohderyhmien majoittuminen paikkojen mukaan.

	2020		2021		2022	
	Yksinelävät	Pitkäaikaisasunnottomat	Yksinelävät	Pitkäaikaisasunnottomat	Yksinelävät	Pitkäaikaisasunnottomat
Tilapäisesti tuttavien tai sukulaisten luona	2 773 (64 %)	552 (50 %)	2 573 (65 %)	599 (45 %)	2 564 (70 %)	572 (50 %)
Ulkona, porrashuoneissa, ensisuojuissa yms.	721 (17 %)	186 (18 %)	65 (17 %)	316 (24 %)	492 (13 %)	193 (17 %)
Asuntoloissa tai majoitusliikkeissä	489 (11 %)	195 (18 %)	334 (8 %)	162 (12 %)	302 (8 %)	191 (17 %)
Laitosmaisissa yksiköissä	358 (8 %)	151 (14 %)	386 (10 %)	241 (18 %)	328 (9 %)	177 (16 %)

Asunnottomuuden vähentämiseen on vaikuttanut se, että aiemmista asunnottomuusohjelmista poiketen kaikissa kaupungeissa on tehty ohjelman vaikutuksesta tarkempia tilannekuvia asunnottomuudesta. Kaupungeissa on tehty kartoituksia, joissa on pyydetty sosiaalipalveluiden työntekijöitä arvioimaan asunnottomien määrää ja tuen tarvetta. Lisäksi ohjelmakaupunkien raporteista näkyy, miten paikkakunnilla on tehty tapauskuvauksia erilaisista asiakkuuksista. Tällä tavoin on syvennetty näkemystä siitä, keitä ovat haasteellisimmin asutettavat asunnottomat, ja kehitetty sen myötä prosesseja, joilla voidaan nopeuttaa asunnon saamista ja edistää asumisen pysyvyyttä.

Seuraavaksi tarkastellaan dokumentti- ja haastatteluaineiston pohjalta sitä, miten eri kohderyhmät on huomioitu ohjelman asunnottomuustyössä. Asunnottomuus on edelleen miehillä yleisempää, mikä näkyy hankkeiden asiakaskunnassa. Helsingin tuetun asumisen jonotustyön asiakkaista noin kolme neljäsosaa oli miehiä (141/191) ja Turun asumisen tukipartiossa miehiä oli vajaa kaksi kolmasosaa (59 %) Toisaalta eri toiminnoissa on tavoitettu eri sukupuolia eri tavoin. Esimerkiksi Espoossa talousneuvonnan 87 asiakkaasta yli 60 % oli naisia ja 45 % lapsiperheitä, kun sen sijaan vankityön 65 asiakkaasta peräti 92 % oli miehiä.

Naisten asunnottomuus tuli esille Y-säätiön koordinoimassa STEA-rahoitteisessa Naiserityisyys asunnottomuustyössä NEA-hankkeessa (2018–2020). Naiserityisellä työotteella tarkoitetaan sitä, että asunnottomien kanssa työskennellessä ja palveluja kehitettäessä otetaan naisten erityistarpeet huomioon asunnottomuustyössä, jonka asiakkaista enemmistö on miehiä. Naisten erityistarpeiden huomiointi on aineiston perusteella ollut vahvimmin esillä Espoon, Tampereen, Jyväskylän ja Keusoten Hyvinkään hankkeissa.

Nuorten asunnottomuus on vähentynyt, mihin on vaikuttanut osaltaan nuorten ottaminen asunnottomuustyön erityiseksi kohderyhmäksi. Nuoret ovat olleet erityisenä kohderyhmänä Helsingissä, jossa on pyritty vaikeassa tilanteessa olevien nuorten kanssa kiinnipitävän ja luottamuksellisen työotteen kehittämiseen. Vaikka nuorten asunnottomuuden määrällisen vähentymisen todetaan olevan vasta pitkän tähtäimen tavoitteena, nuorten asunnottomuus on vähentynyt Helsingissä tuetun asumisen jonotuksen purkamisen osahankkeessa. Myös Keusoten Hyvinkään asunnottomuusohjelmassa erityisenä kohderyhmänä ja palvelujen kehittämisen kohteena ovat olleet nuoret, jotka ovat siirtymässä tuetusta asumisesta tavalliseen asumiseen. Tampereella nuorten asunnottomuuden vähentämisessä kohderyhmiä olivat nuoret muuttajat, joille riittää asunto, mutta joilla on tarvetta asumisneuvonnalle. Toinen nuorten kohderyhmä olivat nuoret, joilla oli asunnottomuuden lisäksi ongelmana vaikeudet arjenhallinnassa, talousasioissa sekä päihteenkäytössä ja mielenterveydessä. Espoossa nuorten asunnottomuuden vähenemiseen koettiin olevan vaikutusta kaupunkiin perustetulla nuorten asumispalveluyksiköllä, kun puolestaan Jyväskylässä tarve päihteillä oireileville nuorille tarkoitettun asumisyksikön perustamiselle tuli esille ohjelman kehittämistyön myötä.

Maahanmuuttajat ovat vahvimmin esillä Porin asunnottomuustyössä, jossa on ollut käytössä kiintiöpakolaisten vastaanottoon kytkeytyvä asumisen tuen malli. Maahanmuuttajat on huomioitu myös muun muassa Järvenpäässä, jossa kaupungin kotouttamispalvelut ovat olleet tiivisti mukana asunnottomuustyössä paikalliseen vastaanottokeskukseen tulleen suuren asiakasmäärän perusteella. Maahanmuuttajissa on Helsingissä ja Tampereella paperittomien ryhmä, johon asunnottomuustyössä on kiinnitetty huomiota. Resursseja toivotaan valtiolta siihen, että tätä tilastojen ja rekistereiden ulkopuolella olevaa asunnottomien kohderyhmää voidaan tavoittaa kaupungeissa. Järvenpään asunnottomuusohjelmassa on kehitetty maahanmuuttajien asumisneuvontaa sekä edistetty mielenterveys- ja päihdepalvelujen yhteisprosessia ja matalan kynnyksen palveluja sekä luotu asunnottomuutta ehkäiseviä yhteistyörakenteita yhteistyössä Keusoten, kuntien ja vuokratyöyhtiöiden kanssa.

Perheiden asunnottomuus ei ole ollut merkittävässä määrin esillä ohjelmassa. Asunnottomien perheiden määrä on suhteellisen pieni, mutta perheiden haasteet asumisessa ovat hankalia. Tämä tuli esille Espoon hankkeessa. NAM-mallin mukaisessa toiminnassa yksinäisten asunnottomien asumista saatiin nopeutettua toisin kuin perheellisillä. Perheiden

asunnottomuus tuli esille myös Turussa, jossa asunnottomien perheiden määrä on kasvanut. Kaupungissa onkin tavoitteena paneutua enemmän perheiden asunnottomuuden vähentämiseen jatkossa.

Vapautuvat vangit ovat merkittävä asunnottomien ryhmä. Asunnottomuuden yhteistyöohjelman aikana on kehitetty toimintakäytäntöjä, joilla voidaan puuttua aiempaa tehokkaammin asunnottomaksi joutuvien vankien tilanteeseen. Esimerkiksi Jyväskylässä tehtiin asiakaskuvaukset vankilasta vapautuneille sekä luotiin toimintatavat lyhytaikaisvangeille ja alle 29 v ehdollisesti rangaistuille vapautuville henkilöille. Ohjelmassa tehtyä vapautuvien vankien asunnottomuustyötä on osaltaan tukenut se, että Kriminaalihuollon Tukisäätiön koordinoima Vapautuvien asumisen tuen verkosto (VAT) järjestää säännöllisesti tietoa ja yhteistyötä lisääviä koulutuksia ja seminaareja asunnottomuustyön ammattilaisille.

4 Ohjelman vaikuttavuus

4.1 Yleistä ohjelman vaikuttavuudesta

Asunnottomuuden yhteistyöohjelmassa vaikuttavuus syntyy siinä käytetyistä toimenpiteistä eli asuntojen osoittamisesta asunnottomille, asumisneuvonnasta sekä sosiaali- ja terveyspalveluiden kehittämisestä asunnottomille. Asunnottomuuden yhteistyöohjelmassa on jatkettu asunnottomien tarpeisiin vastaavien ja aiemmassa kehittämistyössä hyväksi havaittujen käytäntöjen kehittämistä. Asunnottomuuden yhteistyöohjelmassa on kehitetty asunnottomien sosiaali- ja terveyspalveluita ja laajennettu asumisneuvonnan saatavuutta. Sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämiseen kohdennetut valtionavustushankkeet ovat arvioinnin toteuttamisen aikana kesken, mutta tulosten perusteella ohjelmakaupunkien ja niiden hyvinvointialueiden asunnottomuustyöhön on vakinaistettu henkilöstöä. Henkilöstöä on vakinaistettu enemmän hyvinvointialueiden palveluihin, joihin on siirtynyt uudistuksen myötä aiemmin kunnissa työskennelleitä sosiaali- ja terveysalan ammattilaisia.

Ohjelman vaikutuksiin vaikuttavat siihen asetettavat panostukset. Ohjelmakaupunkien asunnottomuuden yhteistyöryhmien kyselyn mukaan kaksi kolmesta vastanneesta katsoo taloudellisten resurssien määrän liian vähäiseksi asunnottomuustyössä. Myös rahoituksen kohdentamisessa on noin puolen mielestä parannettavaa. Vastajaat ovat yleisimmin tyytyväisiä tuloksiin suhteessa käytettyihin resursseihin. Uudellamaalla vastaajat ovat tyytyväisempiä sekä taloudellisten resurssien riittävyyteen että rahoituksen kohdentamiseen. Järjestöt ja säätiöt arvioivat rahoituksen riittävyyden ja sen kohdentumisen kaikista heikoimmaksi. Hyvinvointialueella noin puolet vastaajista katsoo, että rahoitus on kohdennettu onnistuneesti olemassa oleviin tarpeisiin nähden. Kyselyn perusteella asunnottomuustyöhön on kohdennettu onnistuneesti tarpeisiin vastaavaa rahoitusta. Panos-tulos-suhteeseen tyytyväisten osuus on samaa tasoa kuin AUNE-ohjelman aikana tehdyssä arvioinnissa.

Asunnottomille tarkoitettujen asuntojen ja palveluiden lisäksi asunnottomuustyön onnistumisessa tuli esille asunnottomien oman motivoitumisen ja sitoutumisen merkitys. Kun asunnottomat kokevat, että he voivat vaikuttaa omiin asioihinsa ja saada tarvitsemaansa apua, peruspalveluihin kiinnittyminen ja asumisen pysyvyys toteutuu paremmin.

4.2 Ohjelman taloudelliset vaikutukset

4.2.1 Yleistä asunnottomuuden ehkäisyn taloudellisista vaikutuksista

Taloudellisten vaikutusten arvioinnissa pyritään vertailemaan tehtyjen interventioiden kustannuksia niiden tuloksista ja vaikutuksista koituviin taloudellisiin hyötyihin. Asunnottomuuden ehkäisyn kustannukset syntyvät toimintaan käytetyistä resursseista ja taloudelliset hyödyt ensisijaisesti toiminnalla aikaansaaduista kustannussäästöistä ja muista kustannushyödyistä.

Taloudelliset vaikutukset voidaan ryhmitellä välittömiin hyötyihin ja kustannuksiin sekä välillisiin vaikutuksiin. Asunnottomuuden vähenemisen välittömät taloudelliset vaikutukset näkyvät tutkimusten mukaan mm. häätöjen vähentymisenä, lisääntyneinä vuokratuloina sekä sosiaali- ja terveystaloudellisten menojen vähenemisenä, ja välilliset vaikutukset mm. työttömyys- ja toimeentulotukimenojen vähenemisenä, verotulojen kasvuna sekä työvoimapotentialin lisääntymisen kautta kansantaloudellisen arvonlisän vahvistumisena. Lisäksi asunnottomuuden väheneminen vaikuttaa suoraan ja epäsuorasti yksilötasolla lukuisiin elämän laadun kohenemiseen liittyviin inhimillisiin tekijöihin, joita on vaikea arvottaa taloudellisesti.

Asunnottomuudesta aiheutuvat kustannukset asunnottomille henkilöille ovat tyypillisesti sosiaalisia, taloudellisia ja terveydellisiä. Mm. Pleace ym. (2015) jaottelevat asunnottomuudesta aiheutuvat kustannukset seuraavanlaisesti:

- Kustannukset asunnottomille kohdennetuista palveluista,
- Terveystaloudellisten ja sosiaali- ja terveystaloudellisten tulevat kulut asunnottomuudesta,
- Rikosoikeudelliset kustannukset yhteiskunnalle asunnottomuuteen liittyen (asunnottomilla usein enemmän rikoshistoriaa kuin muilla),
- Taloudellisen tuotteliaisuuden lasku, joka liittyy asunnottomiin, joista suurin osa on työttömiä,
- Taloudelliset kustannukset, jotka aiheutuvat yhteiskunnalle esim. turismin, kaupan ja sosiaalisen koheesion vähenemisen kautta, jos asunnottomuus on yhteiskunnassa visuaalisesti läsnä; myös esimerkiksi kiinteistöjen hinnan arvon laskuna alueilla, joissa asunnottomia liikkuu.

Olemassa olevien tutkimustietojen ja yhteiskunnallisten palveluiden kustannustietojen perusteella voidaan suurella varmuudella sanoa, että asunnottomuuden ehkäiseminen tuo aina enemmän säästöjä kuin pitkittynyt asunnottomuus. Tutkimuksissa esitettyjen

arvioiden mukaan säästöt asunnottomuuden ehkäisemisestä voivat vaihdella noin 17 000–52 000 € vuodessa henkilöä kohden, riippuen elämäntilanteesta ja käytetyistä palveluista.

Asunnottomuusohjelmien aiemmissa kotimaisissa arvioinneissa⁸ keskeisinä taloudellisia vaikutuksia kuvaavina mittareina on käytetty asunnottomien määrän kehittymistä, vireille laitettujen ja toimeenpantujen häätöjen määriä sekä saataville tulleiden asuntojen määrän kehitystä. Taloudellisten laskelmien parametreinä on käytetty eri tutkimuksista nousseita karkeita arvioita siitä, että asunnottomien määrän vähenemisellä saadaan noin 17 000–52 000 euron vuosittainen säästö henkilöä kohden ja häädöistä noin 5 000 euroa estettyä häätöä kohden. Muina taloudellisten vaikutusten laskelmamalleissa käytettyjä taloudellisia kustannusestimaatteja ovat mm. syrjäytyneen nuoren työikäisen ajan kustannukset 400 000–1 200 000 euroa [Työ- ja elinkeinoministeriö 2012, Ristolainen ym. 2013, VTV 2007, Hilli ym. (2017)], julkisen sektorin tulonmenetys työtöntä kohden vuodessa ilman palveluiden kustannuksia n. 16 000–21 500 euroa (mm. Kari 2016, Alasalmi ym. 2019) ja yhden työntekijän keskimääräinen kansantalouden arvonlisä 76 000 euroa/työntekijä/vuosi (Tilastokeskuksen kansantalouden tilinpito).

Ohjelman kohdekaupungeilta kootun tiedon perusteella ohjelman aikana vuosina 2020–2022 kohdekaupungeissa on asumisneuvonnan avulla estetty noin 6760 häätöä, joiden taloudelliset vaikutukset ovat karkealla tasolla noin 34 miljoonaa euroa⁹. Jos tästä vähennetään asumisneuvonnan laskennalliset kulut¹⁰ (13,5 Meur), jää asumisneuvonnan kustannushyödyksi 2020–2022 kohdekaupungeissa karkeasti noin 20 Meur. Vastavasti ohjelman kohdekaupungeilta kootun tiedon perusteella asunnottomuus on vuoden 2019 alusta vuoden 2022 loppuun mennessä vähentynyt noin 1300 hengellä. Karkeasti arvioituna tämä vastaa laskentatavasta riippuen noin 22–67 Meur säästöjä julkiselle taloudelle¹¹. Kyseiset laskelmat ovat vain suuntaa antavia ja kielivät siitä, että asunnottomuuden vähentämisellä on inhimillisten ja ei-taloudellisesti mitattavien hyötyjen ohella myös merkittäviä mitattavissa olevia taloudellisia vaikutuksia. Asunnottomuudessa on kyse paljon muustakin kuin pelkästä asunnon puutteesta. Asunnottomuus voidaan nähdä monien ongelmien, kuten pitkäaikaisen köyhyyden, kotiväkivallan, päihde- ja mielenterveysongelmien tuloksena.

8 mm. Asunnottomuuden vähentämisen taloudelliset vaikutukset, Ympäristöministeriön raportteja 7 | 2011; Asunnottomuusohjelmien arviointi Ohjelmista asunnottomuustyön vakiinnuttamiseen, Ympäristöministeriön julkaisu | 2019:11

9 laskentaperuste: häädön estäminen tuo yhteiskunnalle säästöjä arviolta noin 5 000 euron verran

10 yhteensä 2020–2022 212,5 htv X 55 000 euroa/asumisneuvoja

11 17 000–52 000 euron vuosittainen säästö henkilöä kohden

Asunnottomuuden yhteistyöohjelman aikaansaamat taloudelliset vaikutukset syntyvät ohjelman interventiologiikan perusteella sen kohdekaupungeissa etenkin kohtuuhintaisten ja valtion tukemien asuntojen tarjonnan lisäämisellä asunnottomille, asumisneuvonnan saatavuuden parantamisella, vahvistamalla asunnottomuustyötä kuntien ja hyvinvointialueiden peruspalveluissa sekä vakiinnuttamalla asunnottomuuden parissa toimivien tahojen yhteistyö erityisesti kunta- ja aluetasolla.

Ohjelman taloudellisia vaikutuksia on kuitenkin vaikea arvioida systemaattisesti, sillä kustannus-hyötylaskelmissa tarvittava seurantatieto ohjelmalla aikaansaaduista tuloksista ja vaikutuksista on repaleista ja osin puutteellista. Keskeisin haaste liittyy siihen, että systemaattista tietoa ei ole saavissa ohjelman mukaisiin toimenpiteisiin käytetyistä (tai ohjelman lisäämistä) panostuksista ja kokonaiskustannuksista, eikä siitä, mitä kohdekunnissa olisi tehty muutenkin, ilman asunnottomuuden yhteistyöohjelmaa. Toisin sanoen taloudellisten vaikutusten arvioinnin perustaksi ei ole riittävästi tietoa ohjelman vaihtoehtokustannuksista tai nettokustannuksista¹² eikä ohjelman erillisvaikutuksista, jotta laskelma Asunnottomuuden yhteistyöohjelman taloudellisista vaikutuksista olisi mahdollista tehdä riittävällä tarkkuustasolla.

On myös huomioitava, että asunnottomuuden vähentämiseen tähtäävien toimenpiteiden kustannusvaikutusten arviointiin liittyy useita yleisiä metodisia haasteita. Nämä johtuvat taloudellisten vaikutusten synnyn ketjuuntuneesta logiikasta ja vaikutusten tunnistamisen vaikeudesta. Välittömien tulosten ja tuotosten lisäksi monet vaikutukset syntyvät epäsuorasti vasta viiveellä, eikä taloudellisten vaikutusten osoittamiseen ole mittareita. Iso osa asunnottomuuden vähentämiseen tähtäävien toimien vaikutuksista on laadullisia, eikä niitä ole mahdollista eikä järkevää mitata taloudellisina lukuina, kuten mikä on kohentuneen elämänlaadun rahallinen arvo. Lisäksi asunnottomuuden vähentämistoimien suorat tai mitattavissa olevat taloudelliset vaikutukset ovat vain osa toiminnan kokonaisvaikutavuutta. Parhaimmillaankin taloudellisilla parametreillä voidaan kuvata vain osaa toiminnan kokonaisvaikutuksista.

Asunnottomuuden yhteistyöohjelman arvioinnin ohjausryhmän päätöksellä sovittiin, että koska aiemmista asunnottomuuden vähentämiseen tähtäävien ohjelmien (mm. PAAVO I, PAAVO II ja AUNE) arvioinneista on jo saatu hyvä ymmärrys mm. asumisneuvonnan ja asunnottomuuden vähentämisen taloudellisista vaikutuksista ja kustannushyödyistä, pyritään tässä työssä huomio kiinnittämään ohjelman sosiaali- ja terveyspalveluiden kehittämishankkeiden taloudellisiin vaikutuksiin. Koska vaikutusten arviointiin tarvittavaa tietoa on eri hankkeista saatavissa vain rajoitetusti, toteutettiin arviointi case-pohjaisesti niiden hankkeiden osalta, joista tietoa oli saatavissa. On kuitenkin huomioitava, että hankkeet ovat vaikutusten synnyn osalta vielä kesken. Lisäksi asunnottomuusohjelman sosiaali- ja

12 Nettokustannuksilla tarkoitetaan tässä ohjelmatoimien tuottamiseen käytettyjä kokonaiskustannuksia, joista on vähennetty ohjelman muille palveluille tuottamat kustannussäästöt

terveyspalveluiden kehittämishankkeiden suorat tuotokset ja tulokset ovat valtaosiltaan laadullisia, eikä niiden taloudellisia vaikutuksia ole tarkoituksenmukaista rahamääräisenä arvioida. Tässä analyysissä on siten ensisijaisesti pyritty kuvaamaan sitä, millaisen dynamiikan kautta sosiaalityön hankkeiden (usein pitkällä aikavälillä) taloudelliset vaikutukset syntyvät.

4.2.2 Asunnottomuusohjelman sosiaali- ja terveyspalveluhankkeiden taloudelliset vaikutukset

Ohjelman kunnat ovat sosiaali- ja terveysministeriössä kehittämisyhteistyön avulla voineet toteuttaa asunnottomuutta vähentävien ja asumista tukevien sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämistä ja käyttöönottoa. Tuki suunnattiin asiakastyötä tekevien henkilöiden palkkaamiseen sekä tarvittaviin työvälineisiin. Aikaisempiin asunnottomuusohjelmiin nähden asunnottomuutta vähentävien sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämishankkeiden avulla asunnottomuutta on pyritty ehkäisemään myös tarjoamalla jalkautuvia ja matalan kynnyksen sote-palveluja sekä antamalla yksilöllistä tukea heikoimmassa asemassa oleville. Hankkeissa on mm. kehitetty asiakaslähtöisiä sosiaali- ja terveyspalveluja kaikkein heikoimmassa asemassa oleville henkilöille, joilla on monialaista ja laajaa asumiseen liittyvää tuen tarvetta. Tällaisia ovat esimerkiksi päihde- ja mielenterveysasiakkaat, nuoret, vankilasta vapautuneet tai maahanmuuttajat. Matalan kynnyksen palvelujen ja toimintamallien avulla henkilö on voinut saada yksilöllisen avun tarpeisiinsa.

Asunnottomuusohjelman sosiaali- ja terveyshankkeilla asunnottomuutta on pyritty vähentämään erityisesti palvelujen kehittämisen avulla. Keskeisiä toimia hankkeissa ovat olleet jalkautuvat ja matalan kynnyksen palvelut, yksilölliseen tukeen panostaminen sekä palveluprosessien ja rakenteiden tehostaminen. Yleisellä tasolla hankkeilla on parannettu asumisneuvonnan saatavuutta, vahvistettu asunnottomuustyötä kuntien ja hyvinvointialueiden peruspalveluissa sekä osaltaan myös vaikutettu asunnottomuuden parissa toimivien tahojen yhteistyön vakiinnuttamiseen kunta- ja aluetasolla. Taloudellisten vaikutusten synnyn näkökulmasta hankkeet ovat olleet hyvin erityyppisiä. Hankkeiden fokus on vahvasti ollut asumiseen liittyvässä sosiaalityössä ja terveyden ja hyvinvoinnin kohentamisessa. Hankkeissa on myös tehty yhteistyötä sosiaalityön ja terveydenhuollon välillä ja siten kehitetty yhteisiä toimintamalleja ja työskentelytapoja.

Seuraavassa on arvioitu karkealla tasolla, millaisia taloudellisia hyötyjä asunnottomuusohjelman sosiaali- ja terveyspalveluiden kehittämishankkeissa aikaansaatuisten tulosten ja tuotosten perusteella on syntymässä. Kuvatut tulokset on poimittu eri hankeraporteista. Liitetaulukko 4. on koottu tarkemmin kaupunkien sosiaali- ja terveyspalveluiden kehittämishankkeiden taloudellisten vaikutusten synnyn kannalta tärkeimmät tuotokset ja tulokset sekä tunnistetut taloudelliset vaikutusmekanismit ja parametrit.

Sosiaali- ja terveyspalveluiden kehittämishankkeiden taloudelliset vaikutukset syntyvät ennen kaikkea asunnottomuuden ennalta ehkäisyn sekä asunnon saannin nopeutumisen kautta. Esimerkiksi Helsingin kaupungin SAVE-hankkeessa (Stadin asunnottomuuden vähentäminen ja ennaltaehkäisy) on toteutettu nuorten monialaisen ja jalkautuvan työn malli sekä laajennettu asumisneuvontaa. Toimilla on nopeutettu nuorten asunnonsaantia, lisätty asunnon saaneiden määrää sekä ennalta ehkäisty asunnottomuutta. SAVE-hankkeen toimilla on hankeraportin mukaan osana muita asunnottomuuden vähentämisen toimia saatu asunnottomille tai asunnottomuusuhan alla oleville 89 nuorelle asunto ja muille asunnottomille henkilöille 59 asuntoa. Laskentatavasta riippuen hankkeen asunnottomuuden vähenemisestä koitua suora taloudellinen vaikutus kustannussäästöinä on arviolta n. 2,2–7,7 miljoonaa euroa vuodessa.

Vastaavasti Espoon kaupungin asumistaloussosiaalityön ATSO-hankkeessa nopean asuttamisen mallilla (Nam) on saatettu asunnottomia espoolaisia tavallisen vuokra-asumisen piiriin. ATSO-hankkeen suorina määrällisinä vaikutuksina on asutettu 46 asunnottomaa ja ehkäisty 20 + 5 vangin vapautuminen asunnottomana. ATSO-hankkeessa keskityttiin vahvasti aikuis- ja nuorisososiaalityöhön, jonka suoria taloudellisia vaikutuksia tai edes parametrejä niihin (esim. talousneuvonta, asunnottomuuden riskitekijät huomioiva mittaristo, nais erityisyyden tunnistava palvelu jne.) on vaikea tunnistaa. Tämän tyyppisillä toimilla on kuitenkin ollut välillinen asunnottomuutta ennaltaehkäisevä ja vähentävä vaikutus, jonka taloudellisia euromääräisiä vaikutuksia on vaikea arvioida.

Sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämishankkeissa on palveluja tehostamalla ja palveluintegraatiolla pystytty nopeuttamaan asiakkaan ratkaisun saantia, millä on ollut vaikutusta etenkin asunnottomuuden ennalta ehkäisemiseen. Hankkeissa on parannettu asunnottomien henkilöiden terveyttä ja hyvinvointia ja vaikutettu suoraan terveydenhuollon käyntien vähentymiseen ja palvelutarpeiden keventämiseen. Palvelujen käytön kevenemisen ja hankkeissa kehitettyjen uudentyypisten toimintatapojen avulla on pystytty alentamaan palveluiden kustannuksia sekä hoitokuluja. Panostamalla sosiaaliseen kuntoutukseen on pystytty vaikuttamaan asiakkaan kuntoutumiseen siten, että tarve tuettuun asumiseen on vähentynyt. Esimerkiksi Turun kaupungin Asumisen tukipartio -hankkeessa on osoitettu, että sosiaalinen kuntoutus on kustannustehokas vaihtoehto, jos sitä verrataan esimerkiksi tuetun asumisen kustannuksiin. Vuoden tarkastelujaksolla hädöstä johtuvat kustannukset olivat noin 20 000 euroa, kevyesti tuetussa asumisessa hieman yli 5 000 euroa ja vuokravielan maksussa, yhdistettynä sosiaaliseen kuntoutukseen, noin 5 000 euroa.

Tampereen kaupungin Asumisen tukea nopeasti, joustavasti ja lähelläsi -hankkeessa pyrittiin vastaamaan psykiatrisen palvelun tarpeeseen sekä kehittämään asumisneuvonnan ja matalan kynnyksen työmuotoja. Hankkeessa kehitettiin mm. liikkuvan työn käytäntöjä ja verkostoyhteistyötä terveydenhuollon suuntaan. Hankkeella ei ole suoria mitattavia taloudellisia vaikutuksia asunnottomuuteen, vaan ne syntyvät välillisesti terveydentilaan

vaikuttavan verkostoyhteistyön sekä asumisneuvonnan ja matalan kynnyksen työmuotojen tehostumisen kautta. Vastaavasti Jyväskylän kaupungin ASSI asunto ensin -hankkeessa Nopsajalka-tiimi (psykiatrinen sairaanhoitaja, sosiaaliohjaaja sekä asumisneuvoja) on tarjonnut asiakkaalle matalan kynnyksen sosiaaliohjausta, asumisneuvontaa sekä päihde- ja mielenterveystyötä, millä on vaikutettu asunnottomuuteen ajautumisen syihin sekä asunnon saantiin ja siten ennalta ehkäisty ja vähennetty asunnottomuutta. Hankkeen toimintamallilla on onnistuttu nopeuttamaan asiakkaan palveluprosessia, vähentämään palveluiden käytöstä johtuneita kustannuksia sekä ohjaamaan asiakkaita kevyempiin palveluihin mm. päihdeiden käytön vähenemisen seurauksena.

Sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämishankkeiden kohderyhmänä ovat pääsääntöisesti olleet haastavassa elämäntilanteessa olevat henkilöt, kuten päihdeongelmaiset nuoret, ja toimenpiteillä, esimerkiksi kuntoutuksella ja intensiivisellä muutossosiaalityöllä, on pyritty vaikuttamaan asunnottomuuden juurisyihin. Esimerkiksi Oulun kaupungin Asunnottomien sosiaali- ja terveyspalveluiden ASTE-kehittämishankkeen tavoitteina ovat olleet matalan kynnyksen kohtaamispaikkatoiminnan kehittäminen, uusien toimintamallien luominen verkostotyöhön ja sosiaaliseen kuntoutukseen, asiakkaiden tehostettu ohjaus perustason sosiaali- ja terveyspalveluihin sekä mielenterveys- ja päihdepalveluihin sekä suonensisäisesti huumeita käyttävien henkilöiden asuttaminen moniammatillisen asumisen tuen avulla. Asunnottomuuden syihin sekä vaikeassa elämäntilanteessa olevin nuorten tulevaisuuteen vaikuttamalla on mahdollisuus saada aikaan kestäviä vaikutuksia ja pysyviä kustannushyötyjä pitkällä aikavälillä.

Yhteenvedona voi todeta, että asunnottomuusohjelman sosiaali- ja terveyspalveluiden kehittämishankkeilla on ollut selkeä asunnottomuutta ennaltaehkäisevä ja asunnon saantia nopeuttava vaikutus. Yhteistä kehittämishankkeille on ollut se, että niiden taloudelliset vaikutukset syntyvät pääsääntöisesti yhteisvaikutuksena muiden asunnottomuuteen tähtäävien toimien (erityisesti asuntojen tarjonta) kanssa. Sosiaali- ja terveyspalveluiden hankkeiden taloudellisia erillisvaikutuksia on ristikkäis- ja yhteisvaikutusten vuoksi vaikea tunnistaa asunnottomuuden vähentämisessä. Lisäksi sosiaali- ja terveyspalveluiden kehittämishankkeiden taloudelliset vaikutukset tulevat näkyviksi usein vasta pitkän ajan kuluessa, minkä vuoksi niiden rahamääräistä arvoa on lyhyellä aikavälillä ja hankkeiden ollessa osin vielä kesken vaikea todentaa. On myös huomioitava, että sosiaali- ja terveyspalveluiden kehittämishankkeiden suorat tuotokset ja tulokset ovat valtaosin laadullisia ja kohdentuvat hyvin laajasti terveyden ja hyvinvoinnin kautta yksilöiden ja yhteiskunnan hyödyksi. Vain pientä osaa näistä hyödyistä voidaan ja on tarkoituksenmukaista tarkastella asunnottomuuden vähenemisen näkökulmasta taloudellisina vaikutuksina.

5 Asunnottomuustyön jatkuvuus

5.1 Asunnottomuustyön ohjelmakaupunkien näkemykset

Arvioinnin tehtävänä on ollut selvittää, millaisia ovat asunnottomuustyön jatkotoimenpiteiden tarpeet ja suuntaaminen tulevaisuudessa. Paikalliset ratkaisut asunnottomuuteen ovat osoittautuneet hyväksi lähtökohdaksi, mutta valtion resurssit ovat olleet tarpeellisia asuntojen ja palveluiden saatavuuden lisäämiseksi. Ohjelmaan osallistuneissa kaupungeissa on epäilyksiä siitä, että asunnottomuus pystytään poistamaan täysin. Tämä johtuu siitä, että nk. asumispäivystyksissä ja tilapäisissä kriisiasunnoissa ennakoidaan olevan jatkossakin kohtuullisen pieni mutta huono-osainen asiakaskunta, joka tarvitsee monialaista tukea. Pitkäaikais-asunnottomuuteen vaikuttaminen vie yksilötasolla aikaa, ja asunnottomuuden syyt eivät poistu vain riittävän vuokra-asuntorakentamisen kautta.

Kysely- ja haastatteluaineistossa tuli esille, kuinka asunnottomuuden yhteistyöohjelman kaupungit kokevat uhkana asunnottomuustyön etäisyyden kasvamisen, mikäli asunnottomuustyötä toteutetaan pääosin hyvinvointialueilla. Asunnottomuustyöhön tarvitaan monialaista työtä eri toimijoiden välillä. Yhteistyöohjelman toteuttamisen kannalta keskeisimpien ministeriöiden, kuten ympäristöministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön, yhteistyötä ja koordinoitua työtä tarvitaan edelleen. Kuntien, hyvinvointialueiden ja järjestöjen edustajat kokevat valtion olevan tärkeä taho, jolla on edellytykset vaikuttaa suurten hyvinvointialueiden toimintaan sekä kaupunkien ja vuokrataloyhtiöiden tahtotilaan asunnottomuuden vähentämiseksi.

Asunnottomuuden yhteistyöohjelmaan osallistuvilla kaupungeilla tulevat kehittämistarpeet liittyvät etenkin niihin kohteisiin, joissa on tehty työtä ohjelmakauden aikana. Tästä on esimerkkinä Helsinki, jossa jatketaan sekä asumisneuvonnan kehittämistä että asumisyksiköissä tehtävää arviointi- ja valmennustyötä, jonka avulla tuetaan muuttoa tavalliseen asumiseen. Asunnottomien ryhmissä on havaittu asiakasryhmiä, joihin tarvitaan aiempaa enemmän panostusta. Näitä ovat maahanmuuttajat ja pienituloiset yksinhuoltajat, maahanmuuttajat ja nuoret. Ohjelmakaupungeissa jatketaan myös haasteellisimmin asutettavien asuntoihin ja palveluihin liittyvää kehittämistyötä. Asunnottomien kohderyhmien kartoittamista tehdään edelleen, jotta voidaan tunnistaa tavanomaiseen asumiseen liian huonokuntoiset henkilöt. Näitä ovat muun muassa ulkona asuvat psykoottiset henkilöt, joille on ensisijaista hoidon tarpeen arviointi ja lääkityksen saaminen. Hyvinvointialueen ja kuntien edustajat toivovat avustusta etenkin päihde- ja mielenterveyspalveluiden ja muiden kuntouttavien palveluiden kehittämiseen.

Hyvinvointialueiden ja kuntien edustajat pitävät tärkeänä sitä, että valtio jatkaisi kuntien tiedon- ja kokemusten vaihtoon liittyvän yhteistyön tukemista. Toiveena ovat monenkeskiset keskustelut, joissa kaupungit, hyvinvointialue, ympäristöministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö sekä uudenlaisten asumisratkaisujen kehittämistä tukeva ARA voisivat keskustella tarvittavista asunnottomuustyön kehittämishankkeista. Myös oikeusministeriön osallistuminen tiedon ja kokemusten vaihtoon on tarpeen sekä vapautuvien vankien asunnottomuuden että asunnottomuustyötä tukevien palvelujen, kuten talous- ja velkaneuvonnan, kehittämisen näkökulmasta. Monenkeskisessä neuvottelussa katsottaisiin yhdessä pidemmälle aikavälille asunnottomuustyöhön liittyvät paikalliset hankesuunnitelmat ja sovittaisiin mahdollisista uusista hankkeista.

5.2 Asunnottomuuden yhteistyöryhmien näkemykset

Arviointiaineiston perusteella ohjelman aikana kehitettyjä toimintamalleja ja yhteistyöverkostoja on vakiinnutettavissa. Ohjelmakaupunkien yhteistyöryhmiin kuuluu kuntien eri toimialojen, kuntien omistamien vuokralatoyhtiöiden, hyvinvointialueiden, järjestöjen ja seurakuntien edustajia. Paikallisella tasolla on vakiintumassa asumisneuvonta sekä osassa kaupungeista asumisneuvontaan kytkeytyvä talous- ja velkaneuvonta. Etsivä ja liikkuvamonalainen työ, jota on toteutettu esimerkiksi Tampereella ja Jyväskylässä Nopsajalka-toiminnassa on vakiinnutettavissa peruspalveluihin. Samoin uusia päihdeongelmallisille tarjottuja sosiaali- ja terveyspalveluita voidaan vakiinnuttaa osaksi hyvinvointialueiden työtä. Näitä ovat esimerkiksi erilaiset matalan kynnyksen kohtaamispaikat, kuten Jyväskylässä Hanska sekä Oulussa kehitetty Aste-toiminta. Keskeisiä vakiinnutettavia toimintamalleja ovat myös hankkeissa kehitetyt nopean asuttamisen toimintatavat. Espoossa on vakiinnutettavissa yhteistyö vapautuvien vankien ja lähisuhde- ja perheväkivaltaa kokeneiden kanssa. Paikallisten verkostotoimijoiden mukaan kokemusasiantuntijatyö on vakiintumassa osaksi asunnottomuustyötä. Päihteitä käyttävien palvelut ovat osa hyvinvointialueilla tehtävää työtä, mutta toistaiseksi yhteistyö sosiaalipalveluiden ja terveyspalveluiden välillä ei ole käynnistynyt riittävästi. Tämä näkyy osaltaan toiveissa, joita esitetään hyvinvointialueilla tehtävän työn vakiinnuttamista kohtaan.

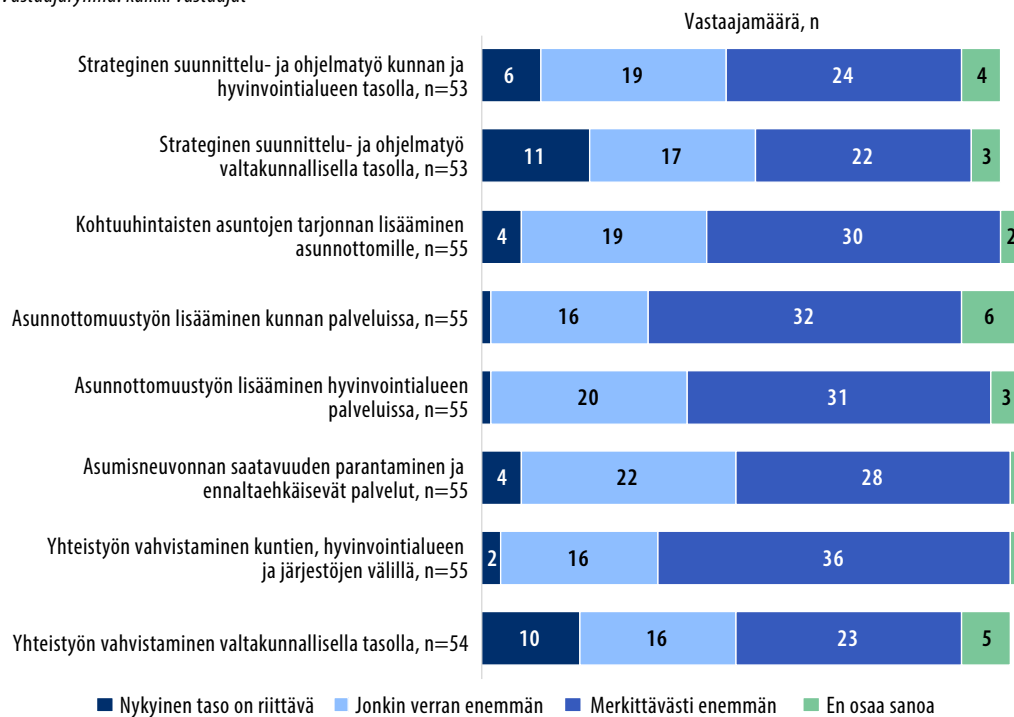
Yhteistyöryhmiltä kysyttiin, mihin asunnottomuustyön resursseja ja kehittämistyötä tulisi suunnata jatkossa (kuvio 11). Kehittämistyötä tulee vastaajien mukaan jatkaa käytännössä kaikilla asunnottomuustyön osa-alueilla. Resursseja halutaan suunnata eniten kuntien, hyvinvointialueiden ja järjestöjen väliseen yhteistyöhön, kuntien ja hyvinvointialueiden asunnottomuustyöhön sekä kohtuuhintaiseen asuntotarjontaan. Nykyistä tasoa ei nähdä riittäväksi millään asunnottomuustyön osa-alueella.

Hyvinvointialueet ovat tyytyväisimpiä nykyiseen strategiseen suunnittelu- ja ohjelmatyöhön kunnan ja hyvinvointialueen tasolla, kun puolestaan järjestöt toivovat sitä lisättävän muita tahoja useammin. Kuntien ja vuokrataloyhtiöiden edustajat pitävät muita vastaajia useammin asunnottomille tarkoitettua kohtuuhintaista asuntokantaa riittävänä. Vastaajilla ei ole eroa siinä, missä määrin toivotaan asunnottomuustyön lisäämistä kunnan palveluissa. Hyvinvointialueella tehtävää asunnottomuustyötä toivovat eniten kuntien ja vuokrataloyhtiöiden sekä järjestöjen edustajat. Hyvinvointialueiden edustajat ovat tyytyväisimpiä asumisneuvonnan nykyiseen tasoon. Järjestöt haluavat muita tahoja useammin vahvistaa yhteistyötä kuntien, hyvinvointialueen ja järjestöjen välillä sekä valtakunnallisella tasolla.

Kuvio 11. Näkemyksiä asunnottomuustyön resurssien kohdistamisesta jatkossa

Mihin asunnottomuustyön resursseja ja kehittämistyötä

Vastaajaryhmä: kaikki vastaajat

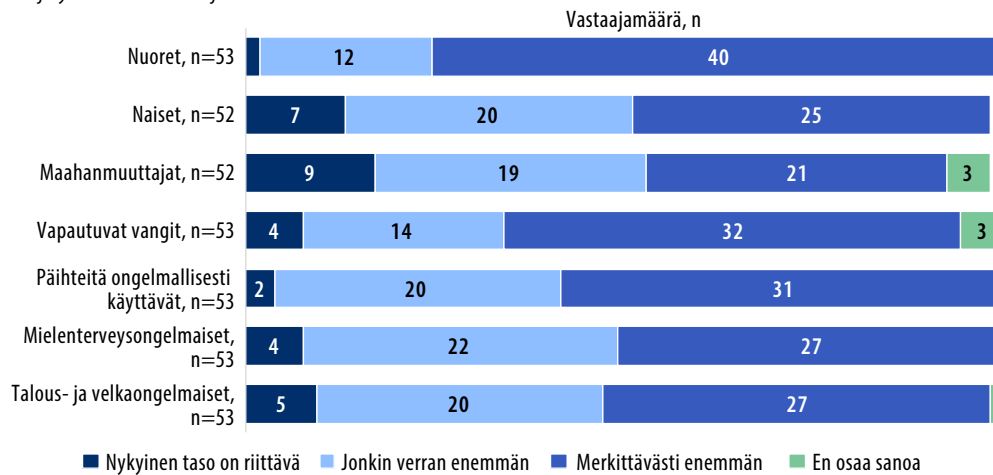

Asunnottomuuden yhteistyöryhmiltä tiedusteltiin myös, mihin kohderyhmiin tulisi jatkossa panostaa lisää toimenpiteitä asunnottomuustyössä. Yhteistyöryhmät haluavat suunnata resursseja kohderyhmistä eniten nuoriin, vapautuviin vankeihin ja päihdeongelmaisiin. Erityisesti nuoret nousevat esiin kohderyhmänä, johon tulee kiinnittää jatkossa enemmän huomiota. Nykyistä tasoa ei nähdä riittäväksi missään kohderyhmässä (kuviot 12.)

Kuvio 12. Näkemyksiä toimenpiteiden suuntaamisesta eri kohderyhmiin.

Mihin kohderyhmiin tulisi jatkossa panostaa lisää toimenpiteitä asunnottomuustyössä?

Vastaajaryhmä: kaikki vastaajat

Asunnottomuuden yhteistyöryhmien edustajia pyydettiin kertomaan, mitä asunnottomuustyössä tulisi tehdä jatkossa kunnissa ja hyvinvointialueilla. Vastauksissa tuodaan esiin, että kuntia ja hyvinvointialueita tulee edelleen kannustaa ja sitouttaa asunnottomuustyön toteutumiseen. Vastausten mukaan vastuut asunnottomuuden hoidossa tulee selkeyttää. Asunnottomuuden yhteistyöohjelmassa on laadittu kaupunkitason asunnottomuusohjelmia. Hyvinvointialueiden käynnistyttyä tarvetta on alueelliselle strategia- ja suunnitteluyöllä asunnottomuuden vähentämiseksi. Lisäksi tarvitaan säännöllisiä tapaamisia eri asunnottomuustyötä tekevien sidosryhmien välillä. Joidenkin vastausten mukaan jatkossa hyvinvointialueiden tulee olla yhteistyön koordinoija ja hyvinvointialueiden ”on pidettävä lankoja käsissä.” Hyvinvointialueilla voisi olla keskitetty asunnottomuustyön toimija, joka vastaisi myös yhteistyön koordinoinnista.

Ohjelman aikana on toteutettu erilaisia koulutuksia, joilla on lisätty ohjelmakaupunkien ammattilaisten osaamista asunnottomuustyössä. Kyselyn perusteella tulevaisuudessa on panostettava myös hyvinvointialueiden asunnottomuustyön ymmärryksen ja osaamisen kehittämiseen. Etsivä ja jalkautuva sosiaalityö tulisi vastausten mukaan vakiinnuttaa. Tämä toive onkin toteutumassa sen myötä, että uuden sosiaalihuoltolain (1280/2022) mukaan hyvinvointialueiden tulee järjestää osana yhteisösosiaalityötä tai muita sosiaalipalveluja syrjäytymistä vähentävää etsivää työtä. Myös matalan kynnyksen palveluita tulisi lisätä edelleen ja helpottaa palveluihin pääsyä. Tarvetta on pitkäjänteiselle työlle lyhytkestoisten hankkeiden sijaan.

Aineistossa toivotaan asunnottomuustyön koordinoitavuuden jatkamista ministeriöiden puolelta sekä tiedon jakamista kuntien ja hyvinvointialueiden hyvistä käytännöistä. Koordinoitu yhteistyö mahdollistaa tarpeelliseksi koetun hyvien käytäntöjen jakamisen ja toisilta oppimisen. Koska yhteistyö on vasta käynnistynyt kuntien ja hyvinvointialueiden välillä, tarpeelliseksi koetaan toimijoiden yhteistyön tuki ja tiedonjakaminen yhteistyökysymyksissä. Asunnottomuuden yhteistyöohjelmassa on ollut kohtalaisen suuri määrä kaupunkeja, joissa asunnottomien lukumäärät ja haasteet vaihtelevat paljon. Tästä syystä myös paikalliset tarpeet tulee huomioida kansallisessa kehitystyössä ja kansallisesti resurssit tulee kohdistaa sinne, missä on suurempia haasteita asunnottomuudessa. Vastauksissa toivotaan myös kansallista yhteismitallista tilastointitapaa, jotta seuranta olisi yhdenmukaisempaa.

Haastatteluissa oli mukana hyvinvointialueelle siirtyneitä asunnottomuustyön ammattilaisia sekä kuntiin jääneitä asuntotoimen ja hyte-toimijoiden eli hyvinvointi- ja terveyspalveluiden edustajia. Haastatteluissa ei tullut esille eroavuutta siinä, miten hyvin kuntien ja hyvinvointialueiden yhteistyön koetaan toteutuneen. Kuntien ja hyvinvointialueiden haastateltavien välillä ei ollut myöskään näkemuseroja siinä, missä määrin yhteistyötä ja asunnottomuustyötä tarvitaan jatkossa alueellisella tasolla. Hyvinvointialueen tasolla tarvitaan edelleen yhteistyön tiivistämistä sekä sen määrittämistä, miten laajalti asunnottomuustyötä tehdään alueella: onko kyse vain niissä kaupungeissa tehtävästä työstä, joissa kohdataan eniten asunnottomia asukkaita, vai onko kyse siitä, että hyvinvointialueelle rakennetaan alueen laajuinen yhtenäinen toimintatapa.

Haastatteluissa tuli miltei poikkeuksetta esille tarve sille, että valtio jatkaa jollakin tavoin asunnottomuustyöhön liittyvää tiedon välittämistä, yhteistyön edistämistä ja toimenpiteiden rahoittamista hyvinvointialueille ja kuntiin. Tarvetta perusteltiin sillä, että asunnottomien sosiaali- ja terveyspalveluhankkeiden kehittämistyö käynnistyi eri kaupungeissa eri vaiheissa ja toimeenpanoon tehtiin alkuvaiheessa muutoksia vaikeasti tavoitettavan kohderyhmän vuoksi. Kehittämistyön tuloksena on saatu kehitettyä toimintamalleja, joiden asiakasmäärä tulee lisääntymään arvioinnin päättymisen jälkeen. Hankkeissa on kehitetty palveluohjausta, mutta asunnon saaminen ja säilyttäminen vie aikaa. Kolme vuotta kestäneen ohjelman tuloksia on nähtävissä pidemmällä aikavälillä ja tärkeänä pidetään, että valtion panostus jatkuu Sanna Marinin hallitusohjelmaan kirjatun mukaisesti vuoteen 2027 asti.

6 Yhteenveto

Asunnottomuuden yhteistyöohjelman tavoitteina on ollut asunnottomuuden puolittamiseksi lisätä kohtuuhintaisten ja valtion tukemien asuntojen tarjontaa asunnottomille, vahvistaa asunnottomuustyötä kuntien peruspalveluissa, parantaa asumisneuvonnan saatavuutta sekä vakiinnuttaa asunnottomuuden parissa toimivien tahojen yhteistyö erityisesti kunta- ja aluetasolla.

Tavoite: asunnottomuuden puolittaminen

Asunnottomuuden yhteistyöohjelman päätavoitteena oli puolittaa asunnottomuus. Tähän tulokseen ei päästy, mutta ohjelman vaikutuksesta asunnottomuus väheni noin kolmasosalla verrattuna ohjelmassa käytettyyn vertailuvuoteen 2018. Yksinelävien asunnottomien määrä on vähentynyt noin 1 000 henkilöllä ja pitkäaikaisasunnottomien noin 150 henkilöllä. Yksinelävien asunnottomien tilanteeseen on voitu vaikuttaa tarjoamalla kohtuuhintaisia asunnottomille tarkoitettuja asuntoja sekä tarjoamalla tukipalveluita itsenäiseen asumiseen. Toisaalta pitkäaikaisasunnottomissa on kasvanut hieman laitospaikoissa yksiköissä asuvien osuus.

Asunnottomuuden yhteistyöohjelmalla koetaan olevan vaikutusta asunnottomuuden ja pitkäaikaisasunnottomuuden vähenemiseen. Ohjelmassa on kehitetty toimintatapoja, joilla tavoitetaan asunnottomia, saadaan osoitettua asuntoja heille ja tuettua asumisen pysyvyyttä. Ohjelman kokonaisvaikutusten syntyminen vie aikaa, eikä kaikilta osin pystytä erottelamaan erillisvaikutusta kaupungeissa muutoin tehtävästä asunnottomuustyöstä. Asunnottomuuden yhteistyöohjelmalla voi kuitenkin arvioida olleen vaikutusta asunnottomuuden vähenemiseen, sillä ilman tavoitteellista yhteistyön tiivistämistä ei olisi saatu vastaavia tuloksia aikaan.

Tavoite: kohtuuhintaiset ja valtion tukemat asunnot asunnottomille

Asunnottomuuden yhteistyöohjelman tavoitteena oli lisätä kohtuuhintaista asunnottomille suunnattua asuntotarjontaa. Ohjelman toimenpiteenä on ollut, että ohjelman kaupungit kohdentavat uusia tai olemassa olevia asuntoja asunnottomille. Ohjelman aikana asuntojen rakentamiseen on ollut käytettävissä ARA:n investointiavustukset samoin kuin AUNE-ohjelman aikaan. Asunnottomuuden yhteistyöohjelmasta koottujen tilastojen perusteella ohjelman aikana rakennettiin ja ostettiin asunnottomille kohdennettuja

asuntoja yhteensä 8 739.¹³ Uutta kohtuuhintaista asuntokantaa on saatu ohjelman aikana merkittävästi lisää. Tällä on ollut vaikutusta asunnottomuuden ennaltaehkäisyyn sekä asunnottomuuden vähentämiseen. AUNE-ohjelman aikana asunnottomille kohdennettujen asuntojen määrä oli pienempi kuin asunnottomuuden yhteistyöohjelman aikana.

Ohjelmakaupungit kirjasivat kohtuuhintaisen asuntotarjonnan tavoitteet kaupunkien toimenpideohjelmiin sekä osin asuntopoliittisiin ohjelmiin ja muihin pitkäkestoisiin suunnitelmiin. Kaupunkien asunnottomuusohjelmat ovat kytkeytyneet myös muuhun asukkaiden hyvinvointia edistävään ohjelma- ja strategiatyöhön. Tämä vaikutti myönteisesti siihen, että asuntoja saatiin rakennettua ja hankittua olemassa olevasta asuntokannasta asunnottomille.

Asunnottomuuden yhteistyöohjelman vaikutuksesta osaan ohjelmakaupungeista luotiin yhteistyömalli sekä laadittiin yhteistyösopimuksia kaupungin vuokra-asuntoyhtiöiden ja yksityisten vuokranantajien kanssa asuntojen saamiseksi asunnottomille. Mikäli useille eri vastuualueille jakautuvaa asunnottomuustyötä ei kirjata erilaisiin alueellisiin yhteistyön strategioihin, on vaarana se, ettei ilmiön hoitamisen katsota kuuluvan kellekään. Ilman sosiaali- ja terveyspalveluissa annettavan tuen varmistumista asuntoja ei kuitenkaan ole pystytty tarjoamaan haasteellisimmassa tilanteessa oleville asunnottomille.

Koska asunnottomille on osoitettu enemmän asuntoja, ja toteuttajatahot ovat moninaistuneet, asunnottomuuden yhteistyöohjelman arvioinnin yhteydessä ei noussut aiemman ohjelma-arvioinnin tavoin vahvasti esille tarvetta huomioida yksityisiä vuokranantajia. ARA:n asukasvalintaohjeiden noudattamisen tärkeys tuli esille aiemmassa asunnottomuusohjelman arvioinnissa, jolloin suositeltiin vuokraloyhtiöille tiedottamista siitä, etteivät luottotiedoissa olevat vähäiset ja kertaluonteiset maksuhäiriöt estä asunnon osoittamista, sekä muistutettiin vuokrasaatavien turvaavien maksusuunnitelmien laatimisen tärkeydestä (Pitkänen ym. 2019). Myönteistä kehitystä on tapahtunut siinä, ettei ARA-vuokra-asukkaiden asukasvalintaohjeistus tullut esille asunnon saamista vaikeuttavana tekijänä, vaan asunnon saamisen vaikeudet liittyivät muun muassa vaikeuksiin sitoutua tarjottuihin tukitoimiin tai taloudellisen tilanteen helpottamiseen.

13 Näistä uusia eli rakennettuja tai ostettuja ja asunnottomille vuokrattuja asuntoja oli 2 668 ja olemassa olevasta asuntokannasta hankittuja vanhoja asuntoja oli yhteensä 6 071.

Tavoite: Asunnottomuustyön vahvistaminen kuntien peruspalveluissa

Asunnottomuuden yhteistyöohjelman lähtökohtana on ollut, että osallistuvat kaupungit analysoivat asunnottomien joukkoa erilaisina kohderyhminä. Arvioinnin tulokset osoittavat, että kaupungeissa tehdyt analyysit ovat auttaneet tekemään kohdennettuja toimenpiteitä eri kohderyhmille. Ohjelmakaupungeissa on järjestetty toimintaa, joka on kohdentunut etenkin nuorille ja maahanmuuttajille.

Valtion tarjoama rahoitus asumisneuvontaan ja asunnottomien sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämiseen sekä mahdollisuus tiedon ja kokemusten vaihtoon on ollut merkittävä tekijä, joka on vaikuttanut ohjelman tuloksiin. Valtionavustushankkeiden kehittäminen ja toimeenpano on kytketty tiiviiksi osaksi sosiaali- ja terveyspalveluiden työtä. Hankkeiden tulosten vakiinnuttamiseen vaikuttaa myönteisesti se, ettei kehittämistyö ole ollut perustyöstä irrallista. Hankkeissa on sekä tehty asiakastyötä että luotu toimintatapoja, joilla asunnottomuustyötä tehdään jatkossa kuntien ja hyvinvointialueiden yhteistyönä.

Ohjelmakaupunkien asunnottomilta kootun palautteen perusteella enemmistö kokee saaneensa ratkaisun tilanteeseensa, ja asumisen pysyvyyteen on vaikuttanut esimerkiksi riittävä kotiin annettava sosiaalinen kuntoutus ja päihdekuntoutus. Asunnottomuuden yhteistyöohjelmassa tuloksellisia ovat olleet etsivän ja jalkautuvan työn muodot, joissa on tavoitettu haasteellisimpia palvelujärjestelmän ulkopuolelle ohjautuneita asiakkaita. Asunnottomuustyössä on käytetty kokemusasiantuntijoita, joiden rooli on ollut merkittävä asiakkaiden kohtaamisessa ja motivoinnissa asumiseen ja talousasioiden hoitamiseen liittyvissä asioissa. Hankkeista saadut kokemukset vahvistavat sitä, että kokemusasiantuntijoita tarvitaan myös jatkossa vaikeimmin asutettaville suunnatussa asunnottomuustyössä.

Naisten erityistarpeiden huomioimisen kautta on lisätty asunnottomuustyön ammattilaisten osaamista koulutusten avulla. Rikostaustaisia asunnottomia on palveltu aiempaa paremmin, kun vankilasta vapautuvien asiakkaiden tukeminen on keskitetty nimetyille sosiaalityöntekijöille. Nuorten ja rikostaustaisten asunnottomuuden vähenemiseen on vaikuttanut osaltaan se, että näiden kohderyhmien tueksi on olemassa valtakunnallisia kokemusten vaihdon mahdollistavia verkostoja (kuten Nuorten asunnottomuuden verkosto ja Vapautuvien asumisen tuen VAT-verkosto). Asunnottomia perheitä on vähän, mutta heidän asuttamisessaan on ollut haasteita muun muassa palvelujen vastaanottamiseen sitoutumattomuuden vuoksi. Etsivässä työssä ja asumisneuvonnassa on kohdattu yksinhuoltajaperheitä, joiden asunnottomuutta on pyritty ennalta ehkäisemään.

Mielenterveyteen ja päihdeiden käyttöön liittyvät syyt ovat yksi keskeinen asunnottomuutta aiheuttava tekijä. Asunnottomuustyön onnistumisen avaintekijät ovat verkostomaisesti toimivat päihde- ja mielenterveyspalvelut sekä toiminta, jossa huomioidaan paremmin nuorten päihdeiden käyttö ja nuorten huume- ja huumekuolemien ehkäisy. Hyviä tuloksia

on saatu toimintatavoista, joihin on osallistunut sosiaalityön, päihde- ja mielenterveystyön sekä talous- ja velkaneuvonnan edustajia. Tästä on esimerkkinä Nopsajalka-toiminta, jossa tiimeissä työskentelee sosiaalityön ammattilaisten lisäksi psykiatria sairaanhoitajia.

Ohjelmassa toteutetuissa hankkeissa on seurattu asiakkaiden tilannetta asunnon saamisen eri vaiheissa. Seurannan avulla voidaan tuoda aiempaa paremmin esille hyötyjä, joita saadaan nopeasta asuttamisesta joko asumispalveluiden jonoista tai tilapäisestä yösijaa tarvitseville tarkoitusta palvelusta, asumisen tuesta siirtymävaiheessa sekä etenkin kotiin annettavista palveluista kohderyhmälle, jolle esimerkiksi päihdekuntoutuksen tarjoaminen on muutoin vaikeaa.

Sosiaali- ja terveystaloudelliset vaikutukset syntyvät ennen kaikkea asunnottomuuden ennalta ehkäisyn sekä asunnon saannin nopeutumisen kautta. Sosiaali- ja terveysministeriön kautta koordinoitujen kehittämisavustuksen avulla on nopeutettu asiakkaan ratkaisun ja myös asunnon saantia, vaikutettu terveydenhuollon käyntien vähentymiseen ja palveluiden keventymiseen sekä pystytty alentamaan palveluiden (yksikkö-)kustannuksia sekä hoitokuluja. Sosiaali- ja terveystaloudelliset vaikutukset syntyvät ennen kaikkea yhteisvaikutuksena muiden asunnottomuuteen tähtäävien toimien (erityisesti asuntojen tarjonta) kanssa. Sosiaali- ja terveystaloudellisten kohderyhmänä ovat pääsääntöisesti olleet niin sanotut vaikeat ryhmät (esimerkiksi päihdeongelmaiset nuoret) ja toimenpiteillä (esimerkiksi kuntoutus ja tehostettu sosiaalityö) on pyritty vaikuttamaan asunnottomuuden juurisyihin. Asunnottomuuden syihin vaikuttamalla ja asunnottomien yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisella on mahdollisuus saada aikaan kestäviä vaikutuksia asunnottomuuden vähentämisessä sekä pysyviä kustannushyötyjä pitkällä aikavälillä.

Tavoite: Asumisneuvonnan saatavuuden ja saavutettavuuden lisääminen

Asunnottomuuden yhteistyöohjelman tavoitteena on ollut kehittää edelleen talous- ja asumisneuvonnan toimintatapaa sekä laajentaa asumisneuvonnan saatavuutta ulottamalla se kaupunkien vuokratyöyhtiöiden ulkopuolelle kaikille asukkaille asunnon omistusmuodosta riippumatta. Aiemmassa ohjelma-arvioinnissa ehdotettiin asumisen neuvontaan liittyvien käsitteiden ja vastuiden selkiyttämistä. Paikallisella tasolla näkemykset asumisneuvonnasta ovatkin selkiytyneet.

Asumisneuvonnan saavutettavuus on tulosten perusteella parantunut. Ohjelman aikana on kehitetty tavoitteiden mukaisesti kohderyhmiä laajentavaa, ennalta ehkäisevämpää sekä taloudelliseen neuvontaan kohdentuvaa asumisneuvontaa. Asumisneuvonta on jalkautunut julkisiin tiloihin ja asuinalueille, minkä koetaan parantaneen varhaisen puuttumisen mahdollisuuksia. Alueilla toimiva kaupunkien rahoittama asumisneuvonta on tietynlaista paluuta yhdyskuntatyön syntyjuurille lähiöihin, pois virastojen toimipisteistä.

Asumisneuvoja ilmoitetaan olevan kaupungeissa AUNE-ohjelmaan verrattuna noin kaksinkertainen määrä. Myönteistä on se, että asumisneuvoja on palkattu aiempaa enemmän vakituisesti ohjelmakaupunkeihin.

Asumisneuvonnasta tehdyt tilastot kertovat siitä, että ohjelmakaupungeissa on syntymässä monialainen ja aiempaa kattavampi asumisneuvojen verkosto. Monialaisuus tulee esille siinä, kuinka useimmissa kaupungeissa oli sosiaalitoimessa, vuokraloyhtiöissä, järjestöissä/säätiöissä sekä muiden tahojen kuten yritysten palveluksessa työskenteleviä asumisneuvoja. Eniten asumisneuvoja työskentelee järjestöissä. Asumisneuvonnassa on käytetty rahoitusmalleja, joissa kaupungin vuokraloyhtiöt ja kaupungin sosiaalitoimi ovat kustantaneet työntekijän yhteisesti. Määräaikaisen asumisneuvonnan rahoitusta voivat hakea kunnat. Laki asumisneuvonnan tuesta kunnille vuosina 2023–2027 (1036/2022) mahdollistaa jo olemassa olevien asumis- ja talousneuvonnan toteuttamistapojen kehittämisen sekä luo edellytyksiä sille, että asumisneuvonnalle löytyy pysyvää rahoitusta.

Tavoite: Vakiinnuttaa asunnottomuuden parissa toimivien tahojen yhteistyö erityisesti kunta- ja aluetasolla

Asunnottomuuden yhteistyöohjelmassa on nimensä mukaisesti pyritty tiivistämään eri toimijoiden yhteistyötä asunnottomuustyössä. Asunnottomuustyössä on jatkettu aiemmin perustettujen yhteistyöverkostojen toimintaa ja/tai käynnistetty uusia verkostoja. Kaupungit ja hyvinvointialueet ovat keskeisiä asunnottomuustyön toimijoita myös jatkossa. Julkisen sektorin lisäksi asunnottomuustyötä tekevillä järjestöillä ja seurakunnilla on ollut merkittävä rooli osassa ohjelmakaupungeista sekä asuntojen saamisen että asumista tukevien palveluiden tuottamisessa. Ohjelmakaupunkien asunnottomuuden yhteistyöryhmät ovat hyvä paikallinen alusta sille, kuinka asunnottomuuteen liittyvää yhteistyötä ja asunnottomuustyötä kehitetään edelleen paikallisiin ja alueellisiin tarpeisiin sopivaksi.

Yhdyspinnan toimivuuden varmistaminen asunnottomuustyössä kaupunkien ja hyvinvointialueiden välillä on keskeistä tilanteessa, jossa ohjelman toimeenpano päättyi hyvinvointialueiden toiminnan käynnistyessä. Asunnottomuuden yhteistyöohjelman aikana ohjelmakaupungeissa tehty yhteistyö on lisääntynyt, mutta kuntien ja hyvinvointialueiden roolit ja vastuut asunnottomuustyössä ovat epäselviä. Asunnottomuustyö ei ole tästä poikkeuksellisessa asemassa, sillä Kuntaliiton toukokuussa 2022 tekemän kyselyn perusteella kuntien ja hyvinvointialueen välistä työnjakoa asumiseen liittyvissä asioissa, kuten erityisryhmien asumisessa, piti selkeänä 22 % noin 300 vastaajasta. Jotta asunnottomuustyö jatkuu, tulisi kunnissa ja hyvinvointialueilla määritellä vastuuhenkilöt ja -tiimit asunnottomuustyöhön vastuunjaon selkeyttämiseksi.

Asunnottomuustyön jatkotoimenpiteet ja suuntaaminen tulevaisuudessa

Asunnottomuuden yhteistyöohjelman toteuttamiseen osallistuneet tahot ovat pitäneet hyvänä ohjelman antamaa tukea paikallisen tason asunnottomuustyön kehittämiseksi. Asunnottomuuden vähentämiseen on vaikuttanut myönteisesti se, että kaupunkien rooli on korostunut ohjelmien myötä. Asunnottomien sosiaali- ja terveyspalveluja osin vaki-naistettiin, mutta arvioinnin toteuttamisen aikana niiden juurruttaminen peruspalveluihin oli vielä kesken. Haastavin kohderyhmä ovat moniongelmaiset, eli yhtäaikaaisesti erilaisia sosiaali- ja terveyspalveluja tarvitsevat henkilöt, kuten talousongelmia kokevat aktiivisesti päihteitä käyttävät mielenterveysasiakkaat. On siten tarve jatkaa asunnottomuustyötä, jota tehdään hyvinvointialueilla ja kunnissa.

Kehittämishankkeissa tehty työ osoittaa, että asunnottomuustyössä tarvitaan asiakassegmentointia sekä suunnitelmallista poikkihallinnollista asunnottomuustyötä. Inflaatiosta ja energiakriisistä johtuva elinkustannusten nousu on lisännyt taloudellisia vaikeuksia. Tämän ennakoitaan lisäävän häätöjä. Asunnottomuutta on todennäköisesti pystytty ennalta ehkäisemään asunnottomille osoitettujen kohtuuhintaisten asuntojen piirissä tapahtuvalla, häätöjä ennalta ehkäisevällä asumisneuvonnalla. Myös jatkossa kaupunkien tulee toteuttaa asumisneuvontaa, jolla vähennetään yksinelävien tyypillistä asunnottomuuden muotoa eli tilapäisesti tuttavien ja sukulaisten luona majoittumista.

7 Suositukset

1. Asunnottomille tarkoitettujen sosiaali- ja terveyspalveluiden tavoitteiden asettamisen ja tuloksellisuuden seurantaan suositellaan yhdenmukaista seurantamittaristoa, joka tulee alueellisesti tai valtakunnallisesti hyvinvointialueiden ja kuntien käyttöön.
2. a. Tarjolla olevan asuntokannan hyödyntämiseksi tulee tiivistää sosiaali- ja terveysalan ja asuntopolitiikan toimijoiden laaja-alaista yhteistyötä asunnottomuustyössä.
b. Ympäristöministeriössä jatketaan erityisryhmien asumisen investointiavustusten tarjoamista ja sosiaalisesti kestävästä kaupunkikehityksen toimeenpanon tukemista.
3. a. Asunnottomuustyössä on lisättävä asumisen pysyvyyttä tukevien hyvinvointialueiden järjestämien sosiaali- ja terveyspalveluiden käyttöä.
b. Hyväksi havaittuja etsivän ja liikkuvan monialaisen tuen toimintatapoja sekä asumisneuvonnan tarjoamista on jatkettava. Tämä vuoksi hyvinvointialueen ja kuntien tulee varmistaa, että niillä on riittävät resurssit asunnottomuustyöhön.
c. Asunnottomuustyön sosiaali- ja terveyspalveluiden kehittämistä jatketaan siten, että hallituskaudelle laadittavaan mielenterveysstrategiaan kytketään asunnottomuuden vähentämiseen liittyvät suunnitelmalliset toimenpiteet.
d. Julkisen sektorin kanssa tehtävä yhteistyö edellyttää sitä, että järjestöt saavat resurssia asunnottomuustyöhön esimerkiksi STEA:n Näkymättömät-avustusohjelman (2024–2026) kautta.
4. a. Hyvinvointialueiden tulee määrittää yhteistyössä alueen toimijoiden kanssa vuoden 2023 aikana, mitkä ovat tehtävänjaot ja vastuut eri tahojen kesken asunnottomuustyössä. Tämän vuoksi tarvitaan hyvinvointialueen tasoista eri tahojen yhteistyönä laatimaa suunnitelmaa asunnottomuustyön toteuttamisesta.
b. Yhteistyösuunnitelmaan tulee kirjata kuvaukset palveluiden tarjonnasta sekä yhteistyöstä hyvinvointialueen, kunnan ja muiden keskeisten alueen asunnottomuustyötä tekevien tahojen, kuten vuokranantajien ja järjestöjen kanssa. Yhteistyösuunnitelma voidaan laatia asunnottomuuden yhteistyöryhmissä tai muissa poikkihallinnollisissa asunnottomuustyön työryhmissä.

5. a. Hyvinvointialueilla ja kunnissa tehtävään asunnottomuustyöhön tulee kohdistaa valtion tukea ja resursseja myös jatkossa.
- b. Tietoa sosiaali- ja terveystalushankkeiden hyvistä toimintatavoista on välitettävä nykyistä enemmän kaikille hyvinvointialueille, jotta toimintatavat leviäisivät valtakunnallisesti.
- c. Ympäristöministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön tulee tarjota alueitasolle ohjausta ja tiedollista tukea, jotta kuntien ja hyvinvointialueiden yhteistyö ja asunnottomuustyön yhdyspinnat saadaan toimiviksi asunnottomien palveluissa.

8 Lähteet

Kirjallisuus

Alasalmi Juho ym. (2019). Työttömyyden laajat kustannukset yhteiskunnalle. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 16/2019.

Asunnottomat 2018. Selvitys 3/2019. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA.

Asunnottomat 2019. Selvitys 2/2020. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA.

Asunnottomat 2020. Selvitys 2/2021. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA.

Asunnottomat 2021. Selvitys 2/2022. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA.

Asunnottomat 2022 Selvitys 2/2023. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA.

Asunto ensin -laatusuositukset (2017) Y-säätiö Verkostokehittäjät. Luettu 9.3.2023.

Granfelt, Riitta (2013) Asumissosiaalinen työ rikosseuraamusalalla. Teoksessa Hyväri, Susanna & Kainulainen, Sakari (toim.) Paikka asua ja elää? Näkökulmia asunnottomuuteen ja asumispalveluihin. Diakonia ammattikorkeakoulu, Helsinki. s. 209–228.

Granfelt, Riitta (2015) Asumissosiaalinen työ: kotiin ja rikollisuudesta irti. Y-Säätiön julkaisuja 2015.

Granfelt, Riitta (2022) Asumissosiaalinen työ marginalisaation vastaisena psykososiaalisena ja suhdeperustaisena työnä. Teoksessa Jokinen, Arja & Raitakari, Suvi & Ranta, Johanna (toim.) Sosiaalityö yhteiskunnan marginaaleissa. Konstruktionistisia jäsenyyksiä. Vastapaino, Tampere, s. 233–268.

Hilli, Petri, Timo Ståhl, Marko Merikukka ja Tiina Ristikari (2017). Syrjäytymisen hinta – case investoinnin kannattavuuslaskemasta.

Jyväskylän yliopisto, Tampereen teknillinen yliopisto & Kaupunkitutkimus TA Oy (2011). Asunnottomuuden taloudelliset vaikutukset -raportti, Asunnottomuuden vähentämisen taloudelliset vaikutukset -raportti (2011). Ympäristöministeriön raportteja 7/2011. Kari, Matti (2016) "Työttömyyden kustannukset, työttömyysturvan vaikutus työmarkkinakäyttäytymiseen ja työvoimapalvelut". Palkansaajien tutkimuslaitos. Työpapereita 305.

Kärkkäinen Risto 18.4.2011. Nuori putoaa putkesta – lasku 1,2 miljoonaa. Taloussanomat.

Liukko Eeva, Karjalainen Pekka & Jaatinen Saija (2022) Asunnottomuutta vähentävien sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittäminen: hankekokonaisuuden arvioinnin väliraportti. Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos.

Mäki, Jenni & Kuoppakangas, Päivikki & Juhila, Kirsi & Ranta, Johanna & Karjalainen, Rosa (2023) "Et se oli hyvin erityinen paikka asua". Purettavasta asuinyhteisöstä uusiin koteihin -tutkimushankkeen loppuraportti. Tampereen yliopiston raporttisarja (tulossa).

Perälä, Riikka & Niemi, Veera & Mäki, Jenni & Ilmoniemi, Mikko (2023) Displacement and Inequality. An analysis of the Negative Effects of Displacement at the Society's Margins. In Housing, Theory & Society (Tulossa).

Pitkänen Sari, Harju Henna, Törmä Sinikka, Huotari Kari, Maier Minna & Pyykkönen Sini-kukka (2019). Asunnottomuusohjelmien arviointi. Ohjelmista asunnottomuustyön vakiinnuttamiseen. Ympäristöministeriön julkaisu 11:2019. Ympäristöministeriö, Helsinki.

Pleace Nicholas (2016). Housing First Guide Europe. FEANTSA. Pleace Nicholas, Culhane Dennis, Granfelt Riitta & Knutagård Marcus (2015). The Finnish Homelessness.

Ristolainen Heidi, Varjonen Sampo & Vuori Jukka (2013) Mitä tiedämme politiikkatoimien vaikuttavuudesta lasten ja nuorten syrjäytymisen sekä hyvinvointierojen vähentämisessä? Poliittikkatoimien vaikuttavuuden tieto- ja arviointikatsaus. Valtioneuvoston kanslian raporttisarja 2/2013.

Sannino Annalisa, Engeström Yrjö & Kärki Emma (2023) Tutkimusraportti sosiaali- ja terveysministeriön sekä Jyväskylän kaupungin aikuissosiaalityön ja kuntouttavien palvelujen tukemasta yhteistyöhankkeesta Moniammatillinen liikkuva tuki asunnottomuuden voittamiseksi: Tutkimus Jyväskylän Nopsajalka-työstä, Kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta. Tampereen yliopisto 2023.

Tsemberis, Sam (2010) Housing First: The Pathways Model to End Homelessness for People with Mental Illness and Addiction. Minnesota, Hazelden.

VTV 2007. Nuorten syrjäytymisen ehkäisy. Toiminnantarkastuskertomus 146/2007.

Ympäristöministeriö (2020) Yhteistyöohjelma asunnottomuuden puolittamiseksi vuoteen 2023 mennessä. Verkossa: https://ym.fi/documents/1410903/38439968/Yhteistyöohjelma_asunnottomuuden_puolittamiseksi-13CB1FE8_D0BA_405B_B1A7_63C9B2A40371-156666.pdf/f674e6e5-de8d-d7c7-5ab4-345e528fe6ca/Yhteistyöohjelma_asunnottomuuden_puolittamiseksi-13CB1FE8_D0BA_405B_B1A7_63C9B2A40371-156666.pdf?t=1603259589356

Keskeisin ohjelmakaupunkien aineisto (toimenpideohjelmat ja valtionavustushankkeiden loppuraportit)

Helsinki

Asunnottomuutta vähentävien sosiaali- ja terveystalvelujen kehittämishanke. Helsingin kaupunki, sosiaali- ja terveystoimiala. Nuorille asunnottomille kohdennettu jalkautuva työ, asumisneuvonnan asumisen neuvontapiste ja asumisneuvontapalvelun laajentaminen. Hankesuunnitelma.

Asunnottomuutta vähentävien sosiaali- ja terveystalvelujen kehittämishanke 2022–2023. SAVE 2.0 Hankesuunnitelma.

STM-hanke. Asumisneuvonnan hanke. Asumisneuvonnan asiakastyö hankkeen aikana: avainlukuja 2022

Toimenpidesuunnitelma asunnottomuuden ennaltaehkäisemiseksi ja vähentämiseksi 2020–2022.

Toimenpidesuunnitelma asunnottomuuden ennaltaehkäisemiseksi ja vähentämiseksi 2020–2022. Väliraportti 2022.

Espoo

Espoon asunnottomuuden puolittamisen suunnitelma 2020–2022.

Asumistaloussosiaalityö-hanke. Hankesuunnitelma 2020.

Asumistaloussosiaalityö (ATSO) -hanke 2020–2022 loppuraportti.

Vantaa

Asunnottomuuden ehkäisyhanke. Hankeraportti Vantaan kaupunki 2022.

Asiakastyön tilastojen yhteenvetoa.

Tampere

Asunnottomuuden puolittamisen toimenpideohjelma 2020–2022.

Asumisen tukea nopeasti, joustavasti ja lähelläsi – kohti asunnottomuuden puolittamista Tampereella hankesuunnitelma.

Asumisen tukea nopeasti, joustavasti ja lähelläsi -loppuraportti.

Jyväskylä

ASSI asunto ensin -hanke. Jyväskylän kaupunki. Hankeraportti 2022.

Kohti Asunto ensin -periaatteen mukaista toimintamallia. Asunnottomuuden puolittaminen Jyväskylässä -tilannekatsaus 2022.

Kuopio

Koti kaikilla 2030. Hyvän elämän lähtökohta.

Turku

Strategiasta omalle ovelle – asunnottomuuden vähentäminen Turussa 2020.

Asumisen tukipartio. Hankeraportti 2022.

Pori

Asunnottomuuden puolittaminen Porissa 2021–2022.

Porin asunnottomuuden vähentämisen ohjelma 2023.

Oulu

Oulun kaupunki – Asunnottomuusohjelma 2020–2022.

Asunnottomien sosiaali- ja terveystalveluiden kehittämishanke (ASTE), Oulun kaupunki Hyvinvointipalvelut, 2022.

Keusote

Keski-Uudenmaan hyvinvointialue. Asunnottomuutta vähentävien sote-palveluiden kehittämishanke Nestori. Loppuraportti 2022.

Järvenpää: Hyvinvointia ja turvallista arkea järvenpääläisille. Hyvinvointi- ja turvallisuus-suunnitelma 2022–2025.

Hyvinkään kaupungin asunnottomuuden vähentämishjelma 2022.

Hyvinkään kaupungin asunnottomuuden vähentämishjelma. Väliraportti.

Liitteet

Liite 1. Liitetaulukot

Liitetaulukko 1. Asunnottomien lukumäärät ohjelmakaupungeissa vuosina 2018–2022

	2018					2019					2020					2021					2022				
	yk- sin- elä- vät	pit- kä- ai- kai- set	nai- set	nuo- ret	maa- han- muut- tajat	yk- sin- elä- vät	pit- kä- ai- kai- set	nai- set	nuo- ret	maa- han- muut- tajat	yk- sin- elä- vät	pit- kä- ai- kai- set	nai- set	nuo- ret	maa- han- muut- tajat	yk- sin- elä- vät	pit- kä- ai- kai- set	nai- set	nuo- ret	maa- han- muut- tajat	yk- sin- elä- vät	pit- kä- ai- kai- set	nai- set	nuo- ret	maa- han- muut- tajat
Helsinki	1818	481	651	309	702	1678	602	559	265	602	1534	601	498	239	518	1209	518	320	152	345	896	450	317	184	180
Turku	475	23	109	126	108	433	20	91	96	98	384	11	82	107	130	341	25	64	91	94	377	32	82	92	87
Espoo	547	158	125	127	181	457	169	102	86	145	429	145	98	93	158	433	154	92	103	108	373	131	71	89	104
Tampere	230	63	34	29	17	323	29	76	72	48	294	76	49	66	44	259	67	58	39	27	307	48	60	59	47
Vantaa	228	32	50	32	47	272	14	106	28	107	227	33	83	46	29	219	76	68	24	57	291	34	75	44	124
Kuopio	124	64	20	31	4	124	72	23	28	3	143	72	25	37	11	118	47	21	31	3	125	57	23	23	8
Oulu	92	22	11	21	2	127	42	15	35	8	117	44	12	29	3	114	52	13	30	9	123	50	18	28	14
Jyväskylä	202	39	33	72	15	156	46	34	37	17	125	45	22	41	7	101	35	14	21	11	106	48	17	25	7
Pori	82	22	6	9	5	55	13	13	16	5	53	13	14	7	4	50	13	7	13	1	53	10	6	13	3
Hyvinkää	63	43	7	13	2	45	11	7	2	4	16	9	5	4	1	18	0	2	2	1	36	3	32	29	1
Järvenpää	64	5	5	14	6	47	17	8	9	2	40	14	7	5	0	38	8	5	6	1	22	3	2	3	1

* Helsingin pitkäaikaisasunnottomuutta koskevat lukemat on otettu kaupungin omasta Asumisen tuen (ASTU) tilastoinnista vuosilta 2019–2020

Liitetaulukko 2. Asumisneuvonnan kehittämistyön keskeiset tulokset

Kaupunki/hanke	Keskeinen vakiinnutettavissa ja levitettävissä oleva tulos
Helsinki SAVE-hanke, Stadin asunottomuuden vähentäminen ja ennaltaehkäisy	<p>Asumisneuvonnan saatavuutta lisättiin: Saatujen asuntojen määrä kasvoi 150:stä 370:een, 122 sai asunnon.</p> <p>Vaikuttavuusindikaattorina seurattiin asunnon saaneiden määrää, joka nousi 59 %.</p> <p>Asumisneuvonnan kehittämislinjassa asiakkaille järjestyi asuntoja hankkeen aikana yhteensä 220, joista asunnottomille henkilöille kohdistui 59 asuntoa.</p>
Espoo, ATSO-asumistaloussosiaalityö	<p>Espoossa kehitettiin aikuissosiaalityössä talousosaamista ja toimintatapoja osana asumistaloussosiaalityön tiimin toimintaa. Kaupungissa luotiin pysyvä asumistaloussosiaalityön tiimi, jossa työskentelee asumisneuvoja, kokemusasiantuntija, talous- ja velkaneuvoja, sosiaalityöntekijä ja asumisohjaaja. Tiimi tarjoaa ennalta ehkäisevää tukea sekä kotona asumista tukevaa neuvontaa, jota on annettu uuden nuorille tarkoitetun asumisyksikön asiakkaille.</p> <p>Nuorten asumisvalmennus ja suunnitelmallinen asumisneuvonta: Nuorten asumisneuvonnan työskentely kohdennettiin palvelutarpeen mukaan kohtuuhintaisen asunnon hakemiseen tai asumistaitojen vahvistamiseen tai talousohjaukseen. Työskentely oli sekä asunottomuutta vähentävää (asunnottomat nuoret) että asunottomuutta ehkäisevää (ensimmäistä omaa asuntoa hakevat nuoret). ATSO-hankkeen asumisneuvoja työskenteli 61 nuoren kanssa.</p> <p>Talousneuvolatoiminta käynnistettiin Espoon kaupungin ja Länsi-Uudenmaan talous- ja velkaneuvonnan yhteistyönä vuonna 2020. Toimintaa jatkettiin ATSO-hankkeen puitteissa, jolloin talousneuvolan toimintaa koordinoi hankkeen talousneuvoja.</p> <p>Talousneuvola on matalan kynnyksen palvelu, jossa asiakas voi keskustella asiantuntijoiden kanssa ilman ajanvarausta arjen raha-asioista. Palvelun sijainti vaihtui syksyllä 2022 Ison Omenan kauppakeskukseen palvelutorille, mikä lisää palvelun saavutettavuutta.</p> <p>Talousohjausta käytettiin suunnitelmallisen sosiaalityön välineenä asiakkaille, joilla oli sosiaalityön tai sosiaaliohjauksen kontakti Espoon aikuissosiaalityössä yhteensä 87 asiakkaalle.</p>
Vantaa, Asunottomuuden ehkäisyhanke	<p>Walk in -asumisneuvonta, jota pilotoitiin kerran viikossa sosiaalipalvelujen palvelupisteessä. Paikalla olivat sosiaalityöntekijä tai -ohjaaja, sairaanhoitaja ja Kelan asiakaspalveluvastaava.</p> <p>Vantaalla tiedostettiin hankkeen aikana, että asumisneuvontaa tarvitaan laajemmalle kohderyhmälle kuin sosiaalityön asiakkaille päihde- ja mielenterveyskuntoutujille. Asumisneuvontaa on suunniteltu toteutettavaksi Kelan kanssa yhteistyössä talous- ja velkaneuvonnan kanssa. Tavoitteena on saada Walk in -asumisneuvontaa julkisille paikoille kuten juna-asemien lähistölle sen jälkeen, kun sosiaalityön asiakkaille suunnattu pilotointi päättyy.</p>

Kaupunki/hanke	Keskeinen vakiinnutettavissa ja levitettävissä oleva tulos
Tampere, Asumisen tukea nopeasti, joustavasti ja lähelläsi	<p>Asumisneuvonta ja matalan kynnyksen työmuotojen kehittäminen, jota toteutti sosiaalityöntekijä-sosiaaliohjaaja-työpari. Asumisneuvonta vakinaistettiin vuonna 2019, jolloin Tampereen Vuokratalosäätiö sr, Tampereen vuokra-asunnot Oy ja kaupunki solmivat toistaiseksi voimassa olevan sopimuksen asumisneuvonnasta. Vakinaistamisen yhteydessä sosiaalityöntekijän ja sosiaaliohjaajan virat vakinaistettiin.</p> <p>Nuorille on järjestetty asumistaidon kursseja. Ohjelman aikana vakiinnutettiin Arjen talous tasapainoon -ryhmätoiminta.</p> <p>Sosiaaliasemalla toteutettavassa Talousneuvolassa ovat tavattavissa sosiaaliohjaaja tai sosiaalityöntekijä, talous- ja velkaneuvoja, kokemusasiantuntija ja ulosottoviranomainen.</p> <p>Tampereella on yhdistetty talousneuvontaa asumisneuvontaan. Jotta yleinen asumis- ja talousneuvonta saataisiin lähemmäksi ihmisiä, sitä on tarjottu sotekeskusten lisäksi muun muassa kauppakeskuksissa.</p>
Jyväskylä, ASSI asunto ensin	Asumisneuvonnan alueellinen kokeilu, johon osallistui 129 asiakasta.
Kuopio, ei hanketta	Asunnottomuuden vähentämishjelmassa on kirjattuna mittarina asumisneuvonnalla saadut häättöjen ja purkujen estämiset.
Oulu, Asunnottomien sosiaali- ja terveyspalveluiden kehittämishanke ASTE	Asumisneuvonta on osa aikuissosiaalityössä annettavaa peruspalvelua.
Turku	Asunnottomuusohjelmassa on seurantamittarina asumisneuvojen määrä.
Pori, Asunnottomuuden puolittaminen Porissa ASPU	<p>Panostus itsenäisesti hajasijoitetussa asuntokannassa haasteellisissa elämäntilanteissa olevien henkilöiden tukemiseen. Asumisneuvontaa annetaan välivuokrattuihin asuntoihin, millä on tuettu asumisen pysyvyyttä. Asumisneuvojat työskentelevät asunnottomuusuhan alla olevien asiakkaiden kanssa.</p> <p>Asumis- ja taloussosiaalisen työn näkyväksi tekeminen, tavoitteena ottaa käyttöön Espoon mallin mukaista asumistaloussosiaalityötä Porissa; lisättiin yhteistyötä talous- ja velkaneuvonnan, sosiaalipalveluiden, rikosseuraamusten täytäntöönpanon sekä asumisneuvonnan kanssa, jotta asunnon saaminen helpottuisi luottotietonsa menettäneillä asiakkaila.</p>
Keusote	Yhteistyön kehittäminen ja pilotointi vuokrataloyhtiöiden kanssa vuokravelkatilanteissa sekä yhteistyön kehittäminen ja pilotointi vuokrataloyhtiöiden kanssa asumisen haasteissa.

Liitetaulukko 3. Asunottomien sosiaali- ja terveystalouden kehittämistyön keskeiset tulokset

Hanke/kaupunki	Keskeinen tulos
Helsinki SAVE-hanke, Stadin asunottomuuden vähentäminen ja ennaltaehkäisy	<p>Nuorten monialaisen ja jalkautuvan jonotyömallin kehittäminen. Vaikuttamisindikaattorina seurattiin tuetun asumisen jonoissa olevien määrää. Alle 30-vuotiaiden tuettua asumista jonottavien pitkäaikaisasunottomien nuorten määrä laski 41 % (120-> 71 henkilöä)</p> <p>Nuorten jonotyömallin kehittämislinjassa asunottomista tai asunottomuusuhan alla olevista 18–29-vuotiaista nuorista asunnon sai hankkeen aikana yhteensä 89 nuorta.</p> <p>Jonotyön henkilökuntaa on vakinaistettu.</p>
Espoo, Asumistalous-sosiaalityö	<p>ATSO-hankkeessa kehitettiin ja pilotoitiin Nopean asuttamisen malli (NAM) asunottomien espoolaisten saattamiseksi tavallisen vuokra-asumisen piiriin sosiaaliohjauksen tukemana. Toiminnan avulla pystyttiin asuttamaan 46 asunnotonta espoolaista, joista suurin osa oli yli vuoden asunottomana olleita pitkäaikaisasunottomia. Heidän osuutensa oli 25/46 asiakkaasta (n. 54 %). Kaikki yksinasuvat ja pariskunnat (yht. 41 ruokakuntaa) pystyttiin asuttamaan alle viiden kuukauden kuluessa. Lähes 75 % heistä vuokrasi asunnon alle kolmessa kuukaudessa työskentelyn aloittamisesta. Noin 36 % vuokrasi asunnon alle kuukauden kuluessa työskentelyn aloittamisesta. Keskimäärin asunnon saamiseen kesti yksinasuvalla tai pariskunnalla 1,8 kuukautta. Mallin kautta asutetuista asiakkaista 16/46 oli etävanhempia, mikä tuotti lapsivaikutuksia; perheiden asuttaminen osoittautui erityisen haastavaksi, ja keskimäärin perheiden asunnon saaminen kesti 6,1 kuukautta. Pisimmillään asiakasperhe sai vuokrattua asunnon vasta 9 kuukauden kuluttua asiakkuuden aloittamisesta.</p> <p>Nopean asuttamisen mallin tueksi luotiin asunottomuuden riskitekijöiden huomioimiseksi Asumisen taidot -mittari, jossa huomioidaan toimeentulo, vuokranmaksu, asumisturvallisuus ja asumisrauha (=Asumisen taidot).</p> <p>Lähisuhde- ja perheväkivaltaa kokeneille tarkoitettu Omatilan ja asumisneuvojan yhteistyö.</p> <p>Työskentelymallin vaikuttavuus tulee siitä, että tuotetaan nais erityisyyden tunnistavaa palvelua ja tilanteissa ehkäistään asunottomuutta tai pyritään ratkaisemaan asunottomuustilanne mahdollisimman nopeasti.</p> <p>Keskitetty vankisosaalityö: Hankkeessa pystyttiin ehkäisemään tukiasumisen keinoin 20 vangin vapautuminen asunottomana sekä tukemaan viittä asiakasta oman asuntonsa säilyttämisessä vankeusajana. 12 asiakasta vapautui asunottomana, suurin osa heistä odottaen tukiasuntoa. Asunottomien ja asuvien määrät olivat melko samat verrattaessa vapautumistilannetta ja hankkeen päättymistä: 12 asiakasta vapautui asunottomana ja hankkeen päättyessä asunottomia asiakkaita oli 11. Hankkeen aikana perustettiin mielenterveys- ja päihdepalvelujen sairaanhoitajan ja aikuissosiaalityön ATSO-hanketyöntekijän yhteisvastaanotto, jossa selvitettiin 29 vangin palvelutarvetta ja toteutettiin suunnitelmallista verkostotyötä yhdessä rikosseuraamuslaitoksen kanssa.</p>

Hanke/kaupunki	Keskeinen tulos
Vantaa, Asunottomuuden ehkäisyhanke	<p>Käytössä liikkuva, monialainen sosiaali- ja terveydenhuollon työmalli.</p> <p>Asumissosiaalisessa työssä arviointityökalu asumispalvelupaikan valinnan tueksi – Asumispalveluvalinnan pisteytystyökalu (APV) kehitettiin tukemaan sosiaalityön yksiköiden asuttamistyötä, 16 väittämän mittari PowerBissä käytetty mm. uudessa Koisoniityn asumisyksikön asiakasohjauksessa sekä sosiaalityön yksiköissä (aikuis- ja asumisen sosiaalityö, nuorten jälkihuolto).</p> <p>IPHA on sosiaalityön ja terveydenhuollon yhteinen ja asiakkaan kanssa laadittu palvelutarpeen ja hoitosuunnitelman arvio. IPHA on tarkoitettu asunottomille huolenpitoasiakkuussegmentin asiakkaille, joilla on sekä sosiaali- että terveydenhuollon haasteita. IPHA-malli on laadittu ja se on käytössä aikuissosiaalityön Myyrmäen, Koivukylän ja Tikkurilan yksiköissä. Malli aiotaan ottaa käyttöön hyvinvointialueella kaikissa työikäisten palveluiden yksiköissä.</p>
Tampere, Asumisen tukea nopeasti, joustavasti ja lähelläsi	<p>Hankkeeseen perustettuun liikkuvan tuen Nopsajalka-tiimiin rekrytoitiin sosiaalityöntekijöitä, sosiaaliohjaajia ja sairaanhoitaja. Kehittämistyö keskittyi liikkuvan työn käytäntöjen ja yhteistyön kehittämiseen muun muassa terveydenhuollon suuntaan, kun havaittiin psykiatristen palvelujen tarve asunottomuustyön osana.</p> <p>Toiminnan avulla kymmenet henkilöt saivat joko asunnon tai heidän asumisen kriisinsä saatiin hoidettua ja asuminen turvattiin. Suurena ponnistuksena Hipposkylän lähes sata asukasta löysi osin hanketyön avulla uuden kodin eikä pelättyä, suuren joukon asunottomuutta syntynyt asuinalueen tyhjentämisen yhteydessä.</p>
Jyväskylä, ASSI asunto ensin	<p>-Yhteistyö kolmannen sektorin kanssa Palvelukeskus Hanskassa, jonka tuloksena laadittiin Hanskan sosiaalisen kuntoutuksen yhteistyöprosessi.</p> <p>-Nopsajalka-tiimissä työskenteli psykiatrinen sairaanhoitaja, sosiaaliohjaaja sekä asumisneuvoja oman työnsä ohessa. Tiimi tarjosi asiakkaalle matalan kynnyksen sosiaaliohjausta, asumisneuvontaa sekä päihde- ja mielenterveystyötä. Nopean toimintamallien ja keskimääräinen palveluajan kesto oli 1–3 kuukautta. Saattaen vaihtaan toimintamalli, jossa Nopsajalka-tiimin yhteys ei katkea asunnon saamisen tai uuden palvelun alkamisen jälkeen.</p> <p>Kotona tehtävä päihdekatkaisu Kotikonsti, jonka kehittämistyö oli Aku-hankkeen jatko. Kesto 1–2 kk vaiheistetusti.</p> <p>Kehittämistyön sovittaminen Keski-Suomen maakunnan Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus -hankkeen kehittämistyön kanssa (Nopsajalka, kokemusasiantuntijat, Kotikonsti).</p>

Hanke/kaupunki

Keskeinen tulos

Oulu, Asunnottomien sosiaali- ja terveyspalveluiden kehittämishanke ASTE

Kohderymänä olivat oululaiset nuoret aikuiset, joilla on vakava päihdeongelma ja jotka ovat palveluiden tavoittamattomissa. Kohderymän tavoittamiseen kehitettiin toimintatapoja yhdessä asiakkaiden kanssa sekä ohjattiin asiakkaita sosiaali- ja terveyspalveluihin ja/tai mielenterveys- ja päihdepalveluihin.

Tavoitteena oli auttaa vähintään 20 asunnottomaa suomensisäisesti huumeita käyttävää nuorta aikuista Asunto ensin -mallin mukaisesti. Tuloksena saatiin asutettua 74 kohderymään kuuluvaa asunnottomaa henkilöä normaaliin vuokra-asuntokantaan suorille vuokrasopimuksille.

Jatkokehitetty matalan kynnyksen kohtaamispaikkatoimintaa (Huilia) vastaamaan paremmin kohderymän tarpeita. Huilin kautta tavoitettuja asiakkaita sekä Kenttätien palvelukeskuksessa tilapäisesti majoittuvia suomensisäisesti huumeita käyttäviä henkilöitä asutettiin normaaliin vuokra-asuntokantaan, asumispalveluihin ja välivuokrattuihin asuntoihin tiiviin moniammatillisen asumisen tuen avulla. Työntekijät työskentelivät kohtaamispaikassa ja asiakkaiden kotona. Sosiaalisen kuntoutuksen toimintamalli selkeytettiin yhteistyössä päihdepalveluiden kanssa.

Turku, Asumisen tukipartio

Asumisen tukipartio -tiimin työprosessi, jossa palveluiden ulkopuolella olevalle ihmiselle viedään kotiin tuetun asumisen kaltainen palvelu. Asiakkuus koostuu palvelutarpeen arviosta ja sosiaalisesta kuntoutuksesta (viimeiset neljä vaihetta prosessissa): Vaarantuneen asumisen prosessissa itse asumistilanne pyritään vakauttamaan ja estämään asunnottomaksi joutuminen.

Asumisen tukipartion henkilökunta koostui sosiaalityöntekijän, sosiaaliohjaajan, psykiatrisen sairaanhoitajan, asumis- ja päihdepalveluiden sosiaaliohjaajan sekä asumisneuvojan työpanoksesta.

Asiakkuuden tavoiteaika oli 3 kuukautta. Yli puolet asiakkuuksista on kestänyt alle 3 kuukautta, ja vajaa kolmasosa asiakkuuksista on kestänyt kolmesta kuukaudesta puoleen vuoteen, noin joka kymmenes asiakkuus on kestänyt yli puoli vuotta.

Hanke/kaupunki	Keskeinen tulos
Pori, Asunnottomuuden puolittaminen Porissa ASP	<p>Asumisen tuki ja ohjaus, jossa tavoitteena on asumisen tuen ja asiakkaiden tarpeiden vastaavuuden paraneminen: opintopiirit, 15 asumisneuvonnan ryhmää</p> <p>Matalan kynnyksen ja kynnyksettömien palveluiden kehittäminen, jossa käynnistettiin järjestölähtöinen kynnyksetön, päihteet salliva palvelupiste. Tuotu asumisen tukea kaupungin omaan päihteettömään palvelupisteeseen, tilaisuuksia joissa 214 asukaskävijää.</p> <p>Liikkuva tuki ja jalkautuvat palvelut, selvitys kaupunkien asuntojen välivuokraustoiminnasta ja siihen liittyvistä hyvistä käytännöistä.</p> <p>Asunnottomuuden ehkäisyyn liittyvät olennaisena osana terveydenhoito ja sosiaalityö sekä rakenteellisen toimintatavan muutokset, kuten palvelujen matalat kynnykset, nopeat yhteydenotot ja joustavat toimintatavat, esimerkiksi moniammatillisuus ja liikkuva työ.</p>
Keusote	<p>Yhteistyön kehittäminen ja pilotointi vuokratyöryhmien kanssa vuokratyöryhmälanteissa sekä yhteistyön kehittäminen ja pilotointi vuokratyöryhmien kanssa asumisen haasteissa.</p> <p>Monialaisen työn ja osaamisen kehittäminen: Asumissosiaalisen työn palveluverkostokartan luominen Keusoten alueella sekä asunnottomuuteen ja asumissosiaaliseen työhön liittyvän tiedon, osaamisen ja yhteisvastuullisuuden vahvistaminen tiedontuottamisen, koulutuksen ja yhteiskehittämisen keinoin.</p> <p>Sähköiset palvelut: Sähköisten ratkaisujen hyödyntäminen asunnottomuuden ennaltaehkäisyssä.</p>

Liitetaulukko 4. Arvio hankkeen taloudellisista vaikutuksista

Hanke	Tärkeimmät tuotokset ja tulokset	Tunnistetut taloudelliset vaikutusmekanismit ja parametrit	Arvio hankkeen taloudellisista vaikutuksista
Helsinki SAVE-hanke, Stadin asunnottomuuden vähentäminen ja ennaltaehkäisy (yht. 1 711 249 €)	Nuorten monialaisen ja jalkautuvan työn malli, joka on nopeuttanut nuorten asunnonsaantia. Asumisneuvonnan laajentaminen, joka on lisännyt asunnon saaneiden määrää ja ennalta ehkäissyt asunnottomuutta.	Nuorten jonotyömallin kehittämislinjassa seurannan mukaan alle 30-vuotiaiden tuettua asumista jonottavien pitkäaikaisasunnottomien nuorten määrä laski 49 hengellä (- 41 %). Nuorten jonotyömallin kehittämislinjassa asunnottomista tai asunnottomuusuhan alla olevista 18–29-vuotiaista nuorista asunnon sai 89 nuorta. Asumisneuvonnan kehittämislinjassa asiakkaille järjestyi asuntoja hankkeen aikana yhteensä 220, joista asunnottomille henkilöille kohdistui 59 asuntoa. Saatujen asuntojen määrän on kasvanut 150:stä 370:en ja 122 henkilöä saanut asunnon.	Karkeasti arvioiden SAVE-hankkeen toimilla (jonotyömalli ja asumisneuvonnan lisääminen) on osana muita asunnottomuuden vähentämisen toimia saatu asunnottomille tai asunnottomuusuhan alla oleville 89 nuorelle asunto ja muille asunnottomille henkilöille 59 asuntoa. Jos oletetaan, että kyse on yhden hengen talouksista, olisi hankkeen asunnottomuuden vähenemistä koituva suora taloudellinen vaikutus kustannussäästöinä asiakkaista riippuen n. 2,2–7,7 miljoonaa euroa vuodessa. Arvioissa on huomioitava, että osa asiakkaista olisi saanut asunnon esimerkiksi suhdanteiden muuttumisen takia myös ilman SAVE-hanketta. Vastaavasti luvut eivät kerro siitä, kuinka paljon hankkeella on esimerkiksi ennalta ehkäisty asunnottomuutta tai nuorten syrjäytymistä. Toiminta on nähtävä osana muuta asunnottomuuden alentamisen kehitystoimintaa, jossa hankkeella on tärkeä muiden hankkeiden vaikutuksia tehostava merkitys. Ristikkäis- ja yhteisvaikutuksia on kuitenkin vaikea tunnistaa.

Hanke	Tärkeimmät tuotokset ja tulokset	Tunnistetut taloudelliset vaikutusmekanismit ja parametrit	Arvio hankkeen taloudellisista vaikutuksista
Espoo, Asumistaloussosiaalityö (yht. 887 199 €)	<p>Nopean asuttamisen malli (Nam) asunnottomien espoolaisten saattamiseksi tavallisen vuokra-asumisen piiriin sosiaaliohjauksen tukemana.</p> <p>Asumisen taidot -mittari asunnottomuuden riskitekijöiden huomioimiseksi nopean asuttamisen mallin tueksi.</p> <p>Omatilan ja asumisneuvojan yhteistyö asunnottomuuden ehkäisyyn tai ratkaisemaan asunnottomuustilanne mahdollisimman nopeasti.</p> <p>Nuorten asumisvalmennus ja suunnitelmallinen asumisneuvonta asunnottomuuden vähentämiseksi (asunnottomat nuoret) ja asunnottomuuden ehkäisemiseksi (ensimmäistä omaa asuntoa hakevat nuoret).</p> <p>Talousneuvolatoiminta arjen raha-asioiden hoitoon.</p> <p>Keskitetty vankisosiaalityö vangin vapautumisen jälkeisen asunnottomuuden torjumiseksi.</p>	<p>Mallin avulla pystyttiin asuttamaan 46 asunnotonta espoolaista, joista suurin osa oli yli vuoden asunnottomana olleita pitkäaikaisasunnottomia</p> <p>Yhteensä 41 ruokakuntaa (yksinasuvat ja pariskunnat) pystyttiin asuttamaan alle viiden kuukauden kuluessa.</p> <p>Keskimäärin asunnon saamisessa kesti yksinasuvalla tai pariskunnalla 1,8 kuukautta.</p> <p>Hankkeessa pystyttiin ehkäisemään tukiasumisen keinoin 20 vangin vapautuminen asunnottomana sekä tukemaan viittä asiakasta oman asuntonsa säilyttämisessä vankeusaikana. Raportin mukaan vapautuneista vangeista kuitenkin noin puolet vapautuu edelleen asunnottomana.</p>	<p>ATSO- hankkeen suorina määrällisinä vaikutuksina on asutettu 46 asunnotonta ja ehkäisty 20 + 5 vangin vapautuminen asunnottomana.</p> <p>Hyvin karkean arvioin perusteella hankkeen asunnottomuuden vähenemistä koituva suora taloudellinen vaikutus kustannussäästöinä asiakkaista riippuen n. 0,7 – 2,1 miljoonaa euroa vuodessa. Vankien asunnottomuuden ennaltaehkäisyyn vaikutuksia on vaikea arvioida, koska ei tiedetä kuinka moni vapautuneista vangeista olisi ollut asunnoton ilman hanketta. Jos oletetaan, että Espoon keskitetyllä vankisosiaalityöllä on ehkäisty 25 vapautuneen vangin asunnottomuus, niin laskennallisesti tällä saataisiin 0,4 – 1,3 miljoonan euron vuotuiset kustannussäästöt suhteessa tilanteeseen, että kaikki olisi vapautuneet asunnottomina.</p> <p>Tietoa ei ole siitä kuinka paljon toiminnalla on kokonaisuutena ennalta ehkäisty asunnottomuutta. Tämän merkitys on hankkeen luonteesta johtuen oletettavasti huomattavasti asunnottomuuden suoraa vähentämistä suurempi.</p> <p>ATSO-hankkeessa keskityttiin vahvasti aikuis- ja nuorisososiaalityöhön, joiden suoria taloudellisia vaikutuksia tai edes parametrejä niihin (esim. talousneuvonta, asunnottomuuden riskitekijät huomioiva mittaristo, nais erityisyyden tunnistava palvelu jne.) on vaikea tunnistaa. Tämän tyyppisillä toimilla on kuitenkin ollut välillinen asunnottomuutta ennaltaehkäisevä ja vähentävä vaikutus, jonka taloudellisia euromääräisiä vaikutuksia ei olemassa olevalla tiedolla ole mahdollista arvioida. On myös huomioitava, että sosiaalityön taloudelliset vaikutukset ilmenevät pääsääntöisesti välillisesti pitkän aikavälin aikana.</p>

Hanke	Tärkeimmät tuotokset ja tulokset	Tunnistetut taloudelliset vaikutusmekanismit ja parametrit	Arvio hankkeen taloudellisista vaikutuksista
Vantaa, Asunnottomuuden ehkäisyhanke (yht. 1 381 928 €)	<p>Asumispalveluvalinnan pisteytystyökalu (APV) tukemaan sosiaalityön yksiköiden asuttamistyötä ja asiakasohjausta.</p> <p>IPHA-Sosiaalityön ja terveydenhuollon yhteinen ja asiakkaan kanssa laadittu palvelutarpeen ja hoitosuunnitelman arvio asunnottomille huolenpitoasiakkuussegmentin asiakkaille, joilla on sekä sosiaali- että terveydenhuollon haasteita.</p>	<p>Vantaan kaupungin vahvistunut asumissosiaalityö (yhteistyö, osaamisen kehittäminen, asiakasprosessin mallinnus).</p> <p>Käyttöön otettu liikkuva, monialainen sosiaali- ja terveydenhuollon työmalli.</p> <p>Vahvistunut asiakasosallisuus ja kokemusasiantuntijuus Vantaan kaupungin asunnottomuustyössä.</p>	<p>Hankkeella ei ole selkeitä suoria taloudellisia vaikutuksia, eikä raportissa ole esitetty tunnuslukuja taloudellisten vaikutusten arvioimiseksi. Hankeraportissa on kuitenkin laskettu, että henkilön onnistunut asuttaminen ja varmistetusti palveluihin ohjaaminen maksaisi moniammatillisen jalkautuvan tiimin henkilöstökustannukset takaisin.</p> <p>Vastaavasti IPHA-työkalulla ja tiiviillä oikea-aikaisella tuella voidaan vaikuttaa asiakkaiden ympärivuorokautisen palveluasumisen ja tuetun asumisen tukeen ja saada täten asukaskohtaisia kustannussäästöjä.</p>
Tampere, Asumisen tukea nopeasti, joustavasti ja lähelläsi (yht. 1 021 906 €)	<p>Liikkuvan työn käytäntöjen ja verkostoyhteistyön kehittyminen muun muassa terveydenhuollon suuntaan.</p> <p>Liikkuvan tuen Nopsajalka-tiimiin rekrytoitiin 2 sosiaalityöntekijää, 2 sosiaalihojaaja ja sairaanhoitaja.</p> <p>Tunnistettuun psykiatrisen palvelun tarpeeseen vastaaminen.</p> <p>Asumisneuvonnan ja matalan kynnyksen työmuotojen kehittyminen.</p>	<p>Hankkeen avulla kymmenet henkilöt saivat joko asunnon tai heidän asumisen kriisinsä saatiin hoidettua ja asuminen turvattiin.</p> <p>Hipposkylän lähes sata asukasta löysi osin hanketyön avulla uuden kodin eikä pelättyä, suuren joukon asunnottomuutta syntynyt asuinalueen tyhjentämisen yhteydessä.</p>	<p>Hankkeella ei ole selkeitä suoria taloudellisia vaikutuksia, vaan ne syntyvät välillisesti terveydentilaan vaikuttavan verkostoyhteistyön sekä asumisneuvonnan ja matalan kynnyksen työmuotojen tehostumisen kautta. Hanke raportoi asunnottomuutta vähentävistä vaikutuksista, mutta raportoitujen tuotosten ja tulosten perusteella on vaikea arvioida, mikä on seurausta juuri hankkeen toimenpiteistä.</p> <p>Hanke on kuitenkin omalta osaltaan ollut vaikuttamassa useiden kymmenien henkilöiden asunnottomuuden ennaltaehkäisyyn sekä uuden kodin saannin nopeutumiseen.</p>

Hanke	Tärkeimmät tuotokset ja tulokset	Tunnistetut taloudelliset vaikutusmekanismit ja parametrit	Arvio hankkeen taloudellisista vaikutuksista
Jyväskylä, ASSI asunto ensin (yht. 736 000 €)	Nopsajalka-tiimi (psykiatrinen sairaanhoitaja, sosiaalihoaja, sekä asumisneuvoja) on tarjonnut asiakkaalle matalan kynnyksen sosiaalihojausta, asumisneuvontaa sekä päihde- ja mielenterveystyötä. Hankkeen kohteena oli 117 asiakasta ja nopeiden toimintamallien ja keskimääräisen palveluajan kesto oli 1–3 kuukautta.	Asiakkaan nopeutunut palveluprosessi, jolla vaikutettu asunnottomuuteen ajautumisen syihin sekä asunnon saantiin ja siten ennalta ehkäisty ja vähennetty asunnottomuutta. Hankkeen tekemien arviointien perusteella hankkeen toimintamallilla on onnistuttu vähentämään palveluiden käytöstä johtuneita kustannuksia ja ohjaamaan asiakkaita kevyempiin palveluihin mm. päihteiden käytön vähentämisen seurauksena.	Taloudelliset vaikutukset syntyvät hankkeessa asiakkaan palveluprosessin nopeutumisen ja nopeutuneen ratkaisun saannin kautta. Hankkeen välittömät taloudelliset vaikutukset näkyvät ensi sijassa alentuneina palvelu- ja hoitokustannuksina. Hankkeen väliillisiä, esimerkiksi asunnottomuuden vähentämisen kautta syntyviä, taloudellisia vaikutuksia ei olemassa olevilla tiedoilla pysty arvioimaan.

Hanke	Tärkeimmät tuotokset ja tulokset	Tunnistetut taloudelliset vaikutusmekanismit ja parametrit	Arvio hankkeen taloudellisista vaikutuksista
<p>Oulu, Asunnottomien sosiaali- ja terveyspalveluiden kehittämishanke ASTE (yht. 1 649 497 €)</p>	<p>Hankkeen loppuraportti on hyväksyttävänä, eikä sitä saatu tämän tutkimuksen käyttöön. Arvio perustuu hankkeen hankesuunnitelman ja internetsivujen sisältöön.</p> <p>Matalan kynnyksen kohtaamispaikkatoiminnan (Huili) kehittäminen vastaamaan paremmin kohderyhmän tarpeita.</p> <p>Verkostotyön (mm. etsivä nuorisotyö, järjestötoimijat, poliisi) ja sosiaalisen kuntoutuksen toimintamallit.</p> <p>Asiakkaiden tehostettu ohjaus perustason sosiaali- ja terveyspalveluihin sekä mielenterveys- ja päihdepalveluihin.</p> <p>Suonensisäisesti huumeita käyttävien henkilöiden asuttaminen normaaliin vuokra-asuntokantaan, asumispalveluihin ja välivuokrattuihin asuntoihin moniammatillisen asumisen tuen avulla.</p>	<p>On saatu asutettua 74 kohderyhmään kuuluvaa asunnotonta henkilöä normaaliin vuokra-asuntokantaan suorille vuokrasopimuksille.</p> <p>Hanke on löytänyt oman kodin 116 henkilölle.</p> <p>Kokonaisuutena hankkeen tavoitteena on ollut saada vähintään 200 kohderyhmään kuuluvaa henkilöä asumis- sekä sosiaali- ja terveyspalveluiden piiriin. Tavoitteena on myös ollut asuttaa vähintään 20 asunnotonta suonensisäisesti huumeita käyttävää nuorta aikuista.</p>	<p>Hankkeen avulla on saatu ehkäistä asiakkaiden hakeutumista päivystyksellisiin palveluihin ja vähennettyä näin Oulun seudun yhteispäivystyksen käyttöä sekä sairaalahoidon tarvetta. Lisäksi hankkeella on parannettu asunnottomien henkilöiden terveyttä ja hyvinvointia sekä ennaltaehkäisty tilanteiden kärjistymistä. Terveystieteiden käytön vähentymisen ja asiakkaiden palveluiden keventämisen kautta saatavilla kustannussäästöillä arvioidaan katetun hankkeen henkilöstön lisäkustannukset.</p> <p>Hankkeen myötävaikutuksesta vähintään 116 henkilön raportoidaan saaneen uuden kodin. Sen sijaan tietoa ei ole siitä, kuinka suuri osa näistä on ollut asunnottomia tai asunnottomuusuhan alla. Hankkeen ensisijaisena kohderyhmänä ovat 18–30-vuotiaat päihdeongelmaiset (pääasiassa huumeet) nuoret, joten asunnon saanti tämän kaltaiselle nuorelle tuottaa laskennallisesti keskimäärin erittäin korkeat taloudelliset säästöt.</p>

Hanke	Tärkeimmät tuotokset ja tulokset	Tunnistetut taloudelliset vaikutusmekanismit ja parametrit	Arvio hankkeen taloudellisista vaikutuksista
Turku, Asumisen tukipartio (yht. 554 110 €)	Asumisen tukipartiotiimi, jonka henkilökunta koostui sosiaalityöntekijästä, sosiaaliohjaajasta, psykiatrisesta sairaanhoitajasta, kahden asumis- ja päihdepalveluiden sosiaaliohjaajan sekä asumisneuvojan työpanoksesta.	<p>Asumisen tukipartio -tiimin työprosessissa palveluiden ulkopuolella olevalle ihmiselle viedään kotiin tuetun asumisen kaltainen palvelu. Vaarantuneen asumisen prosessissa itse asumistilanne pyritään vakauttamaan ja estämään asunnottomaksi joutuminen.</p> <p>Asiakkuuden tavoiteaika oli 3 kuukautta ja yli puolet asiakkuuksista kesti alle 3 kuukautta. Toiminnalla on siten nopeutettu palvelunsaantia (moniammatillisuus).</p> <p>Hankkeella on ollut yhteensä 124 asiakasta ja 130 asiakkuutta.</p>	<p>Taloudelliset vaikutukset hankkeessa syntyvät erityisesti sosiaalisen kuntoutuksen tehostamisen kautta. Sosiaalisen kuntoutuksen palvelu tulee suoraan kevyttä tuettua asumista edullisemmaksi järjestää, jos asiakkuuden oletetaan jatkuvan vähintään 8 kuukautta. Jos sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteessa onnistutaan ja palvelu kestää enintään kolme kuukautta, ylittää kevyen tuetun asumisen hinta sen jo neljäntenä kuukautena. Hankkeen omien laskelmien perusteella kustannusneutraali tilanne saavutettaisiin noin 10 kuukauden kohdalla.</p> <p>Mahdolliset kustannussäästöt syntyvät pidemmällä aikavälillä, jos tuetun asumisen tarve kyetään estämään. Tästä näkökulmasta sosiaalinen kuntoutus on kustannustehokas vaihtoehto, jos sitä verrataan tuettuun asumiseen.</p>
Pori, Asunnottomuuden puolittaminen Porissa ASPU (yht. 427 115 €)	<p>Asumisen tuki ja ohjaus, jossa tavoitteena on asumisen tuen ja asiakkaiden tarpeiden vastaavuuden paraneminen: opintopiirit, 15 asumisneuvonnan ryhmää.</p> <p>Matalan kynnyksen ja kynnyksettömien palveluiden kehittäminen, jossa käynnistettiin järjestölähtöinen kynnyksetön, päihteet salliva palvelupiste. Asumisen tukea on tuotu kaupungin omaan päihteettömään palvelupisteeseen.</p> <p>Liikkuva tuki ja jalkautuvat palvelut.</p>	<p>Rakenteellisten toimintatapojen muutoksilla, palvelujen matalilla kynnyksillä, nopeilla yhteydenotoilla ja joustavilla toimintatavoilla sekä moniammatillisuudella ja liikkuvalla työllä on tavoitettu tehokkaammin asiakkaita ja nopeutettu palvelujen saantia ja sitä kautta ratkaisun saantia asiakkaille.</p> <p>Hankkeella on vahvistettu tietoisuutta ja osaamista koskien niin sosiaali- ja terveysalan ammatillaisia kuin asunnottomia ja asunnottomuusuhan alaisia.</p>	<p>Hankkeella on kehitetty ennen kaikkea palveluita ja menettelytapoja, joiden avulla palveluiden laatua on parannettu ja nopeutettu ratkaisun saantia asiakkaille. Hankkeen taloudelliset vaikutukset syntyvät epäsuorasti ja pitkällä aikavälillä nopeutuneen ratkaisun saannin sekä asiantuntijoiden kyvykkyyden paranemisen ja asiakkaiden tietoisuuden lisääntymisen kautta.</p>

Hanke	Tärkeimmät tuotokset ja tulokset	Tunnistetut taloudelliset vaikutusmekanismit ja parametrit	Arvio hankkeen taloudellisista vaikutuksista
Keusote/Hyvinkää ja Järvenpää (yht. 1 021 906 €)	<p>Asunottomuuteen ja asumissosiaaliseen työhön liittyvän tiedon, osaamisen ja yhteisvastuullisuuden vahvistaminen tiedontuottamisen, koulutuksen ja yhteiskehittämisen keinoin.</p> <p>Asumissosiaalisen työn palveluverkostokartan luominen Keusoten alueella.</p> <p>Sähköisten ratkaisujen hyödyntäminen asunottomuuden ennaltaehkäisyssä.</p>	Hankkeen vaikutukset asunottomuuteen syntyvät välillisesti erityisesti monialaisen työn ja osaamisen kehittämisen sekä sähköisten ratkaisujen hyödyntämisen kautta.	Taloudelliset vaikutukset syntyvät asunottomuuden ennaltaehkäisyn ja nopeutuneen asunnon saannin kautta. Niiden määrällistä suuruusluokkaa on olemassa olevilla tiedoilla mahdotonta arvioida.

Liite 2: Asunto ensin -mallin kaupunkikohtainen tarkastelu¹⁴

Helsinki

Tavoite: Helsingin ohjelmassa pääpaino on erityisesti nuorten ja maahanmuuttajien kohdalla. Ohjelman yleisenä tavoitteena on ollut asumisneuvontapisteen perustaminen, asunnottomuuden keston lyhentäminen ja asumisen turvaaminen. Käytännössä tähän pyrittiin tiivistämällä asunnottomien ohjauspalvelun (Asumisen tuki) ja muiden toimijoiden välistä yhteistyötä ja turvaamalla monialaista apua tarvitsevien, eli heikoimmassa asemassa olevien, osalta sujuva asiointi sosiaali- ja terveystieteiden piirissä matalalla kynnyksellä. Keskiössä oli palvelujen oikea-aikaisuus ja asunnottomuus-, talous-, sekä päihde- ja mielenterveystoimijoiden välisen saumattoman yhteistyön kehittäminen ohjelmakauden aikana. Kehitettävässä mallissa asukas saa samoilta henkilöiltä apua asunnon hankintaan ja asumisen sujumisen varmistamiseen asunnon löydyttyä. Erityisen vaikeassa tilanteessa olevien nuorten kanssa pyritään kiinnipitävään ja luottamukselliseen työotteeseen, ja asunnottomuuden määrällisen vähentymisen sanotaan olevan vasta pitkän tähtäimen tavoitteena.

Tulos: Helsingissä on vahvistettu kohtuuhintaisen asuntotuotannon saatavuutta asunnottomuuskohtaryhmälle, kehitetty aiempaa nopeampaa siirtymistä tuettuun asumiseen sekä asumisen aikaista tukea. Tuetun asumisen jonojen purkaminen ja kotiin annettava jalkautuva tuki ovat olleet AE-mallin mukaista toimintaa, joka on kytkeytynyt asumispäivystyksen sijasta asumispalveluun hajautetusti sijaitsevilla asunnoilla. Helsingissä on toteutunut aggressiivisesti käyttäytyville päihde- ja mielenterveysasiakkaille suunnattu palveluasumisen yksikkö. Myös osallisuuden mahdollisuuksia matalan kynnyksen työtoiminnan kautta sekä jalkautuvaa sosiaalityötä on lisätty ja asunnottomuustyön verkostotoimintaa vakiinnutettu. Kriisiasumisen ja erityisesti kohtuuhintaisten asuntojen saatavuuden edistämistä on tarpeen jatkaa Helsingissä.

Espoo

Tavoite: Espoon toimenpideohjelmassa tavoitteiksi määrittyi asuntojen osoittaminen sekä ohjauksen ja neuvonnan ja matalan kynnyksen palvelujen lisääminen ja monialaisen yhteistyön vahvistaminen. Tavoitteiksi määrittyi nuorten asumispalveluvalikoiman kehittäminen, maahanmuuttajien kotoutumiseen liittyvien tuen tarpeiden huomioiminen asumispalveluissa, vankilasta vapautuvien osalta yhteistyön kehittäminen kunnan sosiaalityön ja vankilan välillä sekä turvakotien osalta yhteistyömallin kehittäminen kunnan sosiaalityön ja Omatila-palvelun välillä. Päihteitä käyttävien osalta Espoossa on tavoiteltu

14 Osion laatimisesta on vastannut väitöskirjatutkija Jenni Mäki

hajautetun asumisen lisäksi myös sitä tarvitseville tukiasumisyksikössä asumista. Mielen-terveys- ja päihdepalveluissa oli toimenpideohjelman laatimisen aikaan meneillään kilpailutus, jossa palveluja kohdennettiin vaativan tehostetun palveluasumisen järjestämiseksi. Naisten osalta Espoossa tavoiteltiin kohderyhmän erityistarpeiden näkyväksi tekemistä ja huomioimista asumisen järjestämisessä. Talous- ja velkaongelmaisten osalta tavoitteeksi määrittyi ohjauksen ja neuvonnan lisääminen. Lapsiperheiden tilapäismajoituksen käyttöä haluttiin vähentää ja edistää eri toimijoiden välistä yhteistyötä asumisen pysyvyyden turvaamiseksi.

Tulos: Espoossa on ohjattu Nopean asuttamisen NAM-toimintatapaan asiakkaita tilapäismajoituksesta. Tavoitteena on ollut tarttua nopeasti tilapäisasumisessa olevien ihmisten tilanteeseen. Tilapäisasuminen valittiin kehittämiskohteeksi kestävä Espoo -ohjelman mukaisesti. Ohjelmassa korostetaan sekä inhimillistä että taloudellista kustannusten vähentämiseen liittyvää näkökulmaa. NAM-toimintatavan myötä on saatu asukkaita palveluiden piiriin sekä kustannusten kasvu pysäytettyä ja sen myötä kiitosta kaupungin johtotasolta. Ohjelmakauden aikana Espoossa kehitettiin yhteistyömallia lähisuhde- ja perheväkivaltaa kokeneille, vapautuvien vankien asunnottomuuden ennaltaehkäisyä, talousneuvolatoimintaa, asumispalvelujen palveluvalikon laajentamista haastavassa tilanteessa oleville, eli yhtäaikaaisesti päihde- ja mielenterveysongelmallisille asunnottomille, sekä nopean asuttamisen mallia vuokranantajien ja sosiaalityön välille. Rikostaustaisten osalta tilanteen nähtiin parantuneen. Asuntojen asunnottomille saamisen nähtiin parantuneen. Asunnottomuustyötä ovat edistäneet aiempaa nopeampi asiakasohjaus tilapäismajoituksesta tuetun asumisen piiriin sekä vankilayhteistyön lisääminen.

Vantaa

Tavoite: Vantaan asunnottomuuden ennaltaehkäisyhankkeen tavoitteiksi asetettiin haastavan asiakasryhmän kokonaisvaltaisempi moniammatillinen palveleminen asumisasioiden hoitamisessa, moniammatillisesti asiakkaiden palvelutarpeita arvioivan tiimin luominen, moniammatillisen jalkautuvan työskentelytavan kehittäminen ja kokemusasian-tuntijan rekrytointi jalkautuvaan työskentelyyn, sekä asumissosiaalisen työn osaajien kouluttaminen asiakasryhmän erityistarpeisiin.

Tulos: Vantaalla rakennettiin ohjelman aikana Koisonrannan asumispalveluihin Koisoniity-yksikkö, jonka suunnittelu käynnistyi Paavo 2 -asunnottomuusohjelman aikana. Asumispalveluissa on kokeiltu yhteistyön tapaa, jossa tilapäisyksikön asiakkaille on tehty yhdenmukaisilla kriteereillä alkukartoitus sen sijaan, että sosiaalityöntekijät olisivat tehneet asumista koskevat päätökset erilaisia kriteereitä käyttäen. Tähän on syynä se, että asiakkailta kontaktit sosiaalityöhön katkeavat herkästi eikä tapaamisiin mennä. Toimintamallilla on pyritty nopeuttamaan siirtymiä ja antamaan nopeammin tiiviimpää tukea, kun asiakkaat ovat päässeet ilman sosiaalityöntekijän tapaamista tuen mukaiseen palveluun ja

tuettuun asumiseen. Asumissosiaalisen työn koulutus toteutettiin tuloksellisesti, ja työtä varten luotu paikallinen verkosto toimi hyvin. Lisäksi KELA:n kanssa tehtävä yhteistyö haastavan asiakasryhmän parissa, kuten myös haastavassa asemassa olevien asuttaminen, esimerkiksi nuorten ja vapautuvien vankien osalta, on monialaisessa yhteistyössä toiminut hyvin. Lisää kohtuuhintaisia asuntoja kuitenkin tarvittaisiin. Moniammatillisen jalkautuvan työn kehittäminen ja toteuttaminen on alkanut hyvin, ja kohderyhmää on tavoitettu. Hankkeeseen palkattiin myös kokemusasiantuntija. Vantaalla on onnistuttu myös asumisneuvonnan saatavuuden parantamisessa.

Tampere

Tavoite: Tampereen ohjelmassa tavoitteita ovat matalan kynnyksen liikkuva tuki erityistä tukea tarvitseville asunnottomuusuhan alla oleville henkilöille, poikkisektoraalisen yhteistyön kehittäminen vuokravelkoihin puuttumiseksi sekä asumisneuvontapalvelun kaikille kuntalaisille laajentaminen. Erityisiksi kohderyhmiksi ohjelmassa nostetaan nuoret, maahanmuuttajat, rikostaustaiset ja naiset, ja naisten osalta naisten erityistarpeet huomioivan asumispalvelun lisääminen.

Tulos: Tampereella on panostettu asumispäivystystoiminnan kehittämiseen. Asumispäivystys on toiminut 150 % käyttöasteella, sillä osa asiakkaista ohjautuu paikkaan naapurikunnista ja osan asiakkaista koetaan ns. laitostuneen asumispäivystykseen. Tampereella on kehitetty toimintatapaa, jossa puututaan entistä tehokkaammin asumispäivystyksessä olevien henkilöiden tilanteeseen ja ohjataan heitä asumiseen tuen avulla. Jatkoa varten pidetään tärkeänä, että kaupunkiin rakennetaan uusi asumispäivystyksikkö, sillä olemassa olevasta rakennuskannasta ei löydy sopivaa kiinteistöä.

Turku

Tavoite: Turun asunnottomuusohjelmassa ovat tavoitteita vuokra-asuntotarjonnan lisääminen, asunnottomuutta ennaltaehkäisevien ja asumista tukevien palvelujen jalkauttaminen alueille sekä vuokravelkojen ehkäisemisen toimintamallin kehittäminen luottotietonsa menettäneille.

Tulos: Vuoden 2022 asunnottomuusselvityksen mukaan Turussa ei ole enää yhtään Asunto ensin -mallin mukaista yksikköä. Haastatteluiden mukaan Turussa järjestetään tilapäisasumista yhdessä yksikössä. Vaikka asuntoja on saatu sen asiakkaille järjestön kautta, prosessitarkastelua ei ole tehty.

Pori

Tavoite: Porin asunnottomuusohjelmassa kohderyhmänä ovat asumispalveluiden piirissä olevat, asunnottomuutta kokevat sekä asunnottomuusuhan alla olevat. Ohjelmassa tavoitteita on asukkaiden osallistuminen kehittämistyöhön, häätöjen vähentäminen, asumisneuvonnan ja talousohjauksen integroiminen ja tarkoituksen mukaisten asumispalvelujen järjestäminen. Porin ohjelmassa korostetaan esimerkiksi taloudellisina vuokranmaksun vaikeuksina ilmenevien elämänhallinnan ongelmien juurisyihin puuttumista. Erityisinä kohderyhminä Porin asunnottomuuden ennaltaehkäisyyn tavoitteissa mainitaan nuoret ja maahanmuuttajat sekä päihteitä aktiivisesti käyttävät. Tavoitteena oli lisäksi päivätoiminnan järjestäminen työelämän ulkopuolella oleville, palvelujärjestelmän varhainen puuttuminen vuokravelojen kertymiseen ja apu niiden hallintaan sekä toimintakyvyn mukaisen riittävän tuen varmistaminen laitoksista kotiutuville asukkaille. Järjestelmätasolla Porissa tavoitteena oli yhteistyön kehittäminen asunnon nopeasti asunnottomille löytämiseksi.

Tulos: Porissa pitkäaikaisasunnottomille suunnattu tuettu asumisyksikkö Varikko ja ensisuoja palvelut toimivat Asunto ensin -mallin mukaisesti, minkä lisäksi tarjolla on vastaavia palveluita järjestön tuetun asumisen yksikössä. Kilpailutetuissa ensisuojan palveluissa on määritetty, että jos asiakas on yhtäjaksoisesti asiakkaana kahden viikon ajan, palveluntuottaja aloittaa selvittelyn asunnon löytämiseksi henkilölle. Kehittämistyön tavoitteet on saavutettu asumis- ja talousneuvonnan integroimisessa, kynnyksettömän kohtaamisen tarjoamisessa sekä päihteitä aktiivisesti käyttävien haittoja vähentävässä tukemisessa. Ammattilaisten osaamista asumissosiaalisesta työstä on parannettu.

Jyväskylä

Tavoite: Jyväskylän asunnottomuuden puolittamisohjelmassa tavoitteena on Asunto ensin -mallin liittäminen palveluihin niin, että palvelujärjestelmässä tunnistetaan oman organisaation yhdyspinnat asumiseen, asunnottomuuden ehkäisyyn sekä vähentämiseen ja osataan ottaa asuminen ja talous puheeksi. Ohjelmassa mallin mukaisiksi tavoitteiksi on asetettu asiakkaiden yksilökohtaisia palvelutarpeita vastaavan monialaisen yhteistyön sekä koteihin tehtävän liikkuvan tukityön lisääminen, sekä 10-paikkaisen tukiasumisyksikön perustaminen 2-diagnoosipotilaille ja päihteillä oireileville nuorille.

Tulos: Jyväskylässä tavoitteena on ollut panostaa asumisen tukipalveluiden kehittämiseen kaupungin vuokra-asunnoissa ja välivuokratuissa asunnoissa asuville. Jyväskylässä on havaittu tarve perustaa yksikkö vaikeasti päihde- ja mielenterveysongelmallisille henkilöille. Tämän vuoksi hyvinvointialueelle on ehdotettu uuden asumisyksikön perustamista. Jyväskylässä onnistuttiin ohjelmakaudella tavoitteiden mukaan kehittämään asumisneuvontaa sekä palveluita kaikkein heikoimmassa asemalla oleville asunnottomille. Jyväskylässä on myös onnistuttu lisäämään asumissosiaalisen työn osaamista organisaation keskuudessa.

Kuopio

Tavoite: Kuopion 'Koti kaikilla 2030 – hyvän elämän lähtökohta' -ohjelmassa panostetaan asunnottomuuden ennaltaehkäisyyn poikkisektoraisesti, ja ohjelman lähtökohtana on Asunto ensin -mallin mukainen asumisen järjestäminen. Tavoitteiksi ohjelmassa määritettiin oikeanlaisen asunnon tarjoaminen, helposti saatavilla olevat asumisen ja elämänhallinnan tukipalvelut, asumissosiaalisen työn osaamisen ja moniammatillisen yhteistyön lisääminen, asunnottomuuden ennaltaehkäisyn mahdollistaminen ja byrokratian vähentäminen, kohtuuhintaisen ja turvallisen asuntotarjonnan varmistaminen ja asumisneuvonnan tarjoaminen.

Tulos: Kuopiossa asunnon saaneille asukkaille tarjotaan enenevässä määrin henkistä ja sosiaalista tukea, jolla on pyritty vähentämään terveydenhuoltopalveluiden käyttöä. Kuopiossa on tavoitteista saavutettu parhaiten asumisneuvonnan tarjoaminen, kehittäminen ja laajentaminen sekä moniammatillisen yhteistyön tekeminen. Myös asuntojen saaminen yksityisiltä markkinoilta on parantunut. Kuopiossa on herättänyt huolta asunnottomille kohdennetun sosiaalityön lopettaminen sekä verkoston tapaamisten vähentyminen; järjestöt kokevat kantavansa paikallisesti vastuun asunnottomuustyöstä.

Oulu

Tavoite: Oulun asunnottomuusohjelmassa on ollut tavoitteena asumisneuvonnan laajentaminen koskemaan kaikkia kuntalaisia, sosiaali- ja terveystalouden poikkialueellisen yhteistyön lisääminen asunnottomuuden vähentämiseksi, erilaisten kuntouttavien palvelujen laajentaminen osaksi asunnottomuustyötä sekä eri tahojen omistamien asuntojen tarjonnan lisääminen. Tavoitteena on paitsi tarjota yksilökohtaisia tarpeita vastaavia palveluja asumisen tueksi myös edistää haavoittuvassa asemassa olevien palveluihin pääsyä.

Tulos: Oulussa on kehitetty sosiaali- ja terveystaloudellisia palveluita, joiden avulla on pyritty asuttamaan vähintään 20 heikoimmassa asemassa olevaa hajasijoitettua asuntokantaan. Asumisen tukemiseksi on tehty tiivistä yhteistyötä hyvinvointialueen sosiaalisen kuntoutuksen palveluiden kanssa. Ohjelmassa keskeisessä asemassa on ollut myös asumispäivystys, johon tehtiin vuonna 2019 toiminnallisia ja rakenteellisia muutoksia. Asumisyksikköön perustettiin päiväkeskus ja kohtaamispaikka. Kaupungin tilaohjelmaan on tehty suunnitelma uusien tilojen saamiseksi toiminnalle, sillä tarjolla ei ole ollut suonensisäisten huumeiden käyttäjille sopivaa asumispaikkaa tuetussa eikä palveluasumisessa. Oulussa kehittämistyö on nivottu tiiviisti alueen strategiatyöhön, mikä tukee rakenteellisella tasolla tavoitteiden saavuttamista. Oulussa on ohjelmakauden aikana onnistuttu tiivistämään yhteistyötä sotetoimijoiden ja KELA:n välillä sekä laajentamaan asumisneuvonnan palvelu koskemaan kaikkia kuntalaisia. Oulussa on edelleen kehittämisen varaa kohtuuhintaisen asuntotarjonnan lisäämisessä asunnottomille sekä kriisiasumisessa ja asumisen tukipalvelujen resursoinnissa.

Keusote/Järvenpää

Tavoite: Järvenpään asunnottomuusohjelmassa tavoitteina mainitaan maahanmuuttajien asumisneuvonnan sekä mielenterveys- ja päihdepalvelujen yhteisprosessien ja matalan kynnyksen palvelujen edistäminen sekä asunnottomuutta ehkäisevien yhteistyörakenteiden luominen yhteistyössä Keusoten, kuntien ja vuokratyöyhtiöiden kanssa.

Tulos: Järvenpäässä valmistui vuonna 2020 päihde- ja mielenterveyskuntoutujille tarkoitettu asumisyksikkö Wäylä, joka toimii Asunto ensin -mallin mukaisesti. Asumisyksikössä on aloitettu terveydenhoitajan tarkastukset sen ulkopuolella asuville asiakkaille sekä perustettu matalan kynnyksen päihdepalvelupiste. Järvenpäässä on tehty ohjelmakaudella verkostoitumista ja lisätty kohtuuhintaista asuntotuotantoa asunnottomille.

Keusote/Hyvinkää

Tavoite: Hyvinkään asunnottomuuden vähentämishjelmassa tavoitteeksi asetettiin verkostojen yhteistyön kehittäminen. Erityisinä kohderyhminä ja heidän palvelujensa kehittämisen tarpeina nähtiin nuorten osalta tuetusta asumisesta tavalliseen siirtymisen tuki, maahanmuuttajien kohdalla riittävät sosiaali- ja terveystyöpalvelut, päihde- ja mielenterveysasiakkailla ratkaisukeskeisesti asumisvalmiuksia tukevat palvelut, rikostaustaisilla kotiin vietävä riittävän tiivis tuki, tilapäisesti sukulaisten ja tuttavien luona liikkuville sosiaalinen lähipiiri ja asuntoloissa asuvien osalta laaja verkostoyhteistyö. Verkostoyhteistyön tavoitteena oli kehittää asunnottomuuden syntymistä ennaltaehkäisevä toimintamalli ja lisätä asumissosiaalisen työn osaamista järjestelmässä.

Tulos: Hyvinkäällä voidaan ohjata Asunto ensin -asumispalveluyksikkö Mäntylän ja Toimarin kautta asiakkaita tavalliseen asumiseen. Hyvinkäällä yhteistyöverkosto kokee työn hajanaiseksi, vaihtelevaksi ja henkilösidonnaiseksi, jolloin uhkana on se, etteivät hyvät käytännöt jatku, mikäli yhteistyön prosesseista ei ole kirjallista materiaalia olemassa. Asunnottomuuden vähentämiseksi tulisi lisätä resursointia tarpeen mukaisesti asumisen tukipalveluihin.

Ympäristöministeriö
Miljöministeriet

ISBN: 978-952-361-574-8 PDF
ISSN: 2490-1024 PDF

Aleksanterinkatu 7, Helsinki | PL 35, FI-00023 Valtioneuvosto | ym.fi